

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

# Kerkenbeleidsplan

## Dilbeek

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## Inhoudstafel

|        |   |    |
|--------|---|----|
| 1.     | Inleiding.....  | 4  |
| 2.     | Situering van de kerkgebouwen .....                             | 5  |
| 3.     | Fiche per kerkgebouw.....                                       | 7  |
| 3.1.   | SINT-AMBROSIUSKERK IN DILBEEK.....                              | 7  |
| 3.1.1. | Identificatie .....   | 7  |
| 3.1.2. | Beschrijving.....   | 8  |
| 3.1.3. | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving.....      | 15 |
| 3.1.4. | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 15 |
| 3.2.   | SINT-ANNAKAPEL IN DILBEEK.....                                  | 18 |
| 3.2.1. | Identificatie .....   | 18 |
| 3.2.2. | Beschrijving.....   | 19 |
| 3.2.3. | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving.....      | 23 |
| 3.2.4. | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 23 |
| 3.3.   | SINT-GERTRUDISKERK IN SCHEPDAAL.....                            | 26 |
| 3.3.1. | Identificatie .....   | 26 |
| 3.3.2. | Beschrijving.....   | 26 |
| 3.3.3. | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving.....      | 31 |
| 3.3.4. | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 31 |
| 3.4.   | SINT-MARTINUSKERK IN SINT-MARTENS-BODEGEM.....                  | 34 |
| 3.4.1. | Identificatie .....   | 34 |
| 3.4.2. | Beschrijving.....   | 35 |
| 3.4.3. | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving.....      | 41 |
| 3.4.4. | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 41 |
| 3.5.   | SINT-PIETERSKERK IN ITTERBEEK.....                              | 43 |
| 3.5.1. | Identificatie .....   | 43 |
| 3.5.2. | Beschrijving.....   | 44 |
| 3.5.3. | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving.....      | 49 |
| 3.5.4. | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 50 |
| 3.6.   | SINT-RUMOLDUSKERK IN SCHEPDAAL.....                             | 52 |
| 3.6.1. | Identificatie .....   | 52 |
| 3.6.2. | Beschrijving.....   | 53 |
| 3.6.3. | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving.....      | 56 |
| 3.6.4. | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 56 |
| 3.7.   | HEILIGE FAMILIEKERK IN GROOT-BIJGAARDEN .....                   | 58 |

|         |   |    |
|---------|---|----|
| 3.7.1.  | Identificatie .....   | 58 |
| 3.7.2.  | Beschrijving .....  | 58 |
| 3.7.3.  | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving .....     | 61 |
| 3.7.4.  | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 61 |
| 3.8.    | SINT-DOMINICUS SAVIOKERK IN DILBEEK .....                       | 63 |
| 3.8.1.  | Identificatie .....   | 63 |
| 3.8.2.  | Beschrijving .....  | 64 |
| 3.8.3.  | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving .....     | 67 |
| 3.8.4.  | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 67 |
| 3.9.    | SINT-EGIDIUSKERK IN GROOT-BIJGAARDEN .....                      | 70 |
| 3.9.1.  | Identificatie .....   | 70 |
| 3.9.2.  | Beschrijving .....  | 71 |
| 3.9.3.  | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving .....     | 78 |
| 3.9.4.  | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 78 |
| 3.10.   | SINT-ULRIKSKERK IN SINT-ULRIKS-KAPELLE .....                    | 80 |
| 3.10.1. | Identificatie .....   | 80 |
| 3.10.2. | Beschrijving .....  | 81 |
| 3.10.3. | Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving .....     | 87 |
| 3.10.4. | Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie ..... | 88 |
| 4.      | Naar een toekomstvisie .....                                    | 89 |
| 4.1.    | Terminologie .....  | 89 |
| 4.2.    | Toekomstvisie kerken .....                                      | 90 |
| 5.      | Bijlagen .....  | 93 |
| 5.1.    | Bijlage 1: Historiek Ambrosiuskerk .....                        | 93 |

## 1. Inleiding

---

### DIT KERKENBELEIDSPAN BETREFT VOLGENDE GEBOUWEN VOOR DE ROOMS-KATHOLIEKE EREDIENST OP HET GRONDGEBIED VAN DE GEMEENTE DILBEEK:

#### PASTORALE ZONE DILBEEK

Parochiekerk Sint-Ambrosius, Verheydenstraat z.n., 1700 Dilbeek  
Sint-Annakapel, Herdebeekstraat 176, 1701 Itterbeek  
Parochiekerk Sint-Gertrudis, Isabellastraat 37, 1703 Schepdaal  
Parochiekerk Sint-Martinus, Sint-Martinusstraat z.n., 1700 Sint-Martens-Bodegem  
Parochiekerk Sint-Pieter, Kerkstraat 45, 1701 Itterbeek  
Parochiekerk Sint- Rumoldus, E. Eylenboschstraat z.n., 1703 Schepdaal  
Parochiekerk Sint-Dominicus Savio, Stationsstraat 275 1700 Dilbeek  
Parochiekerk Sint-Egidius, Brusselstraat z.n., 1702 Groot-Bijgaarden  
Parochiekerk Sint-Ulrik, Kerkstraat 3, 1700 Sint-Ulriks-Kapelle

#### PASTORALE ZONE ASSE

Parochiekerk Heilige Familie, Cryptelaan 1, 1702 Groot-Bijgaarden

Begin 2014 werden de eerste stappen gezet in het denkproces over de toekomst van de parochie-kerken in Dilbeek. In 2017 werd het eerste kerkenbeleidsplan van Dilbeek opgemaakt. Vanaf 1 januari 2025 trad de regelgeving in werking waarbij elke gemeente over een actueel kerkenbeleidsplan moet beschikken. De gemeente Dilbeek heeft samen met de parochiepriesters en parochieploegen, het centraal kerkbestuur van Dilbeek en alle kerkfabrieken het bestaande kerkenbeleidsplan geactualiseerd.

Het werd vervolgens goedgekeurd:

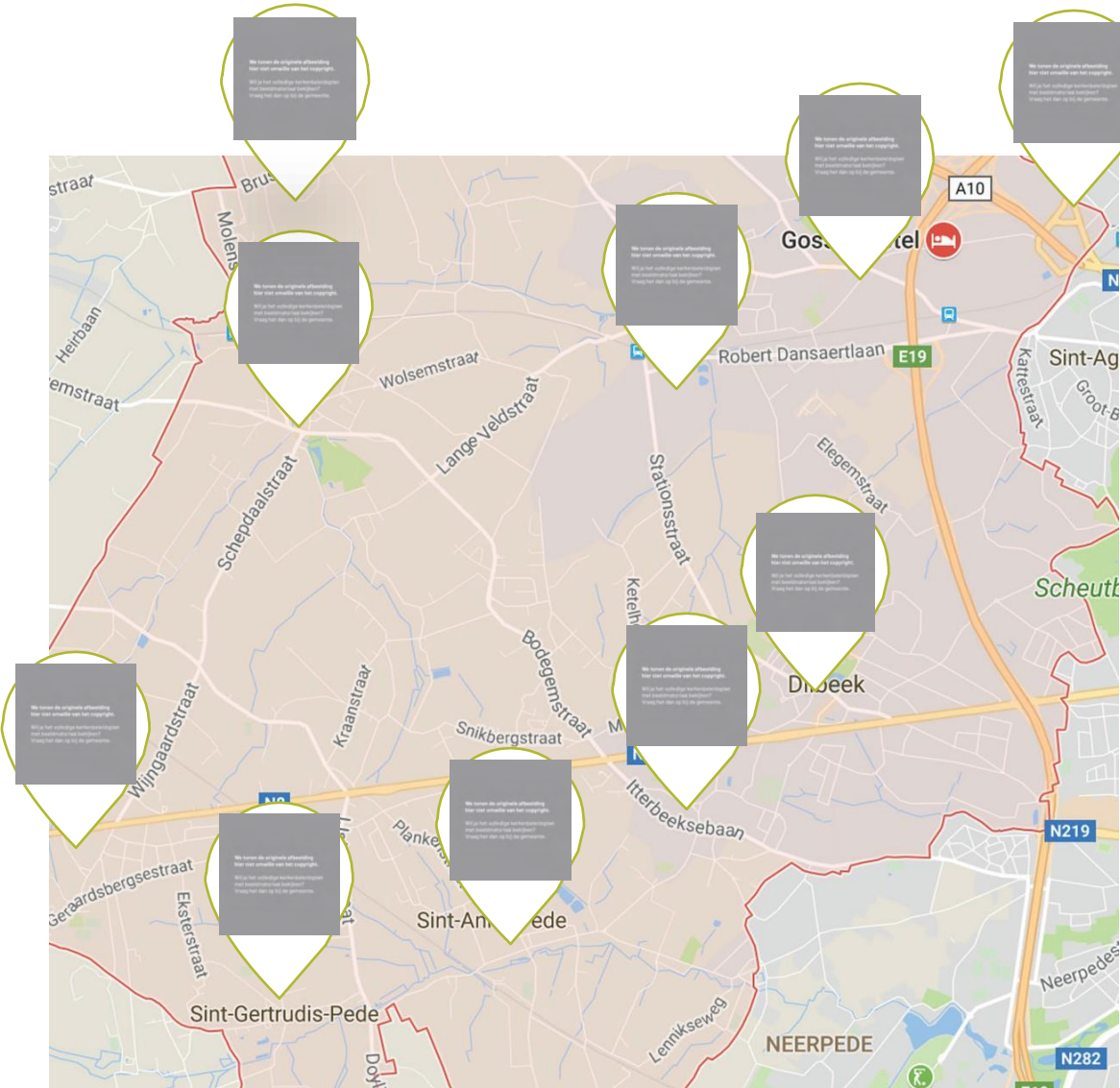
- door de bisschop van het aartsbisdom Mechelen-Brussel op 21 januari 2026;
- door de gemeenteraad van de gemeente Dilbeek op 24 februari 2026.

In dit kerkenbeleidsplan worden de betrokken kerkgebouwen eerst ruimtelijk gesitueerd. Dan volgt een bespreking van elke kerk afzonderlijk: beschrijving van het gebouw, situering in de ruimtelijke omgeving en omschrijving van het actueel huidig gebruik en de huidige functie. Op het einde van dit document is een overzichtstabel opgenomen met per kerk de gekozen opties, de visie die eraan ten grondslag ligt en het traject dat is of wordt opgestart om de toekomstige invulling waar te maken.

Handtekening bisdom

Handtekening gemeente

# 2. Situering van de kerkgebouwen



**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3. Fiche per kerkgebouw

---

### 3.1. SINT-AMBROSIUSKERK IN DILBEEK

#### 3.1.1. Identificatie

**Naam:** Parochiekerk Sint-Ambrosius

**Geografische ligging**

- Sint-Ambrosiuskerk, Verheydenstraat z.n., 1700 Dilbeek
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Ambrosius

**Eigenaar**

- volgens kadaster: kerkfabriek Sint-Ambrosius
- volgens de lijst A. De Roquelaure en staten van Napoleon: gemeente Dilbeek

**Bescherming(en)**

- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 05/10/2009
- Beschermd als monument sinds 25/03/1938



*Figuur 1 De Sint-Ambrosiuskerk en haar omgeving*

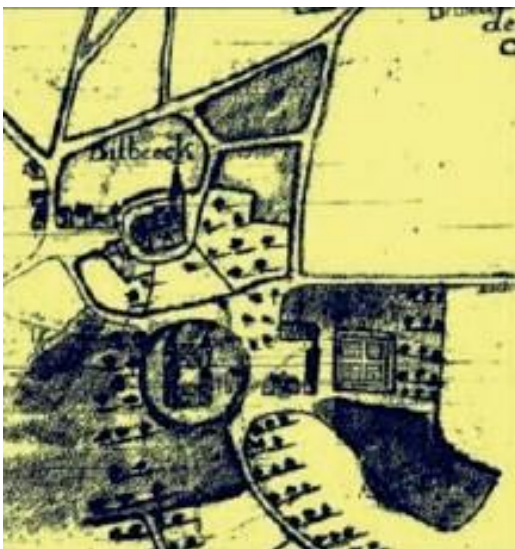
### 3.1.2. Beschrijving

#### Cultuurhistorische waarde

Georiënteerde gotische parochiekerk in het dorpscentrum van Dilbeek en oorspronkelijk omgeven door een ovaal ommuurd kerkhof. Ze ligt op een kleine heuvel en is door de schaarse bebouwing ten zuiden ervan goed zichtbaar vanaf de hoger gelegen Ninoofsesteenweg. De kerk werd op 25 maart 1938 als monument beschermd. Het voormalige kerkhof werd in het begin van de 20ste eeuw nog vergroot, maar al in de jaren 1930 geruimd. Uit een rapport dat Leonce du Castillon, briefwisselend lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, in 1941 schreef blijkt dat de graven vanaf 1937 werden overgebracht naar de nieuwe begraafplaats en dat er slechts enkele hardstenen grafstenen en kruisen overbleven. Grote delen van de bakstenen ommuring werden eveneens in 1937 gesloopt. Die werkzaamheden gebeurden zonder toestemming van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. Aan de zuidzijde is de bakstenen ommuring met toegang deels bewaard gebleven. Het voormalige kerkhof is vanaf het Marktplein toegankelijk via een hardstenen trap en een ijzeren poort, links van de pastorie. De poort staat tussen twee zandstenen pijlers die bekroond worden door een geprofileerde hardstenen deksteen met bol. In de muur zit ook een doorgang naar de pastorietuin. Het kerkhof zelf werd vervangen door een grasperk en parking.

#### Historiek

Volgens Verbesselt stond er in de 7de eeuw nog geen kerk in Dilbeek. Hij baseert zich daarvoor op de Vita Alena, over een Merovingische heilige die rond 640 stierf. Als kort na haar dood in Dilbeek een kerk zou zijn opgericht waar volgens de legende haar ouders zouden begraven zijn, dan had die kerk haar naam gedragen en niet die van Sint-Ambrosius (een 11de-eeuwse titelheilige). Volgens Verbesselt werd de kerk pas tussen de 9de en de 11de eeuw gebouwd. Een eerste vermelding van Dilbeek als parochie dateert van 1075. De stichting van de parochie gebeurde volgens Verbesselt door toedoen van de bisschoppen van Kamerijk, maar als gevolg van de verre afstand tot haar moederkerk in Anderlecht is het ook een gemeenschapskerk. Nog steeds volgens Verbesselt werd de parochie kort na 1075 onafhankelijk van Anderlecht, maar niet qua bediening. Over de rechtstoestand van de parochie werd eeuwenlang getwist tussen het kapittel van Anderlecht en de pastoors van Anderlecht en Dilbeek.



Figuur 2 De Dorpsdries in 1644



Figuur 3 Ellipsvormig verspreide bebouwing rond de Sint-Ambrosiuskerk in Dilbeek

Volgens een beschrijving van de pastoor in 1901 zou de huidige kerk dateren uit 1271, een bewering die niet door andere bronnen wordt gestaafd. Wel werden de huidige westtoren en de zijtraveeën daarvan volgens de literatuur opgetrokken in de 13de eeuw, in vroeggotische stijl. De bovenste geleding van de toren is waarschijnlijk van latere datum. Het schip, het transept en het koor zijn laatgotisch en dateren waarschijnlijk uit de 14de en 15de eeuw. Volgens een decanaal verslag werd in 1621 gestart met grote werkzaamheden aan de kerk, maar wat die inhielden is niet bekend.

Twee tekeningen van de kerk uit het kaartboek van de abdij van Groot-Bijgaarden, uit 1624 en 1722, tonen eenzelfde opbouw. Beide geven een kerk weer met schip, koor en een vieringtoren met twee uitgesproken zijkapellen. Een kleine zijkapel tegen het schip was mogelijk ooit de toegang tot de kerk. Deze tekeningen stemmen niet overeen met de huidige opbouw, met als belangrijkste verschil dat er nu een westtoren is die toen niet afgebeeld werd. Rond de kerk werd een ommuurd kerkhof weergegeven.

In het archief van het Brusselse OCMW bevindt zich een afbeelding van de kerk in 1764, mét de westtoren, het schip en de driezijdige koorafsluiting. Links en rechts van de toren zijn uitgesproken zijkapellen te zien, maar er staat geen transept afgebeeld. Volgens Wauters werden de zijbeuken begin 19de eeuw gedeeltelijk gerestaureerd. De kerk onderging daarna belangrijke wijzigingen tijdens de restauratie tussen 1905 (aanbesteding) en 1912 onder leiding van architect Henri Valcke (Ledeberg), waarbij ze haar huidig uitzicht kreeg. Volgens een beschrijving van Cosyn in 1910 gaf deze restauratie de kerk opnieuw haar 'cachet primitif'. De noordwestelijk gelegen doopkapel en de sacristieën werden tijdens deze restauratiecampagne (1908) gebouwd in neogotische stijl, de noordelijke sacristie verving daarbij een oudere aanbouw onder lessenaarsdak. De zijbeuken onder lessenaarsdak werden vervangen door zijbeuken in de vorm van haakse zijkapellen. Vóór de restauratie waren de zijbeuken en de steunberen deels uit baksteen opgetrokken, wat volgens de literatuur wijst op een latere toevoeging ten opzichte van het transept, dat volledig in natuursteen is gebouwd. De zijtraveeën of aanbouwen ten noorden en ten zuiden van de toren werden voorzien van een puntgevel, aansluitend bij de zijbeuk. Door deze wijzigingen werden de muren van het schip opnieuw zichtbaar en ontstond er een lichtbeuk, die voor de restauratie niet aanwezig was. De zijbeuken zaten voor de restauratie mee onder het doorlopend zadeldak van de middenbeuk. Bij de restauratie werden eveneens de gewelven van de zijbeuken en het noordelijk transept vervangen door stenen gewelven met ribben voorzien van een schildering. Al het maaswerk van de muuropeningen werd tijdens de restauratie toegevoegd en is neogotisch. De toevoegingen van de restauratie zijn duidelijk te zien aan het kleurverschil in de gebruikte stenen, duidelijk merkbaar in de puntgevels van het transept.

Tijdens deze restauratiewerken, in 1906, werden op de zuilen van het schip muurschilderingen van rond 1600 ontdekt. Ze werden blootgelegd door het atelier van de Gentse decoratieschilder en restaurateur Léon Bressers. Volgens de Koninklijke Commissie voor Monumenten waren ze te slecht bewaard om restauratie mogelijk te maken, met uitzondering van de eerste figuur aan de noordzijde. Men adviseerde alles te documenteren. Beter bewaard waren de secratiekruisen op de zuilen. Deze kruisen en de figuur op de noordelijke zuil werden gerestaureerd. Een jaar later werden nog meer schilderingen aangetroffen rond de sluitstenen van de gewelven en twee figuren bij de ingang van de kerk, aansluitend op die van de zuilen. Het laatgotische rankwerk rond de sluitstenen van het koor werd door Bressers gerestaureerd (overschilderd), de rest van de kerk werd onderworpen aan een neogotische beschildering naar zijn ontwerp. De nieuwe schilderingen waren klaar in 1917. Sporen van de oorspronkelijke polychromie rond de gewelvsleutels bleven echter bewaard, zoals bleek uit een grondig vooronderzoek in de jaren 2000 naar aanleiding van een restauratiedossier voor die schilderingen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de kerk beschadigd; de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen gaf in 1947 een gunstig advies voor het herstel van de kerk. In 1948 volgde een gunstig advies om het torenuurwerk te herstellen na oorlogsschade.

De laatste restauraties (toren en dag) begonnen in 1993, in 2005 vonden stabiliteitswerken plaats en later werden de overige gevels en de glasramen gerestaureerd. De laatste restauratiefase, waarbij het interieur met de schilderijen wordt behandeld, moet nog plaatsvinden.



*Figuur 4 De zuid- en westgevel voor de restauratie.*

### Beschrijving

De kerk is grotendeels gebouwd in witte zandsteen die volgens de literatuur afkomstig is van steengroeven uit de buurt, en zandsteen die gebruikt werd tijdens de restauratiecampagne begin 20ste eeuw. De plattegrond heeft de vorm van een Latijns kruis met een westtoren tussen twee aanbouwen, een driebeukig schip van drie traveeën, een transept van één travee met een rechte sluiting en een koor van twee traveeën en een driezijdige sluiting. Het koor wordt geflankeerd door sacristieën en aan de noordwestelijke kant is een doopkapel van één rechte travee met driezijdige sluiting aangebouwd. Zowel de sacristieën als de doopkapel werden tijdens de restauratie begin 20ste eeuw toegevoegd.

De vierkante toren met vier geledingen onder een ingesnoerde naaldspits (leien) wordt aan de westelijke kant gestut door steunberen, de zuidelijke steunbeer is uitgewerkt als traptorentje. Er is een korfboogdeur op de begane grond, een spitsboogvormig westervenster met Y-travering in de tweede geleding, een dichtgemaakt rechthoekig tweelicht omlijst door zuiltjes met kapiteel op de derde bouwlaag en in de bovenste geleding bevinden zich spitsboogvormige galmgaten. Het schip onder zadeldak is voorzien van spitsboogvormige bovenlichten (toegevoegd tijdens de restauratie begin 20ste eeuw). De zijbeuken zijn uitgewerkt als dwarskapellen, waarvan de opeenvolgende zadeldaken het uitzicht een zekere ritmiek verlenen. Ze werden eveneens aangebracht tijdens de restauratie in 1908, vóór de restauratie hadden de zijbeuken immers lessenaarsdaken. De zijbeuken worden overigens ook geritmeerd door steunberen en in de puntgevels zitten brede lichte spitsboogvormige vensters met maaswerk. De gevels van de aanbouwen aan beide zijden van de toren werden tijdens de restauratie eveneens vervangen door puntgevels die aansluiten bij de zijbeuk. Alle neogotische puntgevels aan de noordkant en de zuidkant hebben top- en schouderstukken en zijn bekroond met een kruis. Tussen de puntgevels bevinden zich waterspuwers voor de afvoer van het hemelwater. In de puntgevel van de noordelijke transeptarm ziet men duidelijk het verschil tussen de oorspronkelijke muurdelen en de later toegevoegde puntgevels. Het koor wordt eveneens gestut door steunberen en verlicht met spitsboogvensters. Aan de noordzijde van de kerk is een

neogotische doopkapel aangebouwd met een klein toegangsportaal onder lessenaarsdak naar het oosten. In het koor van de doopkapel bevinden zich kleine spitsboogvormige vensters.

Tegen de buitengevel van het koor ligt nog een aantal grafstenen, waaronder een stuk van de grafsteen van Joannes Carolus Henricus Malo (°1785), zoon van dorpsheer Jan Balthazar Malo, en zijn echtgenote Joanna Catharina y Velasco (°1777) (niet meer leesbaar). Volgens Wauters bevond de grafsteen zich oorspronkelijk in de kerk, maar de archiefbronnen spreken dat tegen. Verder liggen er grafstenen van enkele priesters van Dilbeek.

### Interieur

De toren is naar het schip geopend via spitsbogen op halfzuilen met een polygonale sokkel en een knoppenkapiteel. De gelijkvloerse verdieping is overwelfd door een kruisribgewelf. Het schip zelf is basilicaal, geritmeerd door zuilen met een ronde sokkel en een koolbladkapiteel en spitsboogvormige scheibogen. De kruisribgewelven zijn gepolychromeerd en steunen in de zijbeuken op consoles, in de middenbeuk – via zware schalken – op de dekplaat van de kapitelen. Op de boogvlakken naast de vensters van het schip zijn bij de restauratie begin 20ste eeuw de twaalf apostelen afgebeeld door Bressers.

Op de zijwanden van de viering zijn twee taferelen uit het leven van Maria afgebeeld, bovenaan de tribune in het zuidelijk transept een kleine figuur van koning David. Al deze figuren zijn op doek geschilderd en daarna aangebracht op de muren. Op de laatste noordelijke zuil bevindt zich een geschilderde afbeelding van de Heilige Johannes de evangelist uit 1573, met onderaan het wapen van de familie Ghindertaelen, gerestaureerd begin 20ste eeuw. De hoger gelegen delen van de muren werden beschilderd met een baksteenimitatie. De gewelvschilderingen, bestaande uit ranken rondom de sluitstenen van het schip en de zijbeuken, zijn neogotisch. De vloeren van schip en zijbeuken zijn van zwarte natuursteen (Basècle en blauwe hardsteen).

Het koor heeft een kruisribgewelf met ronde sluitstenen en hulprribben rustend op consoles. De gewelven hebben een laatgotische rankenschildering die begin 20ste eeuw gerestaureerd (overschilderd) werd. De wanden van het koor werden beschilderd met een neogotische textielimitatie (damast) en daarboven een baksteenimitatie met decoratieve motieven. Er ligt een tegelvloer in een decoratief



*Figuur 5 Zichten op het interieur en het aanwezige meubilair.*



*Figuur 6 Gepolychromeerd beeld van Sint-Ambrosius*

*Figuur 7 Neogotische biechtstoel in de zuidbeuk*

patroon. De sacristie aan de zuidelijke kant van het koor heeft een parketvloer. Boven deze sacristie bevindt zich een tribune met orgel, zichtbaar boven het Sint-Alena-altaar in de zuidelijke zijbeuk. Deze tribune werd gebouwd ter vervanging van een 18de-eeuws doksaal en is bereikbaar via een trap in de berging tussen het koor en de sacristie. De doopkapel is volledig neogotisch ingericht en heeft een houten spitstongewelf met schildering. Het ontwerp van de schildering is van L. Bressers en dateert van 1907. De wanden kregen ook een damastschildering met daarboven baksteenimitatie met decoratieve motieven. In de vloer zijn meerdere grafstenen verwerkt, onder meer van pastoors en onderpatoors. Blijkens een inventaris van 1825 liggen ze niet allemaal op hun oorspronkelijke plaats, waarschijnlijk een gevolg van de restauratie in het begin van de 20ste eeuw, toen ze achteraan in de kerk werden samengebracht. In de westgevel bevinden zich gedenkstenen voor Franciscus de Viron (1913) en voor de baronnen de Viron de Diéval.

### Meubilair

Het hoofdaltaar met retabel van de Heilige Ambrosius draagt de inscripties “Gegeven door de parochianen 1930” en “Sanctis Ambrosio et Alenae hoc voverunt fideles hujus parochiae aem. Geets past.” In het archief van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen is briefwisseling van 1931 bewaard waarin voor het hoofdaltaar beeldhouwer Bruno Gerrits uit Antwerpen wordt vermeld.

Ten zuiden daarvan staat een neogotisch Sint-Alena-altaar met een houten beeld van de heilige (circa 1500) in een houten retabel met de inscriptie “J. Van Tuyn 1913”. Ten noorden staat het Sint-Anna-ten-drieënaltaar met beeld van Sint-Anna-ten-drieën (16de eeuw), eveneens in een houten retabel. Er is een wapenschild met de leuze “Leure constantia victrix” en een opschrift “Munificentia/ Familiae – G/ Moeremans – Peers/ de Nieuwburgh/ erectum. MCMXJ”. Het polychrome beeld van de heilige Ambrosius is een geschenk van baron de Viron de Diéval uit 1919 (zie opschrift).

Uit de 18de eeuw dateert een polychroom beeld van de Heilige Antonius van Padua. De eikenhouten

biechtstoel (westgevel) in Lodewijk XIII-stijl draagt als jaartal 1652 en is bekroond met een engelenhoofd en versierd met bladwerk. Een eveneens eiken 18de-eeuwse biechtstoel is ingewerkt in de lambrisering, de neogotische biechtstoel dateert uit het begin van de 20ste eeuw. De eiken communiebank is 18de-eeuws, de eiken preekstoel dateert uit de 17de eeuw. Het houten tochtportaal is neogotisch.

De hardstenen doopvont uit 1886 is een werk van G.M. Lathouwers. Een van de schilderijen is van Gaspard De Crayer en stelt de doop van de ouders van de Heilige Alena voor (1649-1669, noordelijk transept). Er zijn meerdere glasramen uit de 19de en 20ste eeuw. Die in het koor werden bekostigd door de familie de Viron, geplaatst in 1908 en vervaardigd door het atelier Edward Steyaert (1868-1932) in Schaarbeek. Een glasraam uit 1941 stelt de Heilige Alena voor met een afbeelding van de kerk. De andere ramen werden vervaardigd tussen 1938 en 1955.

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

Het kerkgebouw is bereikbaar via het portaal in de toren. De toren is naar het schip geopend door spitsbogen op halfzuilen en is op de begane grond overwelfd door een kruisribgewelf. Het basilicaal schip wordt geritmeerd door zuilen met een ronde sokkel en een koolbladkapiteel en spitsboogvormige scheibogen. Op verschillende plaatsen in het schip zijn nog sporen van neogotische sjabloonschilderingen en schilderijen van heiligenfiguren. De zijbeuken zijn overwelfd door gepolychromeerde kruisribgewelven. Aansluitend op het schip ligt het koor dat is overwelfd met een kruisribgewelf met ronde sluitstenen en hulprribben rustend op consoles. De wanden van het koor kregen een neogotische schildering met een damastschildering (textielimitatie) en daarboven een baksteenimitatie met decoratieve motieven. Ten zuiden van het koor de sacristie. Boven deze sacristie is een tribune aanwezig met orgel, zichtbaar boven het Sint-Alena-altaar in de zuidelijke zijbeuk. Deze ruimte is bereikbaar via een trap in de berging tussen het koor en de sacristie.

### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja, voorzien van een recente stookolieketel.
- Elektriciteit en verlichting = ja
- De hele kerk is beveiligd met een inbraak- en brandalarm.
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Geen toiletten

### Uitbreidingsmogelijkheden

De kerk staat in het centrum van de deelgemeente Dilbeek, palend aan de Verheydenstraat, een winkelstraat. In het masterplan 'Dilbeek centrum' wordt deze straat verkeersluw gemaakt. Rond de kerk komt een wandelpad. Voor de kerk ligt een smalle groene zone met nog enkele grafmonumenten. Langs de Verheydenstraat is een kleine parkeerzone ingericht. Achter het kerkgebouw bevindt zich een omvangrijk parkeerterrein.

Naast het kerkgebouw staat de pastorie met pastorietaan. Deze zone werd in het masterplan 'Dilbeek centrum' aangeduid als groene verbinding tussen het kasteelpark en de Broekbeekvallei. Er wordt onderzocht of de tuin als 'stiltetuin' kan worden opengesteld.

Het historisch interieur van de Sint-Ambrosiuskerk is vrij gaaf bewaard gebleven. Dit programma werd ontworpen door het gerenommeerde neogotische atelier Bressers-Blanchaert en houdt duidelijke verwijzingen naar de christelijke symboliek in. Gezien het belang van dit interieur is verdere opdeling ervan niet aangewezen. De duidelijke verwijzingen naar het christendom verleent de kerk zich niet gemakkelijk

tot bepaalde vormen van nevenbestemming die een meer sobere invulling vereisen.

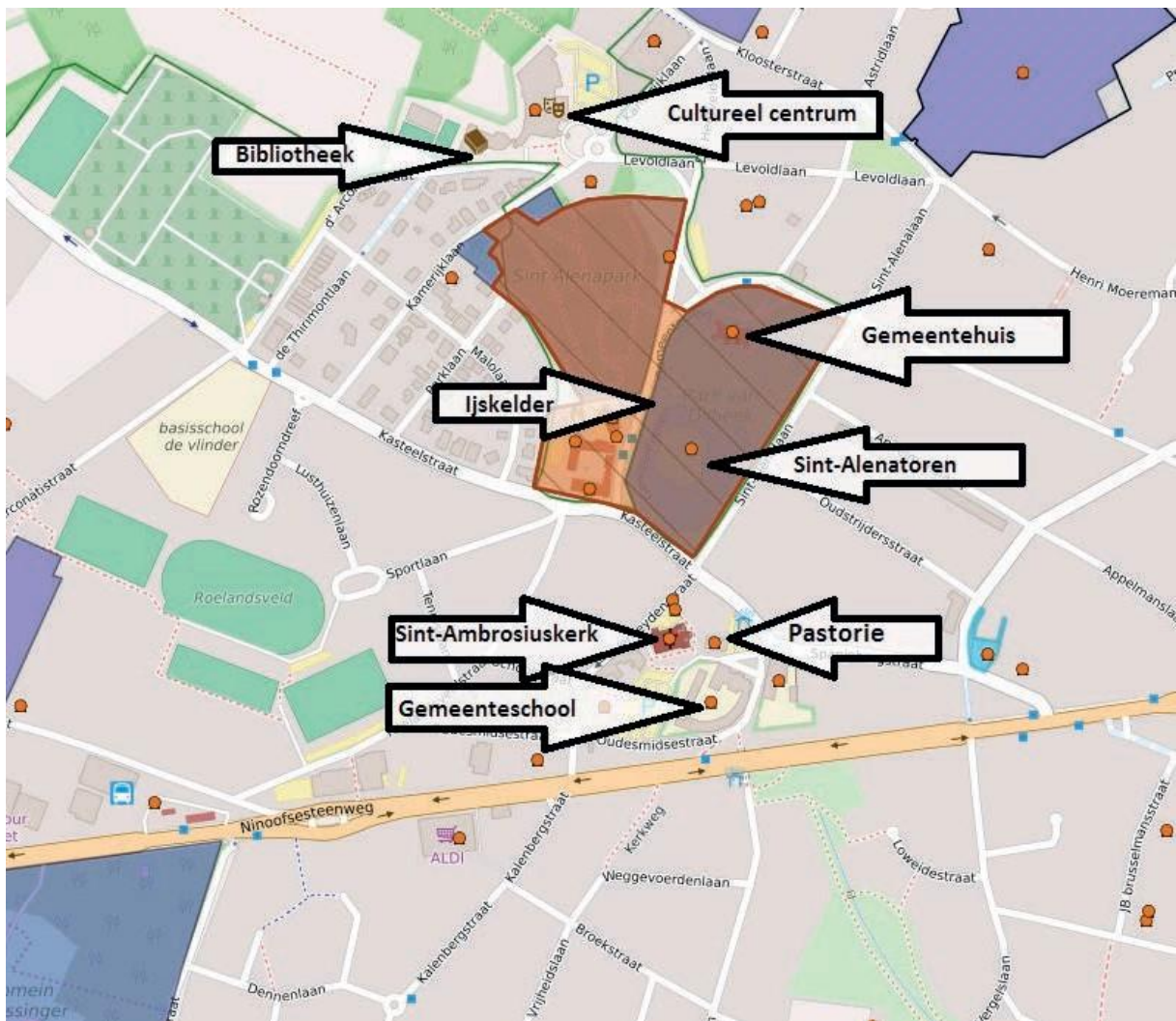
### **Bouwfysische toestand**

In maart 2025 voerde Monumentenwacht een bouwkundige inspectie uit. De kerk is in een redelijke toestand. Enkele dringende werken zijn opgenomen in de meerjarenplanning:

- Er zijn dringende herstellingswerken nodig op verschillende plaatsen van het dak en de dakwaterafvoeren
- Instabiel muurwerk en een rotte draagbalk herstellen
- Herschilderen van het buitenschrijnwerk en beperkte herstellingen aan de glasramen
- Volledige herstelling van de oude kerkhofmuur rond de kerk

De Kerkraad is vastbesloten om het dagelijks onderhoud van het kerkgebouw maar ook de restauratie van de omliggende kerkhofmuur weer volledig ter harte te nemen op korte termijn. De Sint-Ambrosiuskerk, een mooi voorbeeld van vroeg-gotische kerkenbouw in lokale zandsteen van de Wolfspuiten-groeve in Dilbeek, verdient een accuraat onderhoud om de cultuurhistorische waarde hiervan voor Dilbeek-centrum blijvend in de verf te zetten. Samen met het kasteel de Viron en het bijhorende vijverpark met Alenatoren vormt de Sint-Ambrosiuskerk een onlosmakelijk eeuwenoud dorpsgezicht voor alle omwonenden maar ook voor alle passanten op de Ninoofsesteenweg. Dit herkenbare dorpsgezicht kan een groeiende trekpleister betekenen voor het gemeentelijk toerisme van Dilbeek. En in een verdere toekomst zal een grondige restauratie van het kerkinterieur nog meer bezoekers kunnen aantrekken en interesse opwekken.

### 3.1.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



Figuur 8 Ten oosten van de kerk staat de pastorie en ten zuiden bevindt zich gemeenteschool Jongslag. In de buurt zijn verschillende bushaltes, de kerk is dus vlot bereikbaar met openbaar vervoer. Aan de kerk zelf kan men parkeren met de blauwe kaart. De Sint-Alenatoren, de ijskelder en het Kasteel de Viron (gemeentehuis) zijn de belangrijkste erfgoedsites in de omgeving van de kerk.

### 3.1.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

De Sint-Ambrosiuskerk wordt wekelijks meermaals gebruikt voor erediensten en andere kerkelijke vieringen zoals in het verleden:

- Zondagvieringen (en bijzonder op hoogdagen die op een zondag vallen), met persoonlijke verwelkoming en afscheid van de kerkgangers
- Idem voor alle kerkelijke hoogdagen die niet noodzakelijk op een zondag vallen: Onbevleete Ontvangenis van Maria, Kerstmis, Hemelvaart van de Heer, Maria, Moeder van God (1 januari); Openbaring van de Heer; Heilige Jozef, Maria Boodschap, Hemelvaartsdag, feest van de Heilige Drie-eenheid, Sacramentsdag, Heilig Hart, Johannes de Doper, Petrus en Paulus, Maria Tenhemelopneming (15 augustus), Allerheiligen, Christus Koning, Kerkwijding, Sint-Ambrosius
- Paaswake

- Oecumenische vieringen (verschillende christelijke godsdiensten samen)
- Viering van sacramenten: doopsel (tijdens of aansluitend bij de zondagsviering of soms apart); Eerste Communies, Vormsels, huwelijken, biechtvieringen (gemeenschappelijk of op aanvraag individueel), uitvaarten
- Pastorale activiteiten: catechese voor kinderen, jongeren, volwassenen, scholen, geloofsavonden, pluswerking, lectorenvorming

Bovendien groeien er vanuit de lokale geloofsgemeenschap, gesteund door de vernieuwde Kerkraad, duidelijk nieuwe elementen in het gebruik van de Kerk.

Vooreerst werd sinds een jaar besloten om van de Sint-Ambrosiuskerk opnieuw een “Open Kerk” te maken, een kerk die overdag steeds vrij toegankelijk is voor alle mensen. Hier wordt opvallend vaak gebruik van gemaakt door mensen, gelovigen en niet gelovigen, om in de kerk een stiltemoment te vinden, voor een kleine devotie met een kaarsje of een persoonlijke bezinning. Ook mensen van buiten de gemeente, die via een toeristische route Dilbeek-centrum passeren, komen graag de kerk binnen om het als Monument te bewonderen met de aanwezige kerkschatten. De “Open Kerk” nodigt dus duidelijk uit.

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.2. SINT-ANNAKAPEL IN DILBEEK

### 3.2.1. Identificatie

**Naam: Sint-Annakapel**

**Geografische ligging**

- Sint-Annakapel, Herdebeekstraat 176, 1701 Itterbeek
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Pieter

**Eigenaar**

- volgens kadaster: kerkfabriek Sint-Pieter
- volgens de lijst A. De Roquelaure en staten van Napoleon: gemeente Dilbeek

**Bescherming(en)**

- Beschermd als monument sinds 19/07/1948
- Beschermd als cultuurhistorisch landschap sinds 19/01/1944
- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 05/10/2009



*Figuur 9 De Sint-Annakapel in het landelijke Sint-Anna-Pede*

### 3.2.2. Beschrijving

#### **Cultuurhistorische waarde**

Georiënteerde 13de-eeuwse romaanse kapel met pseudo-basilicale aanleg, in de 16de eeuw verbouwd en in de 17de eeuw aangepast in gotische stijl. De kapel dankt haar bekendheid aan het schilderij *De parabel van de blinden* (Museo Nazionale di Capodimonte in Napels) van Pieter Bruegel (1520?-1569), waarop ze is afgebeeld.

De omgeving van de kapel werd op 19 januari 1944 beschermd als landschap, de kapel zelf als monument op 19 juli 1948. De kapel staat ten westen van de oorspronkelijke dorpsdries. Rond de kapel lag vroeger een begraafplaats, zoals nog te zien is op de Ferrariskaart (circa 1770-1778). Het grazig perceel waarop de kapel staat, ligt een hoger dan de straat, is omgeven door een meidoornhaag en afgezet met lindebomen. Vanuit het noorden en het zuiden is de kapel bereikbaar via een gekasseid pad, dat aangelegd werd bij de restauratie in de jaren 1960. Ten zuiden van de kapel staat de zogenaamde Bruegelbank, ter gelegenheid van het Bruegeljaar opgericht in 1969 naar een ontwerp van kunstenaar Pieter Van der Heyden (Buizingen), in opdracht van De Vlaamse Toeristenbond en het gemeentebestuur van Itterbeek.

Over het statuut van deze kleine kapel bestaat al lang verwarring: in de literatuur wordt vaak gesproken van de 'Sint-Annakerk', terwijl ze het kerkrechtelijke statuut heeft van een kapel. In dit beleidsplan wordt de term Sint-Annakapel gebruikt. Van de kapel is geen recent grondig bouwhistorisch onderzoek beschikbaar, de historiek is gebaseerd op bestaande oudere literatuur.

#### **Historiek**

De Sint-Annaparochie was net als de Sint-Pietersparochie van Itterbeek oorspronkelijk een dochterkerk van Sint-Pieters-Leeuw. Later werd het een kapelanij, die vanaf 1615 verbonden was aan het pastoraat van de Sint-Pieterskerk te Itterbeek.

De kapel werd midden 13de eeuw gebouwd, zoals af te leiden is uit een akte van het begijnhof van Brussel uit 1259, waarin staat "te Pede, bij de nieuwe kapel...". Op die plaats zou al een kleinere kapel hebben gestaan. Het koor van de kapel dateert nochtans van het einde van de 13de of het begin van de 14de eeuw en is het oudste deel van de kapel. De rest is opgetrokken in laatgotische stijl. In de 16de eeuw vonden verbouwingen plaats en werden het schip en de toren gebouwd. Twee vroegere buitensteunberen werden bij de bouw van het schip in het interieur van de kapel geïntegreerd, tussen koor en schip.

In de 16de eeuw werd de zuidzijde van de kapel afgebeeld op *De parabel van de blinden* (circa 1568). Het koor heeft daar nog zijn romaanse vorm en nog niet zijn laatgotische spitsboogvormige vensters. Het is ook kleiner afgebeeld dan het vandaag is en de nok van het schip komt hoger dan die van het koor. Ook de intussen verdwenen kruisbeuk is nog te zien. Een latere vergroting van het koor in de 17de eeuw wordt in de literatuur niet vermeld, nader onderzoek daarover is nodig.

In 1575 werd de zuidelijke sacristie haaks op het koor gebouwd, zie jaarsteen bovenaan in de puntgevel. Dat de sacristie deels voor een koorvenster geplaatst is, wijst ook op de latere aanbouw ervan. In 1639 werden de midden- en zijbeuken overwelfd met kruisribgewelven. Het jaartal staat gebeiteld boven de tweede pijler aan de zuidzijde, in de kleine console waarop de gewelfribben rusten, en herinnert aan de restauratie van de gewelven. De kapel wordt op twee figuratieve kaarten uit het begin van de 18de eeuw afgebeeld: in 1707 volgens J. De Deken in het kaartenboek van het Sint-Jans-Gasthuis van Brussel en in 1716 volgens G. Couvreur in het kaartenboek van Ter Kameren. Op beide kaarten staat de kapel nagenoeg zoals vandaag afgebeeld. Alleen heeft de sacristie een groot venster in plaats van het kleine rechthoekige venster van nu. Verder lijkt de nokhoogte van het koor lager te liggen dan deze van het schip, zoals op *De parabel van de blinden*. Vandaag lijken de nokken van schip en koor min of meer even hoog te liggen.



Figuur 10 De kerk van Sint-Anna-Pede in 1716 volgens



Figuur 11 Centrum van Sint-Anna-Pede met kapel en omliggend kerkhof, Kaart van Ferraris 1777.

De kapel werd in de jaren 1960-1970 gerestaureerd, onder meer vanwege ettelijke gebreken die ze vertoonde. Zo werden alle daken vernieuwd, de toren werd verstevigd en het metselwerk werd gedeeltelijk vernieuwd. Het dichtgemaakte grote spitsboogvenster van het koor (al zichtbaar op foto's van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium van eind 19de eeuw) werd bij de restauratie hersteld. De bepleistering in het koor werd weggenomen, het classicistische interieur werd verwijderd.

### Beschrijving

De plattegrond vertoont een ingebouwde westertoren, een driebeukig schip van drie traveeën, een koor van twee traveeën met een vlakke sluiting en aan de zuidkant, dwars op het koor, een sacristie van één travee met een vlakke sluiting. Het koor en de westertoren zijn helemaal opgetrokken uit kalkzandsteen. De sokkel van het schip is tot aan de druiplijst van de vensterafzaten eveneens van zandsteen en de zijmuren bestaan uit baksteen met zandstenen banden. In de zuidgevel begint dit patroon bij de eerste twee traveeën pas hoger.

De toren heeft vier geledingen, met op de hoeken getrapte steunberen onder een ingesnoerde naald-spits. De westgevel heeft een geprofileerd tudorboogvormig portaal met een groot spitsboogvenster erboven. De derde geleding is nagenoeg blind, de bovenste heeft gekoppelde galmgaten in eenvoudige spitsbogen.

De hoofd- en zijbeuken zijn samen vervat onder één leien zadeldak. De bouwnaden tussen de tweede en derde travee in de zuidelijke zijbeuk zijn mogelijk een spoor van de vroegere kruisbeuk (in de noordelijke zijbeuk is deze naad minder nadrukkelijk aanwezig). De kroonlijst aan de zijgevels van het schip rust op kraagstenen. De zijbeuken hebben spitsboogvensters die veel kleiner zijn dan die van het koor. In de eerste travee van de zuidelijke zijbeuk zit een korfboogvormige muuropening met nis boven. Er is een aandaak tussen de beuken en het koor.

Het koor bevindt zich onder een leien zadeldak met puntgevel, aandaak en schouderstukken rustend op

consoles die zijn uitgewerkt als menselijke hoofden. Dergelijke beeldhouwde consoles komen ook voor in de Sint-Pieterskerk van Itterbeek. De schouderstukken waren oorspronkelijk waarschijnlijk bekroond met pinakels. De oostgevel van het koor heeft een groot spitsboogvormig venster, in elke zijgevel zitten twee spitsboogvensters.

De sacristie staat dwars op de eerste travee van het koor, onder een leien zadeldak met puntgevel met aandak en schouderstukken. Bovenaan in de puntgevel vermeldt de jaarsteen "1575". Er zijn kleine rechthoekige muuropeningen met diefijzers.

### Interieur

De kapel heeft een sober interieur met wit bepleisterde wanden en gewelven (uitgezonderd de zuilen, bogen en gewelfribben). Bij de restauratie in de jaren 1970 werd het koor ontdaan van zijn beschilderde bepleistering. Er ligt een eenvoudige zwart-witte tegelvloer.

Het gelijkvloers van de toren is naar de hoofd- en zijbeuken opengewerkt door spitsbogen op halfzuilen. In de middenbeuk rusten zuilen op hoge achthoekige sokkels met daarboven spitsboogvormige scheibogen. De toren en de middenbeuk hebben zandstenen kruisribgewelven. De sluitsteen van het gewelf in de toren is uitgewerkt met een bloemmotief. Het gewelf van de eerste travee van het schip heeft een mangat. De smalle zijbeuken zijn voorzien van klimmende halve tongewelven van bepleisterd hout, geritmeerd door gordelbogen op uitgewerkte consoles. Ook het koor heeft een bepleisterd houten tongewelf. In de zuidmuur van het koor is een kleine spitsboognis uitgespaard voor een wijwatervat met driepasmotief op zuiltjes met uitgewerkte kapitelen. De sacristie heeft een bakstenen kruisribgewelf. Tegen de muren zijn houten kasten en een lambrisering aangebracht.



*Figuur 12 Verdwenen hoofdaltaar en zijaltaar van de Sint-Annakapel*

## Meubilair

De oorspronkelijke hoofd- en zijaltaren zijn niet meer aanwezig. Enkel de beelden van de zijaltaren zijn nog bewaard: in de noordelijke zijbeuk beelden van Sint-Jozef met kind en Onze-Lieve-Vrouw met kind (wit geschilderd hout - 18de eeuw), in de zuidelijke een beeld van Sint-Anna met Maria (hout - 17de eeuw). In het koor hangt een schilderij met de kruisafneming van De Duydts (1629-1676).

Op de houten preekstoel is de Goede Herder afgebeeld (18de eeuw). Tochtportaal en doksaal zijn van hout, op de vleugels van de dubbele deur is telkens het monogram S.A. (Sint-Anna) uitgesneden.

In het koor bevindt zich de grafsteen van Gielis Walyns, die het schip en het torentje van de kapel bekostigd zou hebben, hij stierf in 1568. "Hier leet begraven Gielis/ Walyns alias de casseler die sterft anno/ XVC en LXVIII den XXV dach/ van july bidt voer die zielen".

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

De plattegrond vertoont een ingebouwde westertoren, een driebeukig schip van drie traveeën, een koor van twee traveeën met een vlakke sluiting en ten zuiden dwars op het koor, een sacristie van één travee met een vlakke sluiting. Het interieur is volledig gedecapeerd.

### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja  
Een nieuwe verwarming werd geïnstalleerd in 2022.
- Elektriciteit en verlichting = ja
- Inbraakbeveiliging = ja
- Brandbeveiliging = ja
- Geluidsinstallatie = ja, nieuw sinds 2017
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Geen toiletten voorzien

### Uitbreidingsmogelijkheden

De Sint-Annakapel staat in het midden van een omvangrijk rechthoekig perceel, in een pittoreske landelijke omgeving. Het perceel is niets anders dan het voormalige kerkhof, dat plaats heeft gemaakt voor een grasveld en een natuurstenen Bruegelbank in het zuiden. Aan de overzijde van de Herdebeekstraat ligt parkeerruimte. De kapel geniet wereldfaam omdat ze voorkomt op De parabel van de blinden van Pieter Bruegel.

Het schilderachtige van de buitenzijde keert niet terug in het interieur van de kapel. Dat werd bij de restauratie in het midden van de 20ste eeuw namelijk volledig gedecapeerd en ontdaan van de altaren. Verdere opsplitsing van de ruimte is gezien de schaal van het kerkgebouw niet mogelijk, het zou de beleving van de kapel ook niet ten goede komen.

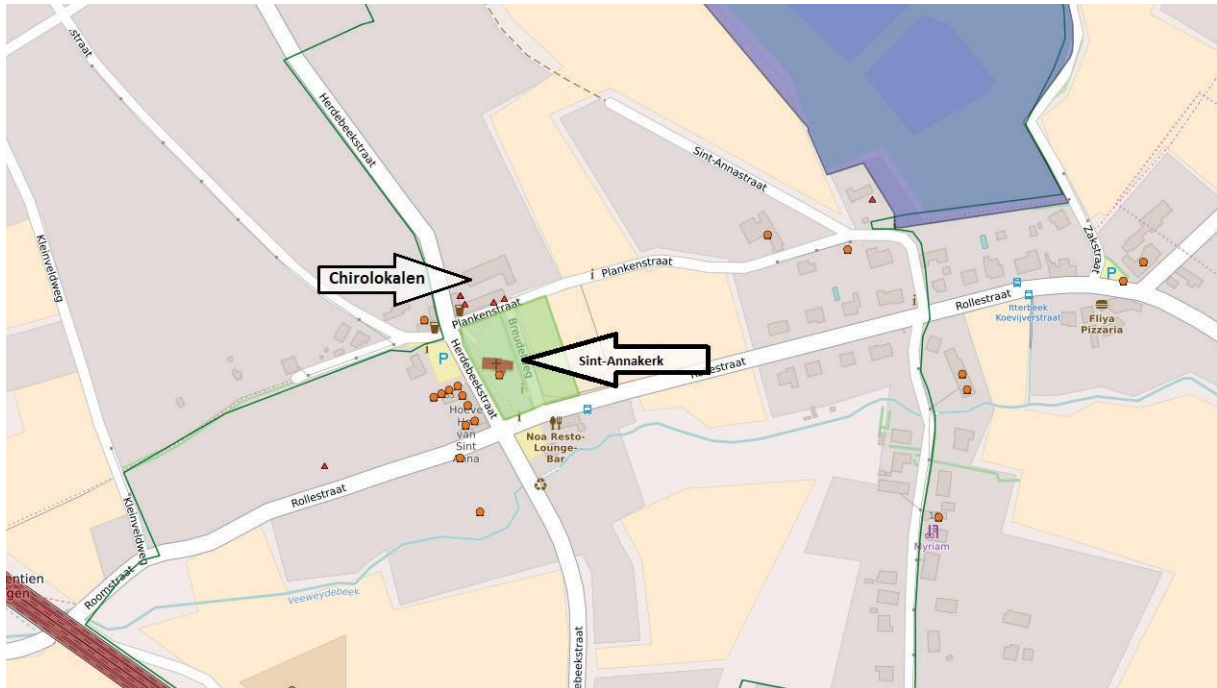
## Bouwfysische toestand

In februari 2025 voerde Monumentenwacht een bouwkundige inspectie uit. De kerk is in een redelijke toestand. Enkele dringende werken zijn opgenomen in de meerjarenplanning:

- Er zijn herstellingswerken nodig op verschillende plaatsen van het dak, de dakwaterafvoeren en de riolering.
- Het torenkruis is aan herstelling toe en staat scheef.
- Plaatsen van vogelwerende netten in de galmgaten.

- Onderhoudswerken omgeving

### 3.2.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



Figuur 13 De kapel is omgeven door graslandschap. Er is parkeermogelijkheid en er is een bushalte vlakbij. De Sint-Annakerk zelf is het erfgoed bij uitstek in de buurt.

### 3.2.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

Tijdens de week en het weekend zijn er geen eucharistievieringen meer. De kapel wordt voornamelijk gebruikt voor huwelijken, jubilea en speciale vieringen (vb. St.-Hubertusviering met zegening van het brood en de dieren) en af en toe een uitvaart of een doop.

Doopvieringen zijn eerder zeldzaam en gaan door in andere kerken van de zone. Voor inzegening van huwelijken is de kapel zeer gegeerd omwille van het pittoreske landschap, de omgeving en het aangename interieur. De kerk is gesloten en gaat dus enkel open op aanvraag.

De kapel wordt regelmatig gebruikt voor filmopnames. In juli 2025 kwamen twee buitenlandse ploegen voor opnames. De akoestiek is er ook heel goed, uitstekend voor voordrachten en concerten. Andere vormen van nevenbestemmingen worden overwogen.

De ligging van de kapel vormt een aansluitings- of rustpunt op de wandel- en fiets Bruegelroute.

| <b>Statistieken St.-Anna</b> |              |                             |                 |                   |                   |                              |                 |
|------------------------------|--------------|-----------------------------|-----------------|-------------------|-------------------|------------------------------|-----------------|
| <b>Jaar</b>                  | <b>Dopen</b> | <b>Eerste<br/>Communies</b> | <b>Vormsels</b> | <b>Huwelijken</b> | <b>Uitvaarten</b> | <b>3e zondag<br/>oktober</b> | <b>Kerstmis</b> |
| 2020                         | 1            | *                           | *               | 0                 | 4                 | geen viering                 | *               |
| 2021                         | 0            | *                           | *               | 1                 | 8                 | geen viering                 | *               |
| 2022                         | 4            | *                           | *               | 5                 | 3                 | geen viering                 | *               |
| 2023                         | 3            | *                           | *               | 3                 | 1                 | geen viering                 | *               |
| 2024                         | 0            | *                           | *               | 3                 | 1                 | geen viering                 | *               |

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.3. SINT-GERTRUDISKERK IN SCHEPDAAL

### 3.3.1. Identificatie

**Naam: Parochiekerk Sint-Gertrudis**

**Geografische ligging**

- Sint-Gertrudiskerk, Isabellastraat 37, 1703 Schepdaal
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Gertrudis

**Eigenaar**

- volgens kadaster: kerkfabriek Sint-Gertrudis

**Bescherming(en)**

- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 5/10/2009



*Figuur 14 De Sint-Gertrudiskerk*

### 3.3.2. Beschrijving

**Cultuurhistorische waarde**

Georiënteerde neogotische zaalkerk van eind 19de, begin 20ste eeuw naar ontwerp van A. Veraart – plannen opgesteld vanaf 1898, de kerk werd ingewijd in 1907 en in dat jaar geregistreerd op het kadaster ter vervanging van een kleinere kapel. In het archief van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen worden plannen van de hand van architect Veraart uit 1906 bewaard. Oorspronkelijk lag er rond de oude kapel een kerkhof; dat is nu in het zuiden een grasveld, in het noorden een parkeerruimte. Volgens Verbesselt stond er reeds in de 9de eeuw een hofkapel te Sint-Gertrudis-Pede, maar de eerste vermelding van een kapel te Pede dateert uit 1380.

In 1456 wijdde de hulpbisschop van Kamerijk er een nieuwe kapel met kerkhof. Die zou in 1536 vergroot zijn door de adellijke families Pipenoy en Bossuyt. Op een afbeelding volgens J. De Deken uit 1707 is een kruisvormige kapel met vieringtoren zichtbaar. Uit een decanaal verslag van 1782 kunnen we afleiden dat aan de oude kapel nog een kapel ter ere van Onze-Lieve-Vrouw gehecht was. In 1798, tijdens de Franse bezetting, werd de kapel gesloopt. Ze werd begin 19de eeuw heropgebouwd, toen ook het woonhuis van de kapelaan werd opgetrokken. Maar al op het einde van de 19de eeuw voldeed ze kapel niet meer, waarna de huidige kerk werd gebouwd. De 19de-eeuwse kapel met westertoren staat afgebeeld op een schilderij dat zich in de pastorie bevindt. Tot 1860 bleef Sint-Martens-Lennik de moederkerk. Bij koninklijk besluit van 20 oktober 1863 werd het kerkje erkend als kapel, afhankelijk van de hulpkerk Schepdaal. Pas in 1890 werd de kapel bij aartsbisschoppelijk decreet een zelfstandige parochiekerk.

### Beschrijving

De kerk is een bakstenen bouw onder leien bedakingen, met gebruik van blauwe hardsteen en simili voor de waterlijsten en de vensteromlijstingen, zandsteen en breuksteen voor de onderbouw en blauwe hardsteen voor de sokkelaflijning. Verder is decoratief gebruik gemaakt van verschillende metselverbanden en werden sierankers gebruikt. De houten kroonlijsten rusten op houten consoles. De westgevel heeft twee gekoppelde drielichten in een verdiept spitsboogvormig veld en een rozetvenster. Een hardstenen gedenkplaat voor de strijders van de Eerste Wereldoorlog staat centraal tegen de gevel. Het schip heeft gekoppelde spitsboogvensters in verdiepte velden met een overhoekse en rechte bakstenen fries. Er is een portaal met puntgevel en een spitsboogvormig portaal geflankeerd door kleine overhoekse versneden steunberen. De aangrenzende doopkapel bevindt zich onder een achthoekige spits en heeft kleine spitsboogvormige vensters. De vierkante toren van twee geledingen onder een ingesnoerde achthoekige naaldspits wordt bekroond door een kruis met windhaan. Tegen de toren staat een halfronde traptoren. De sacristie is voorzien van een uitgewerkte toegang en tweelichten die samen met het hoger gelegen raam vervat zitten in hetzelfde veld. Er is een windbord aan de oostgevel van de sacristie en een groot drielicht in de oostgevel van het koor. De lagere bergruimten ten zuiden van het koor hebben smalle rechthoekige vensters en een klein rozetvenster.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken? Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 15 De Sint-Gertrudiskerk voor de overschildering in de tweede helft van de 20ste eeuw*

### Interieur

Het interieur is sober witgepleisterd op de structurele elementen na – zoals raamomlijstingen en zuilen. Op foto's van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) is te zien dat de kerk zeker tot in 1970 polychroom beschilderd was met onder andere imitatievoegen op de onderste wanddelen en figuratieve schilderingen op de oostelijke wand van het schip.

De bakstenen spitsbooggewelven hebben geprofileerde gordelbogen, de gewelven van het koor zijn niet bepleisterd. Tegen een pijler in de zuidoostelijke hoek bevindt zich een gedenkplaat: “Anno MCM- VII/ L. Bens Pastoor/ A. Veraart Bouwmeester/ J.B. Raemdonck Annemer”.

### Meubilair

De kerk heeft een neogotisch meubilair uit de periode toen ze werd gebouwd. Alleen het altaar en de communiebank zijn ouder. Het houten barokke hoofdaltaar draagt “1638” als jaartal, op de altaartafel staat een medaillon met een pelikaan die zijn jongen voedt. Boven het altaar bevindt zich 18de-eeuws tabernakel met een reliëf van het Laatste Avondmaal en de figuren Geloof en Hoop. De eikenhouten communiebank uit de 19de eeuw is hergebruikt als altaartafel en bestaat uit panelen met putti. Uit 1909 dateren twee biechtstoelen en een preekgestoelte, alle neogotisch en van hout. “Gift der inwoners van Ste-Gertrudus-Pede 1909” staat erop. Er is een hardstenen doopvont. De kruisweg is aan de westzijde aangebracht, waar zich ook een gedenkplaat voor twee slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog bevindt. Bovenaan in het koor zijn twee wapenschild te zien: dat van de familie van Pede (eigenaar van de watermolen in de 14de eeuw) en dat van de familie Estor (woonde in de 15de eeuw op het hof van Moersel). Op de figuratieve glasramen in het koor is links Sint-Gertrudis te zien, rechts Sint-Martinus (patroonheilige van Sint-Martens-Lennik); centraal staat een gekruisigde Christus met Heilige Jozef en Heilige Gabriël. De glasramen zijn een schenking van de familie Heymans uit 1909.

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

De plattegrond vertoont een eenvoudige, rechthoekige zaalkerk met een schip van vijf traveeën en een koor van twee traveeën met een rechte sluiting; aan de noordzijde grenst de sacristie aan het koor, aan de zuidkant een bergruimte; links en rechts van het koor bevinden zich aansluitend op het schip twee

zijkapellen. Boven de noordelijke zijkapel staat een vierkante toren; Het toegangsportaal aan de noordwestzijde heeft een kleine uitbouw van één rechte travee en links daarvan de vijfzijdige doopkapel. Aan de zuidkant is tegen de kerk vierkante ruimte onder schilddak aangebouwd.

Het interieur is op de structurele elementen (zoals raamomlijstingen en zuilen) na sober witgepleisterd. De bakstenen spitbooggewelven hebben geprofileerde gordelbogen, de gewelven van het koor zijn niet bepleisterd.

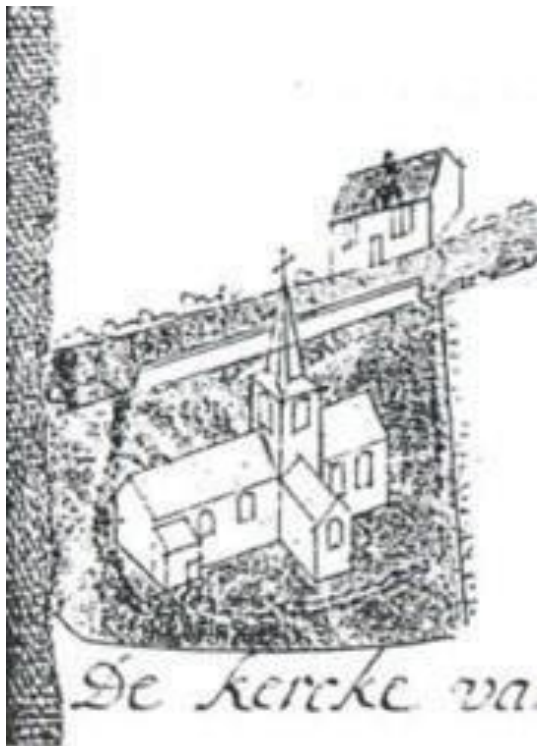
#### **Uitbreidingsmogelijkheden**

De Sint-Gertrudiskerk ligt in het centrum van Sint-Gertrudis-Pede, een gehucht van Schepdaal. Voor de ingang ligt een kleine parking. De kerk wordt omringd door de Isabellastraat, met in het zuiden een klein grasveld op de plaats waar vroeger het kerkhof lag. De site heeft een visuele connectie met de nabijgelegen Pedemolen en er ligt een voetweg tussen de kerk en de molen.

Het kerkgebouw is sober aangekleed. Christelijke symboliek is niet zo expliciet aanwezig. Deze soberheid werd in de jaren 1970 nog versterkt door het interieur wit te schilderen. Enkel de kruisweg is zeer opvallend aanwezig. Deze aspecten maken van het kerkgebouw een meer neutrale ruimte, zodat dat het zich gemakkelijker voor een nevenbestemming leent zonder grote ingrepen te moeten doorvoeren.

#### **Technische installatie**

- Verwarmingsinstallatie = ja
- Elektriciteit en verlichting = ja
- Inbraakbeveiliging = nee
- Brandbeveiliging = ja
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Geen toiletten



*Figuur 16 Het centrum van Sint-Gertrudis-Pede op een kaart van J.D. Dekens*

## Bouwfysische toestand

Sinds 2015 is men van start gegaan met enkele renovaties. Vooral het schrijnwerk van het dak en de toren was in slechte staat. Verschillende opfrissingswerken zijn nog gepland tot 2031. De kerk is in goede staat. Regelmatig gebeuren er controles door vzw Monumentenwacht.

Reeds uitgevoerde werken:

- In 2007 nieuwe gasgestookte verwarmingsinstallatie
- 2014-2015 renovatiewerken aan de toren en daken van het koor, de sacristie en de weekkapel
- 2017: schilderen binnenmuren weekkapel en sacristie, raamwerk, vervangen buitendeur van weekkapel
- 2019: uitbreiding van het Van Beverorgel met een 16' register
- 2020: vernieuwen van de geluidsinstallatie in de kerk
- 2020: herstelling van enkele ruitjes in lood in de glasramen aan de zuid- en noordgevel
- 2021: OLV-kapel in de Brouwerijstraat: vervangen van de deuren en renoveren van de buitenschrijnwerkerij (wegens houtrot)
- 2022: schilderen van de buitenschrijnwerkerij van de kerk

Nog uit te voeren werken zoals voorzien in meerjarenplan 2020-2026:

- 2025-2026: aanduiden architect voor de begeleiding van de werken aan de West- en zuidgevel van de kerk
- 2026-2027: uitvoering van de renovatiewerken aan west- en zuidgevel

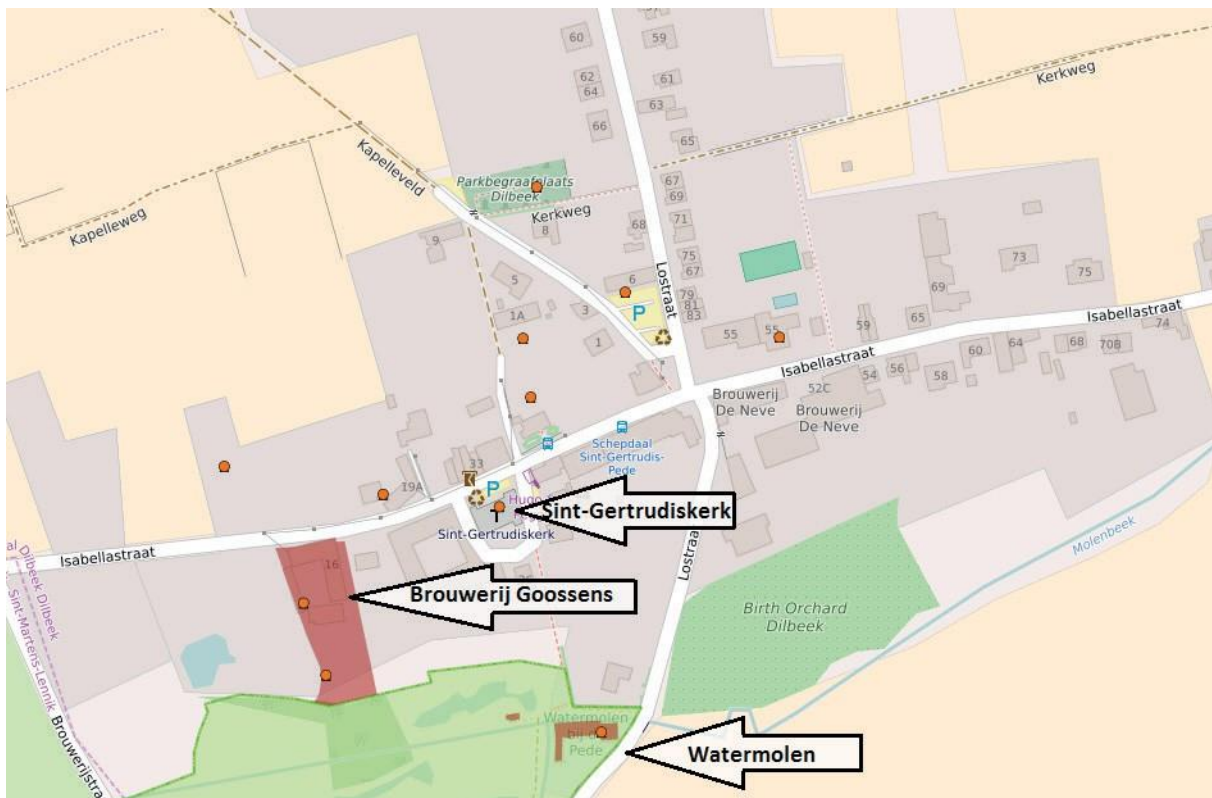
Volgende werken moeten opgenomen worden in de meerjarenplanning 2026-2031

- 2028: nazicht en grondig herstel van de natuursteenlijsten en plint onder de ramen
- 2029: buitenschrijnwerk en ijzerwerk: nazicht en schilderen
- 2030: glas in lood en glasramen: nazicht, reinigen en herstellen
- 2031: binnenschilderwerk nazicht, reinigen en schilderen



Figuur 17 Sint-Gertrudis-Pede, op het knooppunt van het wegennet met daarachter de kerk

### 3.3.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



Figuur 18 Sint-Gertrudis-Pede wordt voornamelijk gekenmerkt door wooneenheden. Er zijn weinig handelaars of horeca aanwezig. Het erfgoed in directe omgeving van de kerk zijn de watermolen van Sint-Gertrudis-Pede en brouwerij Goossens. Recreatiemogelijkheden zijn er in het gemeenschapscentrum in de Lostraat en op het Molendomein. De kerk is goed bereikbaar met de auto, minder met het openbaar vervoer (slechts één buslijn).

### 3.3.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

Elke zondag is er om 9.30 u een eucharistieviering, opgeluisterd door orgelmuziek. Ook voor dopen, huwelijken, uitvaarten wordt de kerk gebruikt. Er zijn twee organisten en de kerk wordt onderhouden door vrijwilligers. De kerk is sterk lokaal verankerd en wordt door de buurt levend gehouden. In deze kerk is nog een groot gemeenschapsgevoel aanwezig. Via een actieve geloofsgemeenschap tracht men nieuwe inwoners te integreren in de buurt. Na de vieringen is er nog steeds de mogelijkheid om samen koffie te drinken. Naast de vieringen worden nog verschillende activiteiten in en rond de kerk georganiseerd. De kerk mag na overleg met de pastorale verantwoordelijke en de Kerkfabriek gebruikt worden voor culturele evenementen die niet in tegenspraak zijn met de kerkelijke leer en moraal.

#### Valorisatie

Jaarlijks kerstconcert ingericht door de plaatselijke harmonie. De pluswerking maakt eveneens gebruik van de kerk met verschillende avondlijke activiteiten, of namiddagen, filmavond, ....

Allerhande pastorale activiteiten (voor catechese, soep op de stoep, koffiestop, tentoonstelling processies in Pede, enz.)

Zeer veel routes doorkruisen dit gebied: Pedemolenwandeling, 15 km van Gaasbeek, de wandeling langs trage wegen Sint-Gertrudis-Pede, de Laarbeekvalleiwandeling, de 8 km van Sint-Gertrudis-Pede en de Pedemolen knooppuntenwandeling.

Gemiddeld zijn er tussen de 50 – 65 mensen aanwezig tijdens de wekelijkse vieringen. Bij hoogdagen en

speciale intenties voor gestorven familieleden loopt dit aantal op tot 80 - 100.

Gemiddeld zijn er 4 begrafeningen en 4 dopen.

Huwelijken zijn zeldzaam.

De eerste communie en vormselvieringen gaan door in de Sint-Ambrosiuskerk.

Er gaan geen schoolvieringen door in de Sint-Gertrudiskerk.

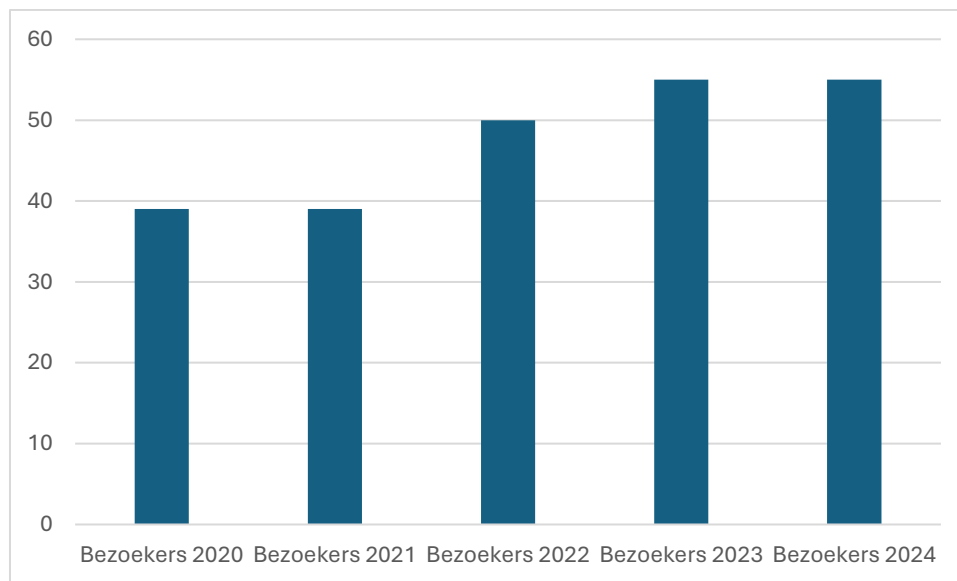
2020 - covid door de afstandsregels mochten er maar max. 39 personen in de kerk plaatsnemen

2021 - covid door de afstandsregels mochten er maar max. 39 personen in de kerk plaatsnemen

2022 – post covid met opheffing van de regels steeg het bezoekersaantal terug naar 50-tal personen

2023 – 55

2024 – 55



**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.4. SINT-MARTINUSKERK IN SINT-MARTENS-BODEGEM

### 3.4.1. Identificatie

**Naam: Sint-Martinuskerk**

**Geografische ligging**

- Sint-Martinuskerk, Sint-Martinusstraat z.n., 1700 Sint-Martens-Bodegem
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Martinus

**Eigenaar**

- volgens kadaster: kerkfabriek Sint-Martinus
- volgens de lijst A. De Roquelaure en staten van Napoleon: gemeente Dilbeek

**Bescherming(en)**

- Bescherming als monument sinds 25/3/1938
- Beschermd als stads- en dorpsgezicht, intrinsiek sinds 23/10/1981
- Kerkhofmuur beschermd als monument sinds 23/10/1981
- Parochiekerk met kerkhof vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 5/10/2009

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 19 De Sint-Martinuskerk op de Kerkberg te Sint-Martens-Bodegem*

### 3.4.2. Beschrijving

#### **Cultuurhistorische waarde**

Georiënteerde laatgotische kerk met pseudo-basilicale aanleg uit het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw, met aanpassingen uit de tweede helft van de 17de eeuw. De kerk staat met haar omliggend ommuurd kerkhof op een kunstmatig plateau in het centrum van het dorp. Ze werd op 25-03-1938 als monument beschermd en staat in het beschermde dorpsgezicht van Sint-Martens-Bodegem (datum beschermingsbesluit 23-10-1981). De kerkhofmuur werd eveneens als monument beschermd (datum besluit 23-10-1981).

#### **Historiek**

Verbesselt en Romeyns vermoeden dat de parochie van Sint-Martens-Bodegem in de 9de eeuw is ontstaan. Romeyns heeft daarvoor drie argumenten. Het eerste is dat de patroonheilige Sint-Martinus was zeer populair in West-Brabant en de eerste reeks Sint-Martinuskerken gaat terug tot de evangelisatieperiode. Een tweede argument is dat deze parochie, net zoals de oudste parochies, een drieledige tiendenverdeling kende, terwijl parochies die na het midden van de 9de eeuw ontstonden een vierledige verdeling toepasten. Als laatste argument noemt Romeyns de grenzen van de parochie, die gebaseerd zijn op natuurlijke grenzen en rechtlijnig zijn waar natuurlijke grenzen ontbreken. Mogelijk heeft men in de 12de-13de eeuw besloten de oorspronkelijke primitieve kapel te vervangen door een romaans heiligdom in steen.

Waar de eerste kerk heeft gestaan is niet geweten en over het ontstaan van de eerste stenen kerk, waarschijnlijk een romaans gebedshuis, op de huidige plaats bestaat evenmin duidelijkheid. Van het oudst bekende romaans gebouw zijn tot voor de restauratie sporen zichtbaar gebleven in de onderbouw van de westgevel. Aan weerszijden van de ingang deur, aan de buitenkant van de twee steunberen, waren twee dichtgemetselde romaanse rondboogvensters.

Het begin van de bouw van de gotische kerk wordt door historici doorgaans op het einde van de 15de eeuw en in het begin van de 16de (circa 1500) gesitueerd. Als bouwheer van de kerk noemt Romeyns pastoor Henricus de Castro (Van der Borgh). Zijn grafsteen (1535) achteraan in de kerk draagt een wapenschild met burcht dat eveneens voorkomt op de sluitsteen in een gewelf in de middenbeuk. In de meeste literatuur wordt verondersteld dat eerst het koor en de rechter dwarsbeuk met sacristie werden gebouwd, de middenbeuk zou rond 1500 worden gebouwd. De Sint-Niklaaskapel zou meteen bij de oprichting van de kerk zijn gebouwd. Ook de toren werd in de 16de eeuw gebouwd. De huidige hoofdingang en de doopkapel werden pas rond 1674 gebouwd, als men mag afgaan op de dateringsteen bovenaan in de noordgevel tussen het laatste venster en de doopkapel. De doopkapel was oorspronkelijk een portaal, waarvan de korfboogvormige toegang later werd dichtgemetseld. Tussen de doopkapel en het schip van de kerk was een muur in baksteen opgetrokken, wat er waarschijnlijk op wijst dat op die plaats reeds voor de bouw van de doopkapel een bijgebouw stond. Ook de kleinere tweede sacristie zou later aangebouwd zijn (wat te zien is aan de muur van de sacristie, die tot voor de omlijsting van een koorvenster is gebouwd).

Het huidige uitzicht van de kerk komt reeds voor op een kaart van het Sint-Janshospitaal in Brussel uit 1707. Op een afbeelding in het kaartboek van de abdij van Groot-Bijgaarden (1734) en op een afbeelding uit het einde van de 18de eeuw wijkt het uitzicht van de kerk af van het huidige. Er staat geen sacristie op, de Sint-Niklaaskapel is tegen de dwarsbeuk aangebouwd en de vensters in de apsis ontbreken. Tijdens het ambt van pastoor Franciscus Hellemans (1759-1780) werden aan de kerk herstellingswerken uitgevoerd, onder andere aan het dak en de toren. Ook het kerkinterieur werd in die periode vernieuwd en het grootste deel van het kerkmeubilair dateert uit deze tijd.

Op 3 september 1876 sloeg de bliksem in op de toren, voorlopige herstellingen vonden in 1877 plaats na advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten. Naar aanleiding van een brief van de Commissie kwam in 1905 de bescherming van de kerk als monument van derde klas ter sprake. Eveneens in dat jaar werd gewezen op de noodzaak van verdere restauratie. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog stonden er reeds stellingen rond de toren, maar door de oorlog zijn de werken niet doorgegaan. De plannen voor de restauratie waren van architect Degand. Toch werden in 1915, 1916 en 1917 enkele dringende herstellingswerken uitgevoerd. Maar ook na de oorlog zou de eigenlijke restauratie niet aanvangen. Alleen vond in 1919 nog een kleine tussentijdse herstelling van de toren plaats. In 1928 werd het kerkinterieur gewit. Ook de daaropvolgende jaren bleef de restauratie uit en werden slechts de hoogst nodige herstellingen uitgevoerd om het verval van de kerk te vertragen. In 1938 werd de kerk als monument beschermd en meermaals werd gewezen op haar erbarmelijke toestand. In 1948 werd het probleem door Frans Van den Bosch aangekaart bij de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. Daarop werd een onderzoek ingesteld en richtte de Koninklijke Commissie zich tot de provinciegouverneur om de lokale besturen aan te zetten tot het opstellen van een ontwerp voor de restauratie. Nog steeds in 1948 stelde de gemeente architect J. Lauwers uit Mechelen aan voor een eerste ontwerp. Pas in 1958 kwam architect Henri Sneider (Laken – Brussel) met een voorontwerp en in 1962 maakten hij en zijn collega François Thomisse concrete restauratieplannen. De Koninklijke Commissie had daar veel kritiek op omdat ze niet kunsthistorisch en wetenschappelijk verantwoord waren en omdat de archeologische sporen niet gevrijwaard werden. De Commissie adviseerde het dossier op te splitsen en eerst de herstellingen aan de toren, de dakbedekking en de doopkapel uit te voeren. Pas in 1965 werd de eerste fase aanbesteed, in 1966 ging ze van start. In 1968 werd de doopkapel afgebroken om te worden heropgebouwd, aangezien ze in een te slechte staat verkeerde. In 1972 begon de tweede restauratiefase: het interieur. Tegen 1977 was de restauratie afgerond. Een steen in de westgevel herinnert daaraan: “GERESTAUREERD TEN TIJDEN VAN/ PASTOOR BRUSSELMANS/ BURGEMEESTER NIEUWLANDT/ ARCHITECTEN SNEIDERS EN THOMISSE/ AANNEMING VERBEKE/ ANNO DOMINI MCMLXXIV” (1974).



*Figuur 20 Sint-Martens-Bodegem op de kaart van Ferraris*

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken? Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 21 Zicht op de nog landelijke dorpskern*

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 22 Het interieur van de Sint-Martinuskerk voor haar restauratie*

### Beschrijving

De kerk is grotendeels opgetrokken uit Lediaan kalkzandsteen, alleen het koor is van witte Brusseliaan kalkzandsteen (behalve de vensteromlijstingen en de hoekkettingen van de steunberen). De bedaking bestaat uit leien zadel- en lessenaarsdaken en de vieringtoren heeft een ingesnoerde naaldspits. De vensters van de kerk zijn twee- of drieledige spitsboogvensters met maaswerk.

De sterk gerestaureerde westgevel heeft een laatgotisch geprofileerd korfboogportaal met een groot spitsboogvenster erboven (16de eeuw en vernieuwd in 1972-1975). Aan weerszijden van het portaal staat een steunbeer die tot aan de eerste geleding loopt. Boven het spitsboogvenster bevindt zich een driuipijst die verder als afzaat over de gevel loopt.

De overblijfselen van de romaanse kerk werden tijdens de restauratie in de jaren 1970 verwijderd. De dwarsbeuk heeft hoeksteunberen en puntgevels met aandaken. De vieringtoren heeft op de vier hoeken steunberen met van blind maaswerk voorziene casementen of verdiepte velden, die bekroond zijn met halve pinakels. Verder heeft de toren brede, sterk geprofileerde tweeledige galmgaten met drie klankborden en met hogels versierde spitsbogen. De Sint-Niklaaskapel aan de zuidzijde sluit stilistisch aan bij de zijbeuk van de kerk. Enkel de overhoekse steunberen verschillen van het oudere kerkgedeelte. De doopkapel aan de noordzijde heeft bovenaan in de puntgevel een nis met een beeld van Sint-Niklaas van de hand van beeldhouwer Roger Jonckheere (Sint-Lambrechts-Woluwe) – een model in plaaster was uitgevoerd door beeldhouwer Nootens. Het stenen beeld dat zich nu in de kerk bevindt, vervangt een ouder houten beeld. Tegen de muur van de kapel, onder de Sint-Niklaasnis en in de dichtgemaakte korfboogvormige toegang, werd begin jaren 1930 een monument voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog geplaatst. Het koor wordt geritmeerd door steunberen, het middelste koorvenster werd dichtgemetseld toen in de 18de eeuw in het koor een portiekaltaar werd aangebracht. Tegen het koor staan meerdere grafstenen.

## Interieur

Het interieur is sober, met wit bepleisterde wanden en gewelven. Tijdens de restauratie werd de kerk grotendeels gedecapeerd, waarna de zuilen, de bogen en de ribben van de gewelven vrij van pleisterwerk bleven. De middenbeuk en de zijbeuken werden overwelfd door kruisribgewelven. De enige versierde sluitstenen zijn die boven het kwoor, waarop een gekruisigde Christus rustend in de armen van God staat, en de sluitsteen in de middenbeuk, waarop zoals gezegd een burcht is afgebeeld.

Op de plaats van de sluiting van de ribben van de viering is een uurwerk ingebracht. De zuilen in het schip hebben een achthoekige sokkel. De kapitelen waren oorspronkelijk koolbladkapitelen, maar die zijn bij het bepleisteren van het interieur verwijderd (de sporen ervan zijn nog zichtbaar). De apsis is opgebouwd uit vier gemarmerde pilasters met witte kapitelen, verbonden door een hoofdgestel. Voor de vensters zijn een versierde leuning en een illusie van een opgeschoven gordijn zichtbaar. Deze uitgewerkte apsis vormt samen met het hoofdaltaar één geheel. De doopkapel heeft een bakstenen kruisribgewelf op consoles. Verder zijn in het interieur grafstenen terug te vinden, waaronder een grafmonument voor Pierre Vander Beke (1615) in de noordelijke kruisbeuk.



*Figuur 23 Rococo preekstoel ingewerkt in de lambrisering Figuur 24 Barok zijaltaar van het kerkgebouw*

## Meubilair

De barokke inrichting van de kerk dateert grotendeels uit de periode 1760-1780. Het hoofdaltaar werd in 1764 vervaardigd door Livinus Maes, de panelen zijn van de hand van C. Hofmans en het marmer is het werk

van Crapé. Op het draaitabernakel is het offer van Abraham afgebeeld. Boven het altaar bevinden zich beelden van de hogepriesters Aaron en Melchisedech, boven het tabernakel een beeld van Sint-Martinus. Het linkerzijaltaar is toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, het rechteraan Sint-Eligius of Sint-Elooi; beide zijn eveneens gemaakt door Livinus Maes (circa 1770).

Achteraan in de zijbeuken staan beelden: een gepolychromeerd beeld van Sint-Martinus in de zuidelijke (waarschijnlijk 17de eeuw), in de noordelijke een beeld van Sint-Niklaas dat voor de restauratie buiten in een gevelnis van de doopkapel stond (waarschijnlijk eind 16de of begin 17de eeuw). Een gepolychromeerde beeldengroep van de drie koningen staat opgesteld boven de ingang van de doopkapel (begin 16de eeuw). De calvariegroep die zich oorspronkelijk buiten tegen de koorluiting bevond, is nu ondergebracht in de kerk: Onze-Lieve-Vrouw en de apostel Johannes bevinden zich aan weerszijden van het koor, het kruisbeeld staat in het portaal naast de Sint-Niklaaskapel.

De communiebank is van A. Frederickx (1751) en bevat vier medaillons met afbeeldingen van de vier kerkvaders. De preekstoel tegen de eerste noordelijke pilaar werd gemaakt door Livinus Maes (1788). Op de kuip staan twee medaillons: Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Pieter. In de deur van de kuip is een medaillon met Christusbeeld verwerkt. De biechtstoelen in de dwarsbeuk dateren uit de 18de eeuw. De kruisweg telt vijftien staties (veertien de verrijzenis van Christus) en is door Willy Luyckx vervaardigd uit gedreven koper. Steenhouwer P. De Boeck maakte het doopvont, het koperen deksel is van Kerckx (1837). In de doopkapel staat een draagstoel van Onze-Lieve-Vrouw. In het doksaal zijn de deuren van het kerkportaal ingewerkt (1788). Het orgel werd circa 1900 geplaatst door de firma Stevens uit Duffel.

Kerkhof met muur

De bak- en zandstenen kerkhofmuur werd in verschillende periodes aangepast. De jaarsteen “1992” (zuidkant) verwijst naar de laatste restauratie van de muur. Sommige stukken zijn volledig uit zandsteen opgetrokken, andere uit baksteen en er zijn deel van baksteen met een zandstenen plint, hoekblokken en speksteenlagen. Steunberen ritmeren de buitenzijde van de muur, waarin ingemetste ijzeren paardenringen nog wijzen op de paardenomwegang ter ere van Sint-Elooi. Het kerkhof is toegankelijk via een ijzeren hekken tussen twee zandstenen pijlers in de Sint-Martinusstraat of via twee kleinere toegangen: de ene op de hoek van de Kerkberg en de Processiestraat (zuiden), de andere op de hoek van de Sint-Martinusstraat en de Processiestraat (oosten). De kleinere ingangen geven via een trap toegang tot het hoger gelegen deel van de begraafplaats. Ten noorden van de kerk liggen de oud-strijders begraven in een perk met bijhorend monument, waarvoor steenkapper Louis Fayt uit Dilbeek in 1933 de opdracht kreeg. Het monument vermeldt niet alle namen van oud-strijders die er begraven liggen. Tegen de muur van de doopkapel staat het monument voor gesneuvelde Joris Meert en overleden krijgsgevangene Augustinus Van de Voorde dat door Henri Gins werd ontworpen en in 1931 werd ingehuldigd.

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

De plattegrond heeft de vorm van een Latijns kruis met een driebeukig schip van drie traveeën, een transept van één uitspringende travee met vlakke sluiting en een vieringtoren, een koor van twee traveeën en een driezijdige sluiting, aan de noordkant geflankeerd door een kleine sacristie en aan de zuidkant door een grotere sacristie tegen de dwarsbeuk. Tegen de zijbeuken zijn aan de noordzijde een doopkapel en aan de zuidkant de Sint-Niklaaskapel aangebouwd – beide met één travee en vlakke sluiting. In de oksel tussen de kruisbeuk en de noordelijke zijbeuk is een ronde traptoren aangebouwd.

Het barokke interieur is vrij gaaf bewaard gebleven. Zijbeuken en koor zijn bezet met een houten

lambrisering met ingewerkte biechtstoelen.

### Uitbreidingsmogelijkheden

De Sint-Martinuskerk staat op een kunstmatige heuvel en is omgeven door een kerkhof met een natuurstenen kerkhofmuur. Het kerkhof wordt nog altijd gebruikt maar is te klein geworden voor het aantal nieuwe begravingen. Men is dan ook begonnen met het opstellen van een beheersplan voor de kerk en de begraafplaats.

Bij de herinrichting van het dorpsplein in 2016 werd een parking aangelegd naast het dorpsplein. Parkeren is ook mogelijk in de Sint-Martinusstraat.

Het historisch interieur van de Sint-Martinuskerk is uitzonderlijk goed bewaard gebleven. De rococo lambrisering met ingewerkte biechtstoelen bleef zelfs volledig bewaard. Het beeldprogramma bevat duidelijke verwijzingen naar de christelijke symboliek. Gezien het belang van dit interieur en de schaal van het kerkgebouw is verdere opdeling niet aangewezen. Door de duidelijke verwijzingen naar het christendom leent de kerk zich niet gemakkelijk tot vormen van nevenbestemming die soberder invulling vereisen.

### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja
- Elektriciteit en verlichting = ja, maar voldoet niet aan de huidige normen
- Inbraakbeveiliging = 3 camera's
- Brandbeveiliging = nee
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Toiletten in naastgelegen Parochiesecretariaat

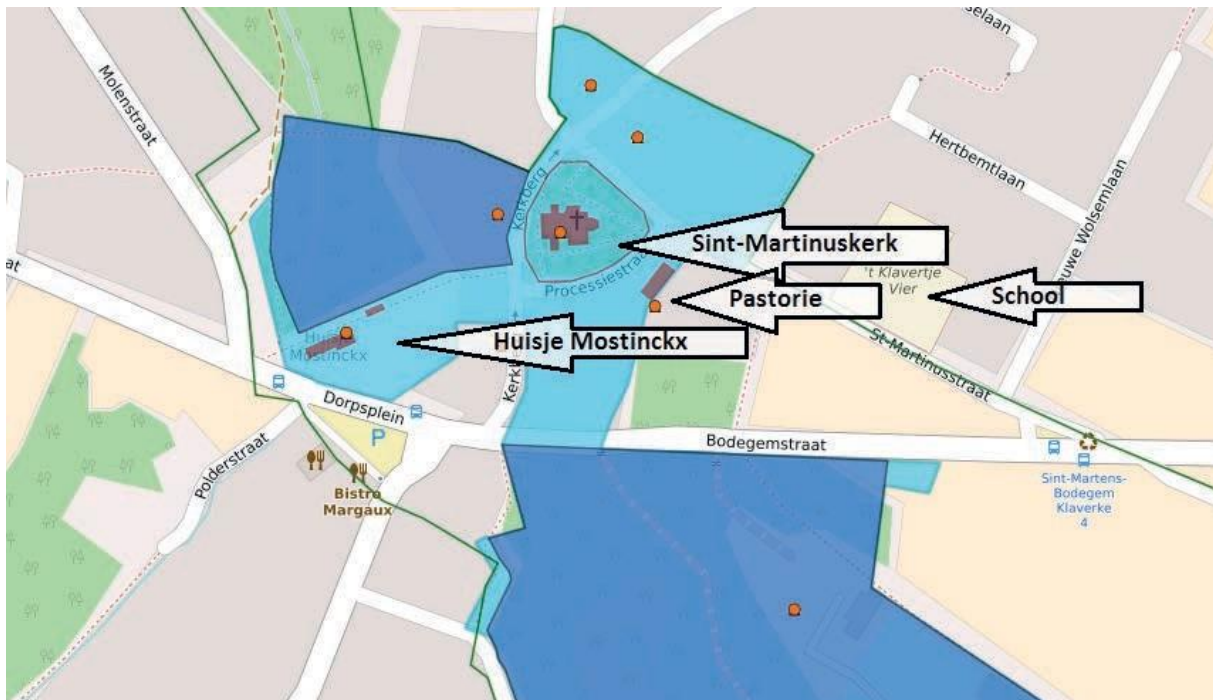
### Bouwfysische toestand

Tijdens de algemene inspectie van 2022 verzocht Monumentenwacht dringend waakzaam te zijn met betrekking tot de broze toestand van de toren. Deze werken zijn dringend noodzakelijk want door de huidige instabiliteit en loszittende leien van dak dreigen leien naar beneden te vallen wat uiterst gevaarlijk zou zijn voor kerkbezoekers.

De kerk is in een slechte toestand. Enkele dringende werken zijn opgenomen in de meerjarenplanning:

- restauratie van de torenspits, het dak en de westgevel
- restauratie kerkhofmuur

### 3.4.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



Figuur 25 De kerk staat op 100 meter van de parochieschool Klavertje Vier en op 200 meter van huisje Mostinckx (toeristische trekpleister). Ten zuidoosten van de kerk staat de pastorie. Er is parkeergelegenheid iets verder op het dorpsplein. De kerk is bereikbaar met het openbaar vervoer, er is een bushalte in de buurt.

### 3.4.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

De kerk wordt niet meer gebruikt voor zondagsvieringen, wel voor uitvaartplechtigheden, huwelijken, doopsels.

- Jaarlijks concertdoor de Bodegemse fanfare in de kerk
- Deelname aan Erfgoeddag
- Rondleidingen door de Bodegemse heemkring
- Muziekconcerten
- Medegebruik door de Orthodoxe gemeenschap van Dilbeek die er elke zondag liturgie viert
- Speciale vieringen: Kerkelijke Hoogdagen; 1- en 11 november; Klavertje 4

Toekomst:

- Verdere uitbouw voor concerten
- Ontwikkelen van “geestelijk geïnspireerde” activiteiten met plaatselijke verenigingen
- Geen verdere ontwikkeling m.b.t. Verrijzeniskerk maar medegebruik en nevenbestemming

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.5. SINT-PIETERSKERK IN ITTERBEEK

### 3.5.1. Identificatie

**Naam: Parochiekerk Sint-Pieter**

**Geografische ligging**

- Sint-Pieterskerk, Kerkstraat 45, 1701 Itterbeek
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Pieters

**Eigenaar**

- volgens kadaster: gemeente Dilbeek
- volgens de lijst A. De Roquelaure en staten van Napoleon: gemeente Dilbeek

**Bescherming(en)**

- Kerk beschermd als monument sinds 25/03/1938
- Kerkhofmuur beschermd als monument sinds 30/9/1974
- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 5/10/2009

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken? Vraag het dan op bij de gemeente.



*Figuur 26 De Sint-Pieterskerk voor haar restauratie, nog met een barok helmdak*

*Figuur 27 Het centrum van Itterbeek op de kaart van Ferraris (1771-1777)*

### 3.5.2. Beschrijving

#### **Cultuurhistorische waarde**

Georiënteerde gotische kerk met een basilicale aanleg en een kern die teruggaat tot de 13de eeuw. Aanpassingen gebeurden in verschillende periodes en restauraties in de 19de eeuw en begin 20ste. De kerk staat op het dorpsplein en is omgeven door een op zijn beurt ommuurd kerkhof. De kerk werd als monument beschermd op 25 maart 1938, de kerkhofmuur op 30 september 1974.

#### **Historiek**

Het eerste en nog steeds enige grondig overzicht van de bouwgeschiedenis van de kerk is van de hand van M. Thibaut de Maisieres. Volgens deze studie was de parochie van Itterbeek was één van de negen dochterkerken van Sint-Pieters-Leeuw. In 1244 werd het een zelfstandige parochie. Midden 13de eeuw werd de gotische Sint-Pieterskerk opgetrokken, waarvan nu alleen nog de kerktoeren overblijft – al is de bovenste geleding met klokkenkamer van recentere datum. Voordien zou hier een romaans gebedshuis hebben gestaan, maar daarover is niets bekend. Het schip en de viering dateren van het einde van de 13de eeuw. In de 14de eeuw werd de noordbeuk aangepast en op het einde van die eeuw werd het te klein geworden koor vergroot. Het huidige koor is echter nog recenter, het werd tussen 1400 en 1450 gebouwd. Het transept dateert uit de 15de eeuw en werd aangepast in de 17de eeuw. Rond 1631 kregen de midden- en zijbeuken kruisribgewelven. Aanvankelijk had de middenbeuk een licht houten tongewelf en konden geen steunberen dus achterwege blijven oor het schip. Nog in de 17de eeuw (circa 1666) werd de toren verhoogd met een nieuwe klokkenkamer en bekroond met een helmdak. Dit sloot aan bij de gangbare barokstijl uit deze periode.



*Figuur 28 Rococo biechtstoel ingewerkt in de lambrisering* *Figuur 29 Het barokke Sint-Rochusaltaar*

In de 19de eeuw zou de kerk twee restauraties ondergaan hebben. Bij de eerste daarvan zou men de onderbouw van de toren en het westportaal hebben aangepakt, maar wanneer dat precies was is niet geweten. Onderaan de westzijde van de toren werden de oorspronkelijke muurdammen voorzien van versneden steunberen. Het portaal werd aangepast, maar het is niet geweten of er voor de restauratie al een portaal aan de westzijde was.

Een tweede restauratie vond plaats in 1892-1897 en in 1904. In het archief van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen zijn plannen van 1894 van architect De Maeght bewaard, waarop zowel de toestand van voor de restauratie als die van erna is weergegeven. Men wou bij deze restauratie de gotische aanblik zo goed mogelijk herstellen. De 17de-eeuwse gotische torenbekroning werd in 1904 vervangen door de huidige ingesnoerde naaldspits en de dwarskapellen tegen de zuidbeuk werden heropgebouwd. Op een foto uit 1893 is nog de 17de-eeuwse torenhelm te zien, terwijl de dwarskapellen tegen de zuiderzijbeuk er nog niet zijn. De kapellen zaten voorheen onder hetzelfde lessenaarsdak als de zijbeuk, bij de restauratie kregen ze hun topgevel met zadeldak. Oorspronkelijk was er een sacristie aan de oostelijke zijde achter het koor, maar die werd tijdens de restauratiecampagne vervangen door twee sacristieën, respectievelijk aan de noordkant en de zuidkant van het koor. Niet iedereen was opgetogen over deze restauratie, zo schrijft Cosyn in 1911 in *Le Brabant inconnu* dat men bij de restauratie liever koos voor banaliteit dan voor originaliteit.

De laatste grote restauratie eindigde begin 20ste eeuw. Sindsdien gebeurden geen grote ingrijpende restauraties of aanpassingen meer aan de kerk. Enkel het interieur van de kerk werd in de jaren 1960 herschilderd.

## Beschrijving

De kerk heeft een leien bedaking en is opgetrokken uit kalkzandsteen. Volgens sommige bronnen zou die deels afkomstig zijn uit de naburige groeve waar nu het kasteel Steenpoel staat.

De vierkante westertoren bestaat uit vijf geledingen onder een achthoekige ingesnoerde naaldspits. De oorspronkelijke 13de-eeuwse toren werd in 1666 verhoogd met een extra geleding. In de 19de eeuw werden steunberen aangebracht en werd het portaal gerestaureerd. De geledingen van de klokkentoren zijn gemarkeerd door driuiplijsten. Het toegangsportaal bestaat uit een gedrukte rondboogvormige muuropening binnen een spitboogvormig veld met driepasmotief. Boven de westingang zit een rondboogvenster met bescheiden driepasmotief. In de derde geleding is de oude kern uit de 13de eeuw nog zichtbaar, met twee blinde spitsboogvensters in een rondboog. De vierde geleding, waar de oorspronkelijke klokkenkamer zich bevond, heeft aan elke zijde twee dichtgemetselde spitsboogvormige galmgaten. De huidige klokkenkamer heeft aan elke zijde twee spitsboogvormige galmgaten met drie galmborden.

De traveeën van het schip worden niet door steunberen maar door muurdammen geritmeerd. De kroonlijst van het schip wordt ondersteund door beeldhouwde kraagstenen in de vorm van menselijke hoofden. Het schip zelf heeft kleine spitsboogvormige bovenlichten. De schouderstukken van het aandak rusten op kraagstenen met een beeldhouwd hoofdje.

De zuiderbeuk heeft twee dwarskapellen met steunberen en spitsboogvensters. Ze werden bij de restauratiewerken van eind 19de-begin 20ste eeuw heropgebouwd. De puntgevels van de kapellen aan de zuidzijde en van de dwarsbeuk hebben schouderstukken en zijn bekroond met een kruis. De noordelijke zijbeuk is voorzien van een lessenaarsdak en heeft geen steunberen. De dwarsbeuk heeft dan weer overhoekse steunberen, grote stompe spitsboogvensters en in de puntgevel een klein rechthoekig venster. Het koor is geritmeerd door steunberen met hoge slanke spitboogvormige vensters ertussen. De twee sacristieën van eind 19de eeuw, begin 20ste hebben kleine spitsboogvormige vensters met diefijzers. De noordelijke sacristie is voorzien van een toegangsdeur.

## Interieur

Op zuilen en gewelven na is het interieur bepleisterd en beschilderd. De benedenverdieping van de toren is overspannen met een gestuukte vlakke zoldering en naar de middenbeuk geopend met een spitsboog. De middenbeuk zelf heeft tussen de middenbeuk en de zijbeuken spitsboogvormige scheibogen op zuilen met sokkel en kapitelen versierd met kop-, knoppen- en wingerbladmotieven. Er zijn bakstenen kruisribgewelven in middenbeuk en zijbeuken, in het transept en in de zijkapellen. In de tweede travee van de middenbeuk zit een ovale gewelfsleutel met een afbeelding van Sint-Pieter, gedateerd "1631". In de vloer van het transept bevinden zich grafstenen.

Het koor met zwart-witte marmeren vloer, met bakstenen kruisribgewelven en uitgewerkte gewelfsleutels. De ribben zijn deels beschilderd.

In de twee sacristieën hebben de vloertegels ingelegde motieven. In de zuidelijke zijn de wanden volledig bezet met neogotische kasten. In een bergruimte (aan de noordzijde?) zijn op de muren door Monumentenwacht Vlaanderen nog resten gevonden van een neogotische sjabloonschildering.

## Meubilair

De kerk is aangekleed met meubilair uit de 17de en 18de eeuw. Het marmeren hoofdaltaar werd begin 20ste eeuw geplaatst naar een ontwerp van architect Veraart. De altaarkasten van de zijaltaren zijn door

Van der Vinnen opgebouwd uit geschilderd en gemarmerd hout (1649), de altaarstukken zijn uitgevoerd door Gaspard de Crayer (1649): op het noordelijke zijaltaar is dat een afbeelding van Onze-Lieve-Vrouw Ten Hemelopneming, op en het zuidelijke een afbeelding van de Heilige Rochus. De hele kerkwand is bezet met een eiken lambrisering met rococomotieven (Louis XVI-stijl) uit de tweede helft van de 18de eeuw. De lambrisering in het koor, met koorgestoelte, is van de hand van Van Nuten (1763), die van de noordelijke zijbeuk van Livinus Maes (Ninove, 1778-82). De drie biechtstoelen zijn in de lambrisering verwerkt. In de zuidelijke transeptarm is de biechtstoel vervaardigd door Livinus Maes, die ook de preekstoel maakte (tweede helft 18de eeuw), met een medaillon waarop Sint-Pieter staat. Van Nuten maakte voormalige communiebank (1763), die nu (deels) voor de altaartafel staat. De hardstenen doopvont dateert uit de 16de eeuw.

Alle glasramen van het koor dragen als jaartal 1891. Ze stellen verschillende heiligen voor, met in het midden Christus en Onze-Lieve-Vrouw met kind. In het planarchief van de Koninklijke Commissie voor Monumenten is een tekening bewaard voor glasramen met Sint-Anna en Sint-Pieter. Beide glasramen zijn echter niet naast elkaar uitgevoerd zoals op het plan. Het orgel dateert vermoedelijk uit 1999 en is gebouwd door Johan Deblieck.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken? Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 30 Het centrum van Itterbeek, zicht vanuit de Kerkstraat*

### Kerkhof

Het ommuurde kerkhof is hoger gelegen en verwaarloosd. De laatste begraafing op het kerkhof gebeurde in 1951. Op de Ferrariskaart (circa 1770-1778) is reeds een ommuurd kerkhof rond de kerk te zien. Op oudere kaarten lag binnen de muur een groter en rechthoekiger kerkhof dan vandaag. De huidige, afgeronde vorm kreeg de kerkhofmuur allicht eind 19de eeuw. Aan het 'lappendeken' van natuursteen en baksteen is af te lezen dat de ommuring doorheen de jaren verschillende aanpassingen en herstellingswerken onderging. De muur bestaat uit zandsteen en deels uit baksteen met zandstenen banden en zandstenen steunberen.

Een deel van de ommuring heeft hardstenen dekplaten en ook de trappen die toegang geven tot het kerkhof bestaan uit hardsteen. Aan de ommuring werden in de jaren 2000 herstellingswerken uitgevoerd.

Aan de noordzijde houdt de muur het kerkhof tegen en overbrugt hij het grote niveauverschil tussen het kerkhof en de lagergelegen straat. Het kerkhof heeft vier toegangen. De twee belangrijkste toegangen bevinden zich in het westen, voor de hoofdtoegang van de kerk, en in het zuiden. Deze laatste bestaat uit een ijzeren hekken tussen hardstenen pijlers bekroond met een bol. Verder zijn er aan de noordoostelijke kant nog twee toegangen via een trap. Het kerkhof heeft gekasseide paden.

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

De plattegrond heeft de vorm van een Latijns kruis met een westertoren, een driebeukig schip van twee traveeën, tegen de zuiderzijbeuk twee dwarskapellen, een transept van één uitspringende travee met vlakke sluiting, een koor van twee traveeën en een driezijdige apsis. Het koor wordt geflankeerd door twee sacristieën. In de zuidelijke oksel van de toren en het schip zit een rond trappentorentje.

De ingang via portaal is geïntegreerd in de westtoren. De benedenverdieping van de toren is overspannen met een gestuukte vlakke zoldering en naar de middenbeuk geopend met een spitsboog. Het schip is opgebouwd volgens een basilicaal plan. De middenbeuk heeft spitsboogvormige scheibogen tussen de middenbeuk en de zijbeuken. Er zijn bakstenen kruisribgewelven in de middenbeuk en de zijbeuken, in het transept en in de zijkapellen. In de vloer van het transept bevinden zich grafstenen. Het koor heeft een driezijdige koorafsluiting een zwart-witte marmeren vloer en een overwelling in bakstenen kruisribgewelven met deels beschilderde ribben.

### Uitbreidingsmogelijkheden

De Sint-Pieterskerk staat op het dorpsplein in het centrum van Itterbeek. De kerk ligt op een kunstmatige verhoging die wordt gestut door een kerkhofmuur van natuursteen en baksteen. Aan de zuidzijde, ter hoogte van de ingang van het kerkhof, sluit het straatniveau aan op het kerkhofniveau.

Voor de ingang van het kerkgebouw ligt een kleine parking. Voorts is er parkeergelegenheid in de straten rondom. Rond de kerk ligt nog het voormalige kerkhof met enkele belangrijke historische graven, maar het is niet beschermd. Ten oosten van de kerk bevindt zich een groot grasveld dat door gezinnen in de omgeving gebruikt wordt als speelterrein.

Het historisch interieur van de Sint-Pieterskerk is uitzonderlijk goed bewaard. De rococo lambrisering met ingewerkte biechtstoelen bleef zelfs volledig bewaard. Het beeldprogramma verwijst duidelijk naar de christelijke symboliek. Gezien het belang van dit interieur en de schaal van het kerkgebouw is verdere opdeling niet aangewezen. Door de duidelijke verwijzingen naar het christendom leent de kerk zich niet gemakkelijk tot vormen van nevenbestemming die soberder invulling vereisen.

### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja, nieuw sinds 2016  
nieuwe brander gemonteerd in februari 2024
- Elektriciteit en verlichting = ja
- Inbraakbeveiliging = ja
- Brandbeveiliging = ja
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.

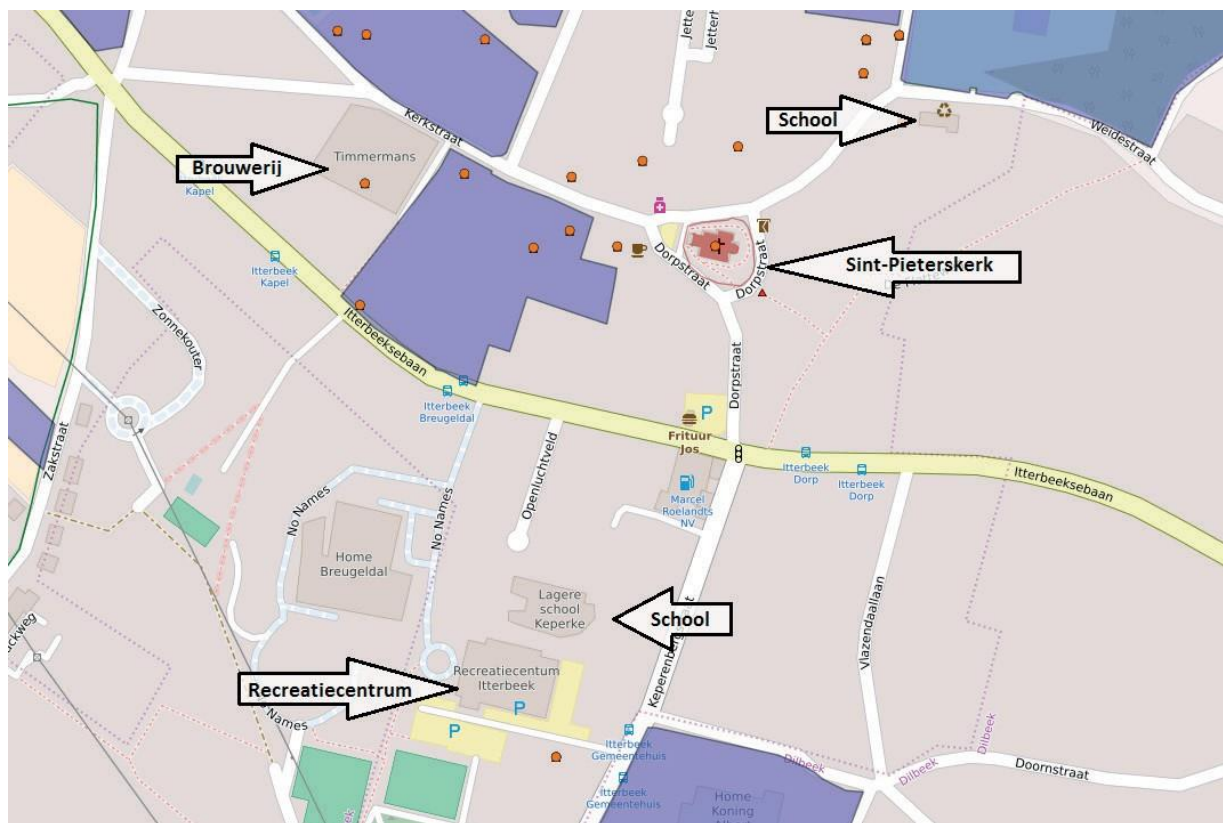
- Geen toiletten

### Bouwfysische toestand

In maart 2025 voerde Monumentenwacht een bouwkundige inspectie uit. De kerk is in een redelijke toestand. Uit de inspectie van Monumentenwacht is gebleken dat verschillende herstellingswerken nodig zijn. De kerkfabriek heeft hiervan een lijst met dringende en minder dringende werken evenals een raming van de kosten opgemaakt. Volgende dringende werken zijn opgenomen in de meerjarenplanning:

- Het hoogste torenluik in de spits is in slechte staat en niet stabiel. Er is risico dat onderdelen naar beneden vallen. Er zijn structurele problemen vastgesteld ter hoogte van de toren, het noordelijk en het zuidelijk transept.
- Er zijn herstellingswerken nodig op verschillende plaatsen van het dak (leien, het lood en de mortelaanstrijkingen, plat dak, dakaansluitingen)
- De goten zijn vervuild met steengruis, mossen, duivenuitwerpselen en ander organisch materiaal
- Er zijn herstellingswerken nodig aan verschillende buitenelementen

### 3.5.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



Figuur 31 De kerk is goed bereikbaar met de auto en er is parkeerkeermogelijkheid vlakbij. Ook de bereikbaarheid met het openbaar vervoer is goed, er zijn meerdere bushaltes. De kerk staat niet ver van de Keperenbergsite. Rond een centrale parking (kant Keperenbergstraat) bevinden zich daar de gemeentelijke lagere school 't Keperke, de buiten- en naschoolse kinderopvang, een jeugdclub, het voormalig gemeentehuis van Itterbeek (leegstaand), het kantoor van de gemeentelijke dienst Financiën, een tennishal met kantine, het OCMW-gebouwencomplex met kantoren, woonzorgcentrum, dagcentrum, dienstencentrum en assistentiewoningen, en een sportzaal met aanleunende faciliteiten (cafeteria, vergaderzaal, feestzaal). In de opdracht van het masterplan Keperenberg wordt het gebouwencomplex van het OCMW en zijn omgeving meegenomen.

### 3.5.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

Elke zaterdagavond is er een eucharistieviering om 18u opgeluisterd met orgelmuziek. Er zijn gemiddeld 20 aanwezigen op een weekendviering zonder intentie; indien er een intentie is uiteraard meer. De kerk wordt ook gebruikt voor uitvaarten. Voor huwelijken verkiezen de bruidsparen meestal een mooiere omgeving dan de ligging van de St.-Pieterskerk ofschoon het interieur zeer mooi is. Een doopviering in St.-Pieter is eerder zeldzaam.

Het gebouw is niet permanent open, uit veiligheidsoverwegingen en ook omdat gezien haar inplanting er weinig sociale controle is.

Wekelijks worden er orgellessen gegeven uitgaande van de gemeentelijke muziekacademie Dil'Arte, die soms een orgelconcert geven in de kerk, met het oog om interesse op te wekken voor orgelmuziek en de waarde van een orgel als muziekinstrument.

| <b>Statistieken St.-Pieter</b> |              |                         |                 |                   |                   |                          |                 |
|--------------------------------|--------------|-------------------------|-----------------|-------------------|-------------------|--------------------------|-----------------|
| <b>Jaar</b>                    | <b>Dopen</b> | <b>Eerste Communies</b> | <b>Vormsels</b> | <b>Huwelijken</b> | <b>Uitvaarten</b> | <b>3e zondag oktober</b> | <b>Kerstmis</b> |
| 2020                           | *            | *                       | *               | *                 | 20                | 32                       | *               |
| 2021                           | *            | *                       | *               | *                 | 13                | 28                       | *               |
| 2022                           | *            | *                       | *               | *                 | 9                 | 65                       | *               |
| 2023                           | *            | *                       | *               | *                 | 5                 | 28                       | *               |
| 2024                           | 1            | *                       | *               | *                 | 6                 | 28                       | *               |

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.6. SINT-RUMOLDUSKERK IN SCHEPDAAL

### 3.6.1. Identificatie

**Naam:** Parochiekerk Sint-Rumoldus

**Geografische ligging**

- Sint-Rumolduskerk, E. Eylenboschstraat z.n., 1703 Schepdaal
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Rumoldus

**Eigenaar:**

- volgens kadaster: kerkfabriek Sint-Rumoldus

**Bescherming(en)**

- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 5/10/2009

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

### 3.6.2. Beschrijving

#### Cultuurhistorische waarde

Omgekeerd georiënteerde parochiekerk (koor westwaarts) met een pseudo-basilicale aanleg, centraal in de dorpskom gelegen met parking eromheen. De kerk is neogotisch en dateert uit het midden van de 19de eeuw, ter vervanging van de vroegere Kruiskapel. Het oorspronkelijke kerkhof rond de kerk werd in 1951 gesloten, toen het nieuwe in gebruik genomen werd. De laatste zerken rond de kerk verdwenen in 1956 en in 1958 werd de ijzeren omheining afgebroken.

#### Historiek

De geschiedenis van de kerk van Schepdaal gaat terug tot een Heilige Kruiskapel, mogelijk een pre-romaans kapelletje op de plaats van een nog ouder missiekruis. Deze Heilige Kruiskapel zou bestaan hebben op ongeveer dezelfde plaats als de huidige parochiekerk op de heuvel. Wanneer ze werd vervangen door een grotere kapel in kruisvorm is niet geweten. Tot de 14de eeuw ontfermde het kapittel van Anderlecht zich over de kapel en de kapelanie, daarna werd de abdij van Nijvel verantwoordelijk voor de lasten en inkomsten verbonden aan deze kapel van Kelegem. De kapelanie werd toen verbonden aan de parochie van Sint-Martens-Lennik, die instond voor de kapelaan of hulp priester. Het ging om een kruiskerk met een vroeg-gotisch schip dat van de zijbeuken gescheiden werd door ronde pilaren die de kruisribgewelven ondersteunden. Het koor en de dwarsbeuk hadden gotische spitsboogramen en op de gewelven van het koor was het jaartal 1716 waarneembaar, vermoedelijk verwijzend naar herstellingen na de vernielingen van de beeldenstorm of de doortocht van het Franse Leger. De kruisbeuk had een vieringtoren met een slanke torenspits. De kapel bezat naast het hoofdaltaar nog twee zijaltaren, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en aan Sint-Rochus. Begin 19de eeuw was de voormalige kapel te klein geworden. Het vergroten van de bestaande Kruiskapel werd voor het eerst besproken tijdens de zitting van de kerkraad op 3 januari 1836. In 1849 werd evenwel besloten tot de bouw van een grotere kerk over te gaan en de bestaande kapel werd nog datzelfde jaar afgebroken. De nieuwe kerk werd (volgens een zitting van de kerkraad op 16 november 1849) gebouwd naar plannen van architect Spaak, op ongeveer dezelfde plaats als de oude kapel. Wel werd de toegang van de kerk verlegd naar de E. Eylenboschstraat, aan de oostkant dus (vroeger lag de ingang aan de achter- of westzijde). Bij de bouw van de nieuwe kerk werd een deel van de 'kerkberg', waarop de oude kerk had bestaan, afgegraven om de bakstenen te kunnen maken voor de nieuwe kerk. Het kerkhof rond de kerk werd vergroot en er was een nieuwe omheining rond het kerkhof gepland. De eerstesteenlegging vond plaats op 19 juli 1850 en de kerk werd op 12 september 1853 gewijd door Kardinaal Engelbertus Sterckx. De kerk werd in 1851 kadastraal geregistreerd als een 'reconstruction totale'. Behalve de gotische decoratieve elementen, gebruikte Spaak geen elementen uit de gotische constructiemethode. De kerk geeft een eerder massieve indruk. De witte zandsteen was mogelijk afkomstig uit het afbraakmateriaal van de oude kapel. In de rekeningen wordt immers nergens de aankoop van steen vermeld, maar wel de verwerking ervan. In 1876 liep de kerk stormschade op, onder andere aan de daken, en werd die hersteld. In 1903 werden herstellingen uitgevoerd volgens de plannen van architecten Struyven en Dankelman. In 1994 vernielde een torenbrand het orgel. Daarna drong zich een restauratie van het interieur op, waarbij de kerk herschilderd werd.

#### Beschrijving

De kerk is een baksteenbouw onder een leien bedaking, zandsteen is verwerkt in de plint, de hoekbanden en -pilasters. Voor vensteromlijstingen is blauwe hardsteen gebruikt. De oostgevel heeft drie traveeën met een verjongende toren, als inkomrisaliet uitgewerkt, afgeboord met zandstenen hoekkettingen en blauwe hardstenen dekplaten ter hoogte van de versnijdingen. De vlakke zandstenen hoekpilasters zijn gedeeld door een tussendorpel in blauwe hardsteen en bekroond door een blauwe hardstenen pinakel. De spitsboogvensters hebben glas in lood, een geprofileerde blauwe hardstenen omlijsting en een omlopende

waterlijst met korte gestrekte uiteindes. De gevel wordt bekroond door een rondbogenfries van gesinterde baksteen op zandstenen consoltjes. Ook de spitsboogvormige toegang is voorzien van een geprofileerde blauwe hardstenen omlijsting en een omlopende waterlijst met korte gestrekte uiteinden. Het Het inkomrisaliet gaat over in een vierkante toren onder een leien ingesnoerde naaldspits, bekroond met een kruis en een kerkhaan. De spitsboogvormige galmgaten hebben aan de oostzijde eenzelfde omlijsting als de vensters, de overige zijn niet omlijst. De toren wordt beëindigd door gedichte steigergaten, een zandstenen fries en een houten kroonlijst op modillons onder een ingesnoerde leien naaldspits. Het koor is bekroond met een metalen kruis.

Het schip telt zes traveeën (de meest oostelijke is blind), geritmeerd door eenvoudige spitsboogvensters met glas in lood en bij de restauratie aangebrachte voorzetramen. De muuropeningen hebben hardstenen lekdrempels en de bakstenen spitsbogen zijn bekroond door een vlakke zandsteen. De gevel is bekroond door een fries met zandstenen steigergaten en een afgeronde baksteenfries. Het koor sluit stilistisch aan bij het schip. Tegen de zuidkant van het koor is de eenlaagse sacristie aangebouwd met hetzelfde uitzicht (getraliede vensters), tegen de noordzijde bevindt zich de bergruimte met dienstingang (rechthoekig met een vlakke hardstenen omlijsting). Beide staan onder een leien lessenaarsdak. Tegen de westgevel van de sacristie staat de grafsteen van Z.E.H. Hendrik Appelmans.

### Interieur

Het interieur eenvoudig bepleisterd en beschilderd. Aanvankelijk hadden de muren van de zijbeuken geschilderde schijnvoegen en de muren van het koor en apsis waren eveneens beschilderd. De kerk werd in 1971 geschilderd en na de brand in 1994 gebeurde dit opnieuw. De toren is naar het schip geopend door een spitsboog. De scheidbogen tussen hoofdbeuk en zijbeuken zijn eveneens spitsboogvormig en rusten op octogonale zuilen en hardstenen sokkels. Deze zuilen hadden oorspronkelijk een marmerschildering. In de beuken en het koor zijn er kruisribgewelven met eenvoudige sluitstenen en ribben die uitgeven op eenvoudige consoltjes. De kruisribgewelven zijn gemaakt van houten spanten met bepleisterd latwerk.

### Meubilair

Tussen 1853 en 1900 werd het oude meubilair van de oude kapel geleidelijk vervangen door nieuw meubilair dat neogotisch van stijl is. Rond 1970 werden onder andere de meeste heiligenbeelden, de kruisweg en de preekstoel verwijderd. Het hoofdaltaar werd in 1891 (rekening uit 1893) besteld bij de firma Leopold Blanchaert uit Maltbrugge en is uitgevoerd in 'Franse' witte steen. Het altaar bevat een neogotisch retabel met drie bas-reliëfs uit het leven van Christus. In de zijkant van het altaar staat de naam van de geldschieter voor de bouw van het altaar gebeiteld: "14 juni 1891/ Berthe-Adèle-Frédéric/ Black". Oorspronkelijk was dit altaar in kleur geschilderd. Het tabernakel werd in 1959 vervangen. De zuidelijke zijbeuk heeft een altaar van Onze-Lieve-Vrouw van Verlossing (besteld in 1865 bij beeldhouwer Laumans), de noordelijke zijbeuk een Sint-Rumoldusaltaar (besteld in 1863 – eveneens bij beeldhouwer Laumans uit Laken – en vergroot in 1866). Beide zijaltaren zijn van hout en hebben een groot houten beeld van hun respectieve heilige. In het schip staan twee biechtstoelen uit 1898, tegen de tweede pilaar links stond een preekstoel uit 1895; ze waren alle drie vervaardigd door Leonard Blachaert uit Sint-Denijs-Westrem. De kuip van het voormalige preekgestoelte is omgevormd tot altaar. Het koor met gestoelte (1886) was besteld bij beeldhouwer De Ceuster uit Borgerhout. Een deel van de zwartmarmeren voormalige communiebank uit 1871 bleef bewaard in het koor. In de sacristie staan houten kasten van 1880. Tochtportaal en doksaal zijn van hout. Na de brand in 1994 werd het orgel dat op het doksaal stond, vervangen door een orgel in de zijbeuk. De glasramen werden in de jaren 1931-1932 geschonken door de kerkfabriek en een aantal Schepdaalse families. In het koor stellen glasramen de vier evangelisten voor. Een recent glasraam (2003) in de westgevel is ontworpen en gemaakt door Maurits Nevens (°1929 Dilbeek). Het stelt de gekruisigde

Christus voor met aan zijn voeten een afbeelding van de Heilige Kruiskapel.

## Architecturale mogelijkheden

Neogotische kerk met een rechthoekig grondplan, een driebeukig schip van zes traveeën met ingebouwde westertoren, een koor van twee traveeën en een driezijdige sluiting.

Aan de zuidkant van het koor bevindt zich de sacristie, aan de noordkant een bergruimte. Aanvankelijk was er een doopkapel ten noorden van het portaal.

### Uitbreidingsmogelijkheden

De Sint-Rumolduskerk vormt niet het middelpunt van Schepdaal, maar staat een eindje ten westen van het centrale Marktplaats. Het kerkgebouw blijft daardoor vrij anoniem vanuit het centrum. Naar het noordoosten toe vormt ze door haar ligging bovenaan de Wereweide een ankerpunt in het landschap. Het voormalige kerkhof rond het kerkgebouw is verdwenen en omgevormd tot een parking. Achter het kerkgebouw ligt de Wereweide, een natuurgebied.

Hoewel het gemeenschapsleven in Schepdaal intens is, wordt de kerk niet meer gebruikt en vormt ze geen onderdeel meer van deze gemeenschap. Doordat ze in het centrum van Schepdaal staat, kan ze in de toekomst toch iets betekenen voor de omgeving. Voor de nabijgelegen sporthal Caerenbergveld en omgeving wordt momenteel een masterplan opgesteld. De toekomstige invulling van het kerkgebouw werd hier mee in opgenomen.

De vorm van het kerkgebouw is neogotisch, maar de aankleding van het interieur is neoklassiek en zeer sober opgevat. In de jaren 1970 werd ze bovendien volledig gewit en in 1994 nogmaals, zodat het kerkgebouw dankzij dit neutrale interieur eenvoudig op een nieuwe functie kan afgestemd worden zonder de eigenheid van het kerkgebouw te schaden.

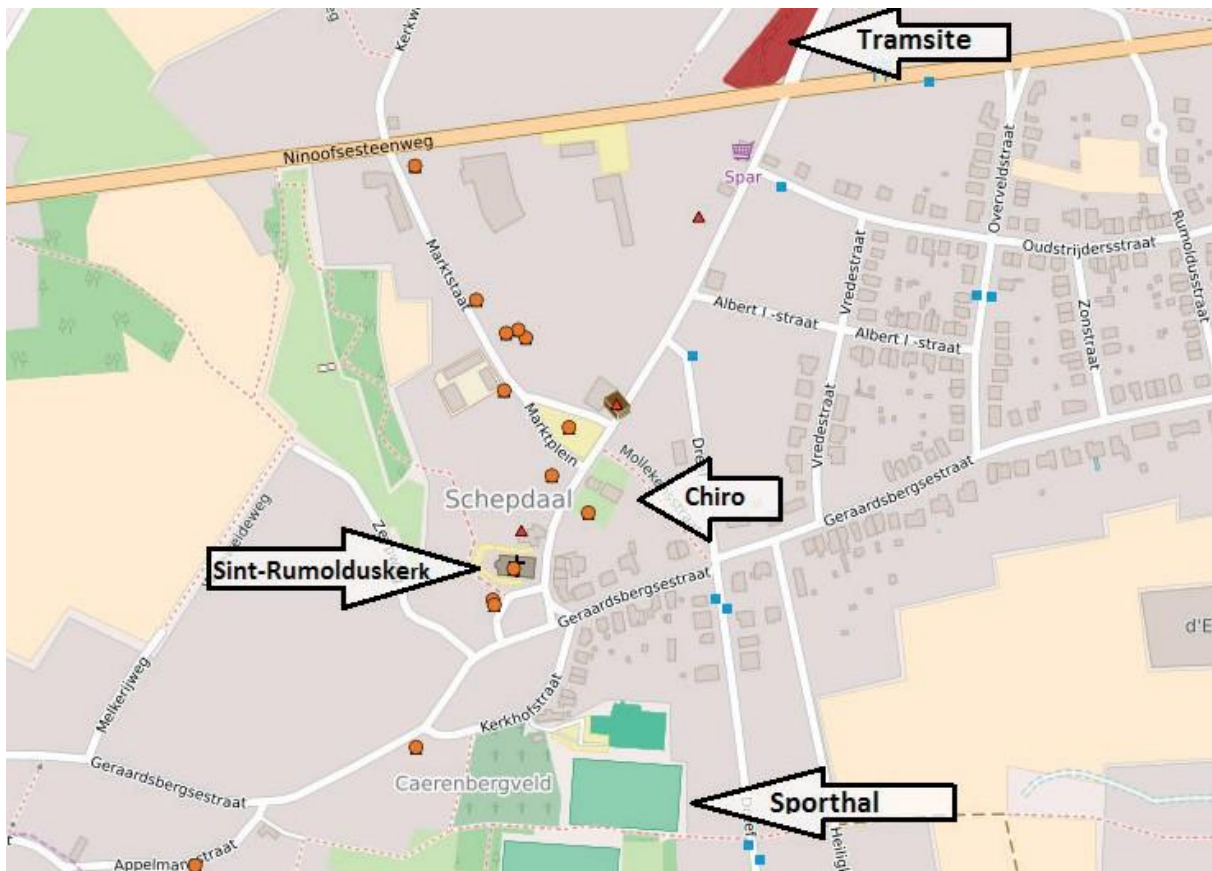
### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja
- Elektriciteit en verlichting = ja
- Inbraakbeveiliging = nee
- Brandbeveiliging = ja
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Toiletten aanwezig

## Bouwfysische toestand

Met het oog op de herbestemming zijn er geen investeringen voorzien voor deze kerk.

### 3.6.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



*Figuur 32 De kerk is centraal gelegen. Er is parking rond de kerk en ruime parkeergelegenheid in de onmiddellijke omgeving. Er zijn haltes van openbaar vervoer in de nabijheid; kerk en centrum zijn via de Ninoofsesteenweg goed bereikbaar. Er is opmerkelijk weinig erfgoed erkend in vergelijking met de andere deelgemeentes van Dilbeek. De tramsite is beschermd en was tot december 2016 in erfpacht bij Herita. Momenteel houden vrijwilligers de site regelmatig open.*

### 3.6.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

De kerk staat leeg als gevolg van een gebrek aan priesters en de concentratie van de geloofsbeleving naar andere kerken. Er zijn geen zondagsvieringen meer, waardoor de lokale geloofsgemeenschap is verdwenen. Hoogdagen, begrafenissen, huwelijken en dopen vinden ook niet meer plaats in de kerk, tenzij bij hoge uitzondering. De kerk maakt geen deel meer uit van het nochtans actieve gemeenschapsleven in Schepdaal. Dankzij haar centrale ligging kan ze wel iets betekenen voor de gemeenschap.

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.7. HEILIGE FAMILIEKERK IN GROOT-BIJGAARDEN

### 3.7.1. Identificatie

**Naam: Parochiekerk Heilige Familie**

**Geografische ligging**

- Heilige Familiekerk, Cryptelaan 1, 1702 Groot-Bijgaarden, Heilige Familiewijk.
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Asse)
- Parochie: Parochie Heilige Familie

**Eigenaar**

- volgens kadaster: kerkfabriek Heilige Familie

**Bescherming(en)**

- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed 27/11/2011

### 3.7.2. Beschrijving

**Cultuurhistorische waarde**

Neoromaanse kerk gebouwd in 1937 naar plannen van architect Jozef Viérin (1872-1949) uit Brugge. De kerk is west-oost georiënteerd en gelegen op een groot driehoekig omhaagd en beboomd perceel tussen de Cryptelaan, de Alfons Gossetlaan en de Nieuwe Gentsesteenweg.



*Figuur 33 De Heilige Familiekerk en de omgeving*

In 1931 werd in Zellik (Asse), tegen de grens met Groot-Bijgaarden en Sint-Agatha-Berchem, een voorlopige hulpkerk opgericht als wijkkapel, toegewijd aan de Heilige Familie en afhankelijk van de Sint-Bavoparochie van Zellik. De Heilige Familiewijk werd in 1936 een kapelanij van de Sint-Bavoparochie van Zellik. De nieuwe kerk zelf werd in 1936-1937 gebouwd op het grondgebied van Groot-Bijgaarden, op 24 oktober 1937 ingewijd door hulpbisschop Monseigneur Van Cauwenbergh en op het kadaster geregistreerd in 1938. In datzelfde jaar werd het een zelfstandige parochie, deels gelegen op het grondgebied van de gemeente Zellik, deels op Groot-Bijgaarden en Sint-Agatha-Berchem lag. De doopkapel werd in 1978 omwille van het verwarmingsprobleem van de grote kerkruimte omgevormd tot kleinere weekkapel.

De baksteenbouw is decoratief uitgewerkt, onder andere door het gebruik van een dambordpatroon in de puntgevels en bij het uitwerken van de friezen. De kerk heeft een leien zadeldak, de toren en zinken tentdak. De ronde uitbouwsels van koor en kapellen hebben kegelvormige leien bedaking, het inkomportaal een leien lessenaarsdak. De muuropeningen zijn rondboogvormige.

### Interieur

De kerk heeft een eenvoudig bepleisterd interieur en een zichtbaar houten gebinte. Grote scheibogen markeren de overgang tussen de viering en het koor en de kruisbeuken. Opmerkelijk is het veelvuldig gebruik van keramiektegels uit het kunstatelier Helman in Sint-Agatha-Berchem, onder meer voor de vloer in het koor, die gerecupereerd werd uit de kapel van de Wereldtentoonstelling van 1935 in Brussel.

Bijna al het meubilair dateert uit de bouwperiode en is op enkele uitzonderingen na ontworpen door beeldhouwer-architect R. Glorie uit Ukkel: Sint-Jozefbeeld (Jan Boedts 1941); beeldengroep Heilige Familie (1946) in witte Franse simillisten; sober modern hoofdaltaar (1937) van zwart marmer en keramiek, met tabernakel van koper. Uit 1942 zijn twee zijaltaren: het noordelijke is gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, met mozaïek in gepolychromeerde keramiek, het zuidelijke heeft een Heilig-Hart-beeld in Franse witte steen; de keramieken communiebank en preekstoel (1941) zijn ontworpen door Rau en Raymond Glorie en zijn versierd met met halfverheven beeldhouwwerk. De twee biechtstoelen (1943) zijn van hout. Het hardstenen doopvont heeft een koperen deksel (1944). De kruisweg (1960) is een ontwerp van Maurits Van Assche uit Kortrijk. In het koor stellen de glasramen van Pierre Klein (1950) vijf taferelen uit het leven van de Heilige Familie voor. In 1947 werden drie klokken gewijd, afkomstig uit de klokkengieterij van de Ateliers Fonderies – Petits-fils des Causard – G. Slégers in Tellin.



Figuur 34 Interieur van de Heilige Familiekerk

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

De west-oost gerichte plattegrond toont een longitudinale kruiskerk, aan de oostzijde voorafgegaan door een aangebouwd lager inkomportaal. Ze heeft een schip van vijf traveeën, een kruisbeuk van één rechte travee met vlakke sluiting en een westelijk koor van één rechte travee met een halfronde koorafsluiting. In de noordwestelijke oksel van de kruisbeuk en het koor staat een vierkante toren. Ronde uitbouwsels van een kapel bevinden zich in de oksels tussen het schip en het transept. De uitbouw aan de zuidkant van het koor herbergt een sacristie. Het interieur is eenvoudig en bepleisterd, met een zichtbaar houten gebinte en grote scheibogen tussen de viering en het koor en de kruisbeuken. Er is veel gebruik gemaakt van keramiektegels.



*Figuur 35 Zijaltaar van de Heilige Familiekerk*



*Figuur 36 Kansel van de Heilige Familiekerk*

### Uitbreidingsmogelijkheden

De kerk ligt op een driehoekig perceel omgeven door gras met daar omheen een haag van lage struiken en bomen. Door de aanleg van de autosnelweg en het industriegebied is deze wijk afgesneden van de rest van Groot-Bijgaarden, het is een geïsoleerde woonzone met een eigen parochiekerk en pastorie uit het interbellum.

Het interieur werd in twee delen opgesplitst: omdat het verwarmen van de grote kerkrimte problematisch werd, is de doopkapel in 1978 omgevormd tot een kleinere weekkapel. Verdere opsplitsing van de ruimte is niet wenselijk aangezien de architecturale beleving van het kerkgebouw dan verloren gaat. Het kerkgebouw is immers opgevat als een grote ruimte waar mensen kunnen ontvangen worden. Christelijke symboliek is niet uitdrukkelijk aanwezig, wat maakt dat het kerkgebouw eenvoudig in te schakelen is voor eventueel medegebruik.

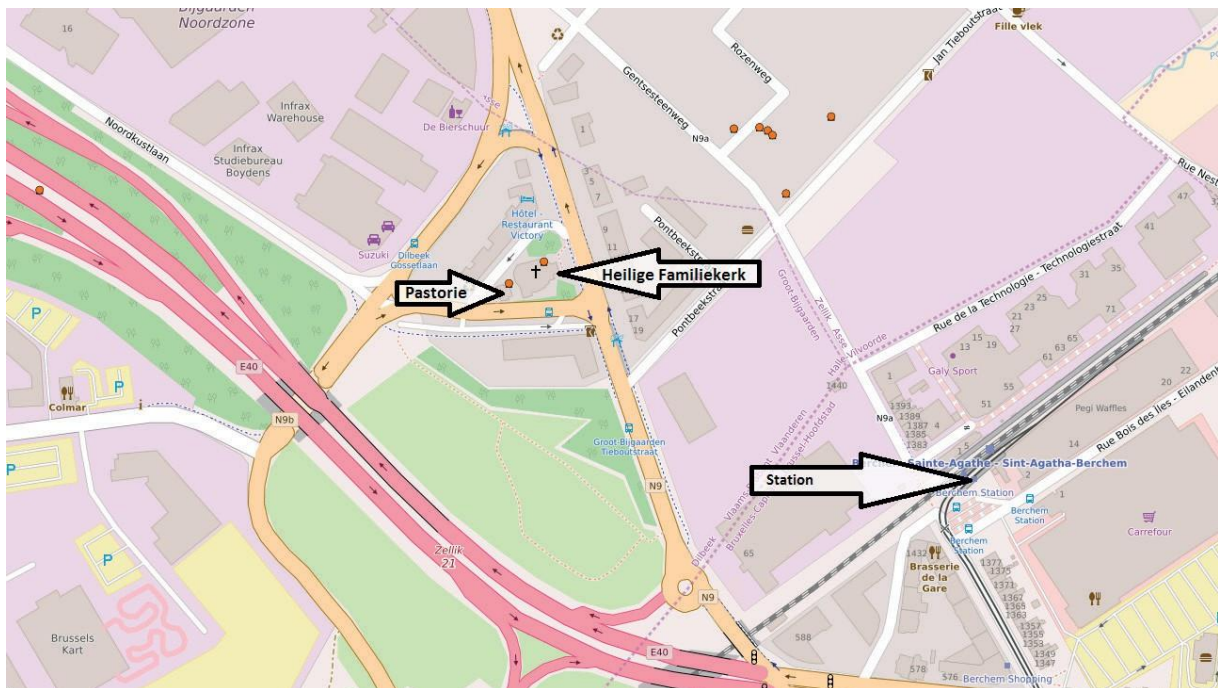
### Bouwfysische toestand

De kerk is in redelijk goede toestand. Het komend meerjarenplan zijn wel enkele dakwerken ingepland: Herstellen van zinken koppelstukken tussen toren en dak en vervangen van beschadigde schaliën van het erdienstgebouw.

### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja, in 2015 vernieuwd
- Elektriciteit en verlichting = ja
- Inbraakbeveiliging = ja
- Brandbeveiliging = nee, enkel haspels
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Toiletten aanwezig

### 3.7.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



*Figuur 37 Ten zuidwesten van de kerk ligt de pastorie. Er is parkeergelegenheid in de omliggende straten. Het station van Sint-Agatha-Berchem ligt in de buurt en voor de kerk is er een bushalte. Ander erfgoed is hier niet aanwezig.*

### 3.7.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

Er is iedere zondag een eucharistieviering of een gebedsdienst om 11u. Sinds 1 januari 2015 loopt een bruikleenovereenkomst met de gemeenschap van Aramese christenen (orthodoxen), waardoor zij hun vieringen in deze kerk kunnen houden mits zij zich aan bepaalde voorwaarden houden. Zo moet hun wekelijkse zondagsdienst steeds om 10.15u afgelopen zijn.

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.8. SINT-DOMINICUS SAVIOKERK IN DILBEEK

### 3.8.1. Identificatie

**Naam:** Parochiekerk Sint-Dominicus Savio

**Geografische ligging**

- Sint-Dominicus Saviokerk, Stationsstraat 275, 1700 Dilbeek
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: Dominiek Savioparochie

**Eigenaar**

- volgens kadaster: de congregatie van de salesianen

**Bescherming(en)**

- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 14/12/2013

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 38 Het Saviocentrum en de kerk vlak bij de spoorweg in Dilbeek*

### 3.8.2. Beschrijving

#### Cultuurhistorische waarde

Moderne zaalkerk van 1978 naar een ontwerp van architect Victor M. Broos (Leuven). De kerk staat op een rechthoekig grasperceel op de hoek van de Robert Dansaertlaan en de Stationsstraat, in de Wolsem- of Saviowijk en in de buurt van het station van Dilbeek. Ten zuiden van de kerk ligt een school en ten noordoosten het parochiecentrum.

#### Historiek

De H. Dominiek Savioparochie bevindt zich in het grensgebied van de deelgemeenten Dilbeek en Groot-Bijgaarden. Ze groeide geleidelijk vanaf 1900. Al in 1903 werd op het grondgebied van Groot-Bijgaarden, tegenover de abdij, een kapel gebouwd door de salesianen van Don Bosco. Mensen die te ver van de parochiekerken van Groot-Bijgaarden of Dilbeek woonden, konden er de mis bijwonen. In de jaren 1950 nam de bevolking in dit deel van de gemeente sterk toe door de bouw van de wijk Nieuwenbos en de Renbaanwijk (zie gemeente inleiding Groot-Bijgaarden en Dilbeek). In 1959 werd de H. Dominiek Savioparochie officieel opgericht en kreeg men de goedkeuring voor de bouw van een kerk. De parochie kreeg de naam van de heilige Domenico Savio (1842-1857), leerling van Don Bosco.

Toch zou het nog twintig jaar duren eer die kerk er komt. Op de plek van het huidige parochiecentrum bevond zich toen nog de tribune, uit het begin van de 20ste eeuw, van de paardenkoers van Dilbeek, de S.A. Hippodrome de Dilbeek. Het perceel van de kerk en de grond errond werden in 1965 verkocht aan de vzw Werk van Don Bosco, die er later de kerk en het parochiecentrum bouwde. De kerk is een van de laatste ontwerpen van Victor Broos, net voor zijn overlijden in 1980. Volgens de literatuur zijn de bouwplannen van de Saviokerk een aantal keer afgekeurd eer er een definitief ontwerp kwam. (Broos zou de afgekeurde plannen gebruikt hebben voor de bouw van de Sint-Jozefkerk in Leuven.) Een gedenksteen bij de noordwestelijke ingang herinnert aan de bouw: "H. Dominiek Savio/ 1978/ Architect. V.M. Broos/ Aannemer. G. Praet en zoon". Het nieuwe kerkgebouw werd geregistreerd op het kadaster in 1980. De kerk werd ingehuldigd op 7 december 1980.



Figuur 39 Topografische kaart ca. 1950. Het tracé van de renbaan is nog duidelijk aanwezig op de topografische kaart.

## Beschrijving

De eenvoudige bakstenen kerk bestaat uit twee in elkaar geschoven volumes onder kunstleien zadeldaken (nok loodrecht op de straat). Het koor is naar het zuiden gericht. De puntgevels (oost- en westgevel) hebben muurvlchtingen en vertonen grote vensterpartijen in een betonstructuur. De toegangen tot de kerk bevinden zich in de noordwestelijke en noordoostelijke hoek. De losstaande klokkentoren aan de noordkant van het hoofdgebouw bestaat uit twee bakstenen muren met daartussen één klok, afgedekt met een leien zadeldakje op betonnen steunelementen. Aan de west- of straatzijde bevindt zich een ijzeren kruis.

Het interieur is sober en niet bepleisterd. De zoldering is bekleed met houten planken. Het altaar staat tegen de zuidelijke langszijde. Boven het altaar bevindt zich een betonnen cilinder die uit het dak steekt als een soort lichtkoepel. Er is geen noemenswaardig meubilair aanwezig.

De voorbije jaren werden een nieuw altaar en nieuwe zetels voor de voorgangers geplaatst. Het altaarpodium werd vernieuwd en bekleed met steentapijt. In 2022 werd in de kerk een ‘nieuw’ orgel geplaatst dat overgekocht werd van een kerkgemeenschap in Nederland. Het instrument is van de hand van de gerenomeerde orgelbouwer Van Vulpen uit Utrecht.



*Figuur 41 De eerstesteenlegging van het Saviocentrum*



*Figuur 40 Het frisse en moderne interieur van de Dominicus Saviokerk*

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

De vorm van het gebouw is atypisch voor een kerk. Victor Broos stapte af van het traditionele kerkgebouw en gaf het de vorm van een traditioneel huis op een vierkant grondplan en met een zadeldak. De monumentale klokkentoren doet dan ook nog eens denken aan een schouw. Het kerkgebouw wordt als het ware een thuis voor de gemeenschap.

Kenmerkend voor Viktor Broos is de horizontale werking in zijn architectuur door het gebruik van lange verticale raampartijen. Nieuwe technieken en materialen zoals beton maakten dat mogelijk. De architect verbergt het gebruik van betonstructuren niet achter gevelafwerking, ze krijgen een volwaardige plaats binnen het ontwerp. Er wordt gespeeld met het contrast tussen baksteen en beton. Overvloedige versiering ontbreekt zowel in het interieur als aan de buitenzijde: de rijkdom zit in het gevarieerd materiaalgebruik.

### Uitbreidingsmogelijkheden

Het kerkgebouw is opgevat als een grote ruimte waar mensen kunnen ontvangen worden. Christelijke symboliek is eerder beperkt aanwezig. Aangezien het een modern kerkgebouw betreft, is met hedendaagse behoeften rekening gehouden: er zijn toiletten en de technische installaties (verwarming, elektriciteit, geluid ...) zijn behoorlijk up to date. Daardoor is het kerkgebouw eenvoudig in te schakelen voor eventueel medegebruik.

### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja
- Elektriciteit en verlichting = ja
- Inbraakbeveiliging = nee
- Brandbeveiliging = ja (enkel brandblussers, geen brandalarm)
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Toiletten aanwezig

### Bouwfysische toestand

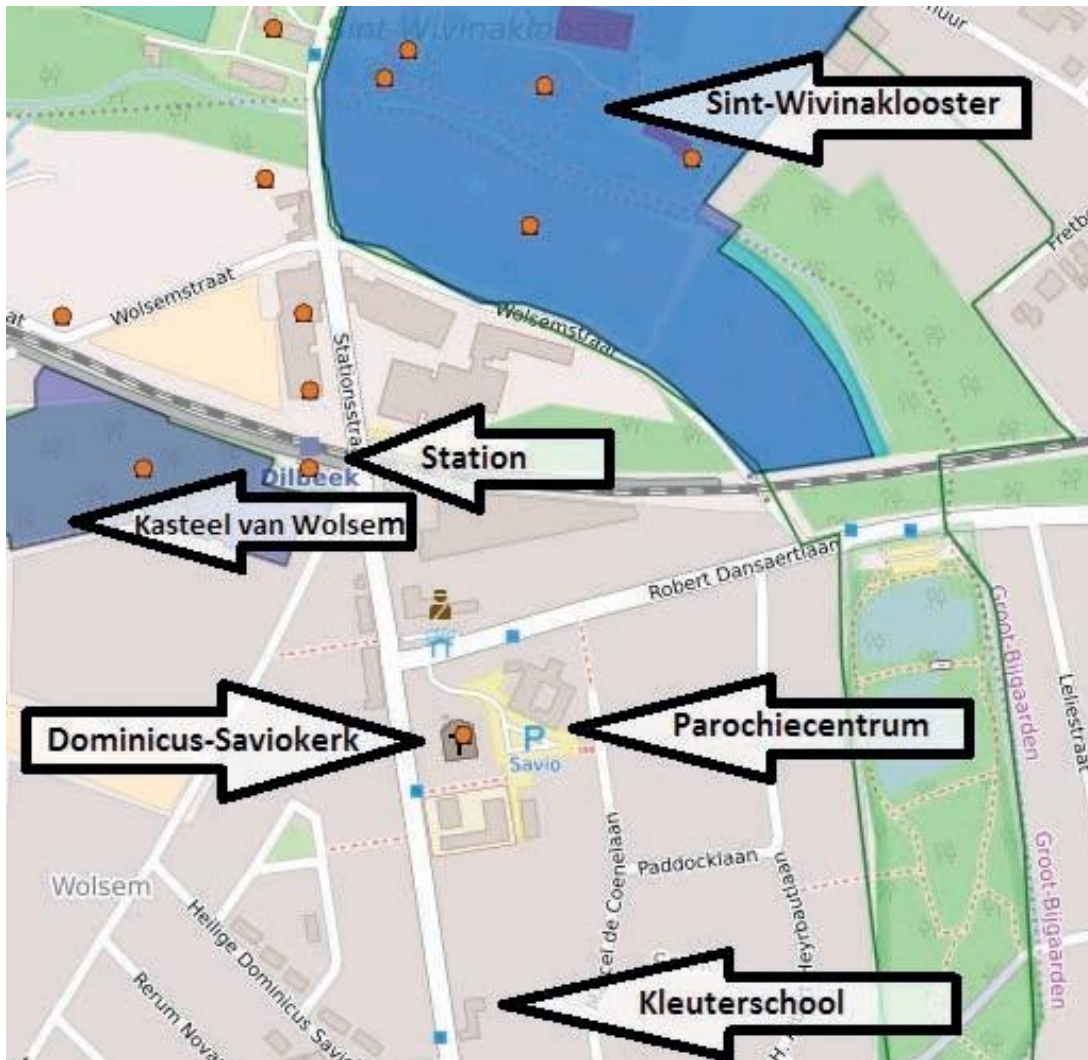
Het gebouw dateert van de periode 1978-1980 en is in behoorlijk goede staat. De kerkfabriek volgt het gewone onderhoud van het gebouw op. De voorbije jaren werden reeds een paar investeringen gedaan:

- Vernieuwing van het altaarpodium, met ook nieuw altaar, zetel voor de voorganger e.d.
- Nieuw orgel (Van Vulpen – overgekocht uit Nederland)
  - Er waren grote kosten aan het oude orgel (overgebracht van de Don Boscokapel bij de bouw van de kerk, geen historische waarde)
  - De financiering van het orgel gebeurde voor de helft via giften en acties
  - Beschikbaar voor orgellessen / oefening / concerten
- Het gebouw beschikt over een gehoorlijn

Een paar investeringen zijn gepland in het komende meerjarenplan:

- Vernieuwen en isoleren van het dak: is 45 jaar oud, gebrekkig geïsoleerd en bovendien dienen asbestleien te worden verwijderd. De isolatie moet ook helpen om het gebouw energiezuiniger te maken.
- Gevelherstelling, reiniging en hydrofuge: gezien het gebouw dateert van 1980 zijn inmiddels gevelherstellingen en herstellingen aan toren noodzakelijk alsook aan voegwerk

### 3.8.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



*Figuur 42 De kerk ligt in het midden van de wijk en vormt er ook het centrum van. Ten zuiden van de kerk bevindt zich een school en ten noordoosten van de kerk staat het parochiecentrum. Doordat rond de kerk een grasplein is aangelegd, blijft een open en groen gebied bewaard. Het station van Dilbeek is vlakbij, de kerk is gemakkelijk te bereiken met het openbaar vervoer (trein en bus). Erfgoedelementen in de buurt zijn het Sint-Wivinaklooster, het Kasteelpark van Wolsem en het groengebied Wolfsputten.*

### 3.8.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

De kerk en het Saviocentrum zijn sterk lokaal verankerd en worden door de buurt levend gehouden. In de kerk is er dagelijks een eucharistieviering: op weekdays om 8.45u, op zaterdag om 18.30u en op zondag om 10.45u en om 18.00u. De leerlingen van de Broederschool komen jaarlijks een paar keer naar de kerk voor een viering. Daarnaast zijn er geregeld uitvaarten, maar ook andere liturgische vieringen (huwelijken, doopsels, vormsel ...). Elke dinsdagavond repeteert het Saviokoor in de weekkapel van de kerk en ook de vormselcatechese maakt geregeld gebruik van de kerk. Ook is de kerk een paar keer per jaar het decor voor een concert of een culturele activiteit. De kerk is elke dag open en toegankelijk voor mensen die even de stilte willen opzoeken, willen bidden of een kaarsje aansteken.

## Statistieken 2019-2024

|  | 2019 | 2020 | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 |
|--|------|------|------|------|------|------|
| <b>Kerkgangers 3<sup>de</sup> zondag oktober</b> | 219  | 184  | 199  | 132  | 134  | 182  |
| <b>Kerkgangers Kerstmis</b>                      | 376  | /    | 253  | 241  | 270  | 278  |
| <b>Doopsels</b>                                  | 21   | 4    | 12   | 17   | 24   | 12   |
| <b>Eerste communie</b>                           | 28   | 23   | 27   | 24   | 23   | 31   |
| <b>Vormsel</b>                                   | 34   | 40   | 41   | 44   | 53   | 33   |
| <b>Huwelijk</b>                                  | 2    | 2    | 0    | 0    | 0    | 1    |
| <b>Uitvaart</b>                                  | 46   | 57   | 46   | 56   | 51   | 65   |

- Uitvaarten: gemiddeld tussen de 50 en 60 per jaar
- Huwelijken: Sporadisch: men kiest liever voor een historische kerk
- Doopsel (indien mogelijk tijdens de zondagse eucharistieviering)
- Vormsel
- Eerste communie
- Schoolvieringen (4 x per jaar – Broedersschool)
- Maandelijks (oecumenisch) Taizégebed
- Bijzondere vieringen (feestdagen, verzoeningsviering advent en veertigdagentijd, gebedswake voor de overledenen op Allerheiligen, feest van Don Bosco, openluchtviering tijdens de bouwkermis enz.)

### Andere activiteiten

- Catechese
- Bezoek aan de kerststal door de verschillende klassen van de Savio Kleuterschool
- Koorrepetitie Saviokoor (wekelijks op dinsdagavond)
- Concerten en culturele activiteiten (2-3 per jaar, afhankelijk van vragen – cf. Framagomi, Davidsfonds ...)
- Vlak naast de kerk is een troostplek ingericht
- De kerk is elke dag geopend en heeft regelmatig bezoekers overdag.

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.9. SINT-EGIDIUSKERK IN GROOT-BIJGAARDEN

### 3.9.1. Identificatie

**Naam: Parochiekerk Sint-Egidius**

**Geografische ligging**

- Brusselstraat z.n., Groot-Bijgaarden
- Provincie: Vlaams-Brabant

**Plaats binnen kerkelijke structuur**

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Egidius

**Eigenaar**

- volgens kadaster: gemeente Dilbeek
- volgens de lijst A. De Roquelaure en staten van Napoleon: gemeente Dilbeek

**Bescherming(en)**

- Beschermd als monument sinds 06/11/1946
- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 5/10/2009
- Gelegen in het beschermde landschap van het kasteel van Groot-Bijgaarden sinds 20/10/1947.

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 43 De Sint-Egidiuskerk en omgeving*

### 3.9.2. Beschrijving

#### Cultuurhistorische waarde

Georiënteerde classicistische parochiekerk van 1771 – 1776 naar een ontwerp van architect Bernard Thibaut; de laatgotische westtoren van circa 1600 bleef bewaard. De kerk staat op de hoek van de Brusselstraat en de Isidoor van Beverenstraat, in de onmiddellijke omgeving van het kasteel van Groot-Bijgaarden (ten zuiden ervan). Het voormalige kerkhof rond de kerk heeft plaatsgemaakt voor een grasperk met beplanting, dat van de straat is gescheiden door een lage bakstenen muur met ezelsrug. De kerk werd beschermd bij besluit van 5 november 1946 en bevindt zich ook in het beschermde landschap van het kasteel van Groot-Bijgaarden (datum besluit: 20 oktober 1947).

#### Historiek

De parochie Sint-Egidius is in de 12de eeuw ontstaan uit delen van andere parochies, met name Anderlecht, Bekkerzeel en Zellik. De heren van Bijgaarden en de Sint-Wivina-abdij waren mee verantwoordelijk voor de oprichting van de parochie.

De toren van de toenmalige kerk werd heropgebouwd rond 1600, na de verwoestingen tijdens de godsdienstoorlogen. De opdracht daarvoor werd gegeven in 1599 en de toren moest gebouwd worden naar het model van de toren van Wemmel. Van de oude kerk blijft vandaag enkel deze westtoren over. Volgens Wauters stond de oude kerk meer naar het zuiden dan de huidige kerk en zouden de fundamenten daarvan zich nog bevinden op de plaats van het voormalige kerkhof. Op een kaart van 1624 (Ph. De Dijn) is in de dorpskom een kerk te zien met westertoren onder naaldspits en steunberen tegen de westgevel. De kerk heeft een transept en was toegankelijk via de zuidgevel. Een tweede afbeelding van de oude kerk is te vinden in het kaartenboek van de abdij van Groot-Bijgaarden uit 1734. Er zijn verschillen met de afbeelding uit 1624: we zien de parochiekerk afgebeeld als een kerk met ingebouwde westertoren, een sterk uitstekend transept, een koor van twee traveeën en een vijfzijdige apsis. Tegen de zuidgevel zijn nog een toegang en twee zijkapellen zichtbaar. Op beide afbeeldingen heeft de kerk een ommuurd kerkhof.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 44a en 44b Het interieur van de Sint-Egidiuskerk*

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 45 De kerk na de bominslag van februari 1945*

In 1771 kreeg architect Bernard Thibaut de opdracht om het schip en het koor te vernieuwen. De toren bleef behouden. Er zijn van architect Thibaut nog drie plannen bewaard voor de bouw van de nieuwe kerk. De stenen werden geleverd door Johannes Wauwermans, steenhouwer. In 1778 waren de werken afgerond.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was men begonnen de gevels te bepleisteren in plaats van ze te witkalken. Architect Chrétien Verraert richtte hierover een brief aan de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, die de werken liet stilleggen. Een eerste aanvraag tot bescherming van de kerk als monument gebeurde in 1944 op vraag van J. Crusenneyer, briefwisselend lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. Ook Raymond Pelgrims de Bigard deed een aanvraag in datzelfde jaar. Op 20 februari 1945 viel een V-bom tussen de kerk en de pastorie. De kerk werd zwaar beschadigd, voornamelijk aan de noordzijde. Het dak was volledig verwoest, de muren vertoonden veel scheuren en barsten, de glasramen waren weg en het interieur van de kerk was nagenoeg helemaal vernietigd. Enkel de toren bleef gespaard van zware schade. Na de oorlog ontstond een discussie over het behoud van de oude kerk of de bouw van een nieuwe kerk.

Voorstanders van een nieuwe kerk waren onder meer de burgemeester en de kerkfabriek. Men argumenteerde dat de oude kerk toch al te klein was geworden. Men deed verschillende voorstellen: de kerk herbouwen aan de overzijde van het plein, een extra zijbeuk aanbouwen of de kerk bij de heropbouw te heroriënteren en te vergroten; het huidige koor zou dan fungeren als Sint-Wivinakapel (zie planarchief Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen). De kerk werd een jaar later als monument beschermd door toedoen van Raymond Pelgrims, die voorstander was van restauratie van de oude kerk en geen heil zag in het bouwen van een nieuwe en grotere kerk. In 1947 startte de restauratie onder leiding van architecten H. Snejders (Brussel) en A. Balcaen (Wemmel) en in 1949 waren de werken afgerond. De witte pleisterlaag werd daarbij van de muren afgehaald en de twee vensters van de apsis werden weer opengemaakt. Op het voormalige kerkhof rond de kerk werd toen al niet meer begraven, maar het kerkhof met zijn hoge muur bleef na de restauratie wel bestaan, tot men in 1966 de goedkeuring kreeg om de graven te verwijderen. Een nieuwe begraafplaats werd een aantal jaar eerder al aangelegd in de Bosstraat.

Tijdens de jaren 1970 meldde het schepencollege dat herstellingswerken aan de toren dringend nodig waren. De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen gaf haart toestemming voor restauratie en er werd een ontwerper aangesteld. Op de feitelijke restauratie bleef het wachten tot de jaren 1990. In 1991 werden dringende instandhoudingswerken aan de toren uitgevoerd. Bij latere restauratie in de jaren 1990 werd ook de cementering van de westgevel verwijderd.

### Beschrijving

De kerk werd opgetrokken uit baksteen; witte zandsteen werd gebruikt voor de toren, de onderbouw, de steigeraten, de hoekkettingen en de speklagen. Het schip en het koor kregen leien zadeldaken, de sacristie en de dienstruimte leien schilddaken.



Figuur 46 Het centrum van Bijgaarden op een kaart van Ph. De Dijn, 1624 (Caerte figuratief). Voor de kerk ligt een open ruimte met enkele bomen, een dries, met daarrond verschillende hoeven.

De westgevel omvat centraal de verankerde, vierkante westtoren van rond 1600, met drie door waterlijsten gescheiden geledingen onder een ingesnoerde leien naaldspits. De onderste geleding is gemarkeerd door twee steunberen waartussen zich een 18de-eeuwse rondboogpoort bevindt in een omlijsting met geprofileerd beloop en een sluitsteen met bladmotief, verwerkt in een rechthoekige entablementomlijsting. De flankerende pilasters zijn bekroond met een drapering die eindigt in een franje. De eerste verdieping heeft een steekboogvormig venster uit de 18de eeuw, de bovengeleding is voorzien van spitsboogvormige galmgaten. In de westgevel verloopt de overgang tussen natuursteen en baksteen grillig (was tot voor kort gecementeerd). De westgevels van de berging en de kapel vertonen muurvlchtingen.

Het schip en het koor hebben een hoge plint van natuursteen en een bovenbouw van zogenaamde Spaanse baksteen (die tot de restauratie van na de Tweede Wereldoorlog oorspronkelijk gekalkt en later bezet waren) en een geprofileerde daklijst van zandsteen. Schip en koor worden geritmeerd door steunberen waartussen grote steekboogvormige vensters zitten in een omlijsting van blauwe hardsteen met sluitsteen en geprofileerde waterlijst met gestrekte uiteinden. In de oostgevel van het koor is een cartouche gemetst met opschrift: “Me Posuit R.D / S.M.T.(?) Pierson / pastor / 23 augusti 1771”, verwijzend naar de eerstesteenlegging van de kerk.

De sacristie bestaat uit één bouwlaag met een lagere natuurstenen plint. De twee rechthoekige vensteropeningen met omlijsting in blauwe hardsteen zijn voorzien van diefijzers.

Tegen de eerste twee traveeën in de zuidgevel van het schip zijn twee grafstenen van blauwe hardsteen uit het begin van de 19de eeuw geplaatst, waaronder de grafsteen van hofarchitect Laurent-Benoît Dewez (1731-1812).

### Interieur

Het interieur van de kerk werd volledig verwoest door de bominslag van 1945. De lambrisering was zwaar beschadigd en werd bij de restauratie niet meer teruggeplaatst. Ook de altaren en het dok- saal met orgel waren getroffen en zijn na de restauratie niet teruggeplaatst. Het huidige interieur is bepleisterd en beschilderd. Er ligt een zwart-witte tegelvloer. Het schip en het koor hebben een tongewelf. De pilasters tussen de muuropeningen hebben geen uitgewerkt kapiteel en lopen over in de vlakke gordelbogen van de tongewelven. Tussen de gordelbogen zijn er centraal cirkels afgetekend.

### Meubilair

Vóór de vernieling stond voor het hoofdaltaar een marmeren Christusbeeld, toegeschreven aan beeldhouwer Jeroom Duquesnoy. Het dateerde uit de 17de eeuw en zou afkomstig geweest zijn uit de abdij van Groot-Bijgaarden – de eigenaar van de abdij zou het in 1814 geschonken hebben. Aan weerszijden van het hoofdaltaar stond een zijaltaar, beide werden eveneens vernietigd. Wel bleef het polychroom houten beeld van de Heilige Wivina bewaard; het werd gemaakt door Hubert Malfait en dateert van 1857. Uit de 17de eeuw dateert een eikenhouten beeld van Jezus aan het kruis, uit de 18de zijn twee houten beelden van engelen in aanbidding, van het voormalige hoofd- altaar. Het eiken beeld van Jezus aan het kruis is 19de-eeuws. Er staat een Lodewijk XV-biechtstoel uit de 17de eeuw en een Lodewijk XVI-preekstoel uit de 18de, beide van eik. Tegen het koor zijn 18de-eeuwse eiken lambriseringen aangebracht met Lodewijk XVI-versiering en twee medaillons met de buste van de Heilige Rochus en de Heilige Jozef. Het hardstenen doopvont heeft een 18de-eeuwse voet en recentere kuip. Volgens Van Belle staat er een 18de-eeuws steenkappersteken op. Tot in de Tweede Wereldoorlog rustte achteraan in de kerk een doksaal met orgel op twee houten zuilen. Dit orgel is verdwenen en werd vervangen door een nieuw orgel. Vooraan in de apsis staat heden een orgel uit de jaren 1980. In de sacristie zijn kasten met een ingebouwd altaar bewaard. De glasramen zijn gesigineerd met “Mr Hendrik / J.B. Jacobs 1954”.

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 47 Zicht op de aankleding van het portaal voor de bominslag tijdens WO II*

## **Architecturale mogelijkheden**

### **Kerkgebouw**

De plattegrond toont een eenbeukig schip van vijf traveeën met ingebouwde westertoren gevat tussen een bergruimte en de doopkapel (heden de Heilige Wivinakapel of weekkapel) en een lager aansluitend koor van één rechte travee met een driezijdige koorsluiting. Tegen de zuidzijde van het koor bevindt zich de sacristie en tegen de noordzijde een later aangebouwde stookruimte.

De kerkmuren zijn bepleisterd en beschilderd, de vloer is uitgevoerd in zwart-witte tegels. Het schip en het koor hebben een tongewelf. De pilasters tussen de muuropeningen hebben geen uitgewerkt kapiteel en lopen over in de vlakke gordelbogen van de tongewelven.

### **Uitbreidingsmogelijkheden**

De Sint-Egidiuskerk ligt in het centrum van Groot-Bijgaarden. De site vormt een groen eilandje in een sterk verstedelijkte omgeving. De voormalige begraafplaats is nu een grasveldje met nog enkele historische grafmonumenten. Ten noorden van het perceel ligt de pastorie met siertuin. De pastoriertuin is toegankelijk via het voormalige kerkhof. Ten oosten van het kerkgebouw ligt het historische Pampoelhuis en het Gemeenteplein, dat vandaag is ingericht als parking. Er loopt momenteel een herbestemmingsonderzoek naar een toekomstige invulling van deze site. De omgeving van de Sint-Egidiuskerk is logischerwijs mee opgenomen in deze studie.

Bij de vernieling van het kerkgebouw tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het grootste deel van het historisch interieur verwoest. Bij de restauratie werd het interieur niet gerestaureerd, maar werden enkele stukken gerecupereerd en geplaatst in een sober monochroom interieur. Het ontbreken van een overvloedige christelijke symboliek en de sobere aankleding van het bouwwerk laat eenvoudiger een eventuele nevenbestemming toe.

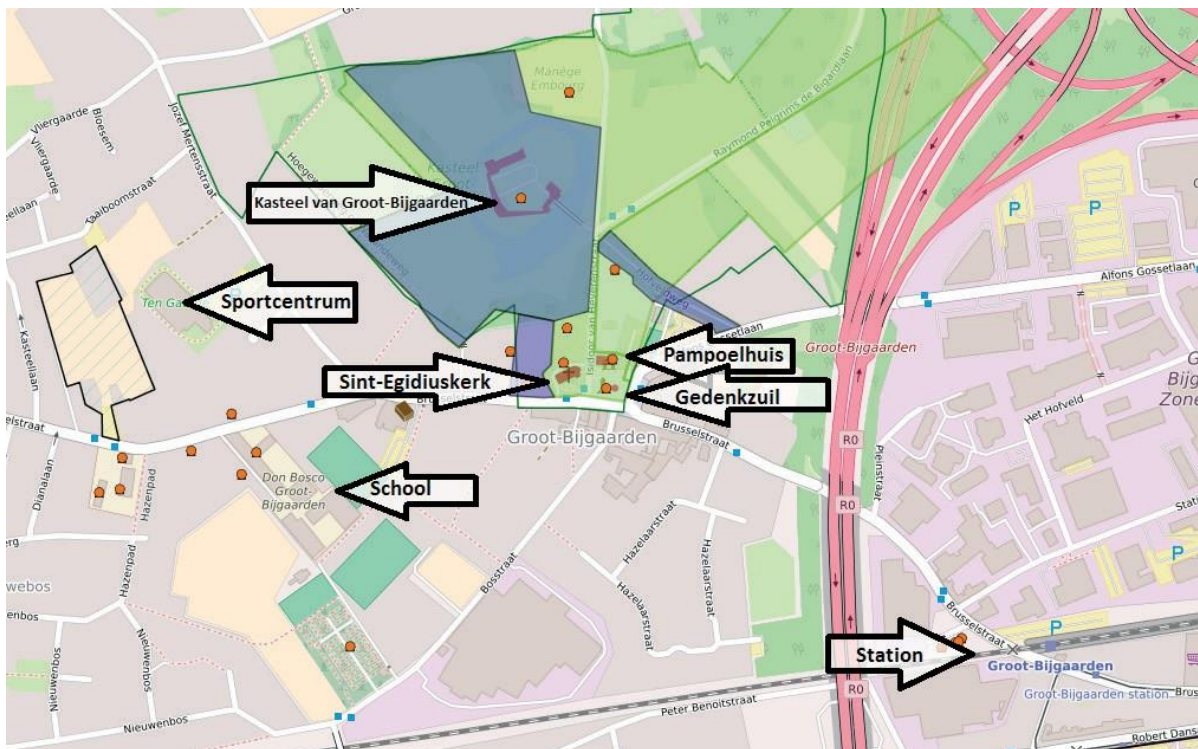
## **Bouwfysische toestand**

In 2025 eindigde een reeks grondige onderhoudswerken van technieken, toren en dak, De torenspits, de dakbekleding en de waterafvoer werden volledig vernieuwd. Het interieur van de kerk werd volledig herschilderd.

### Technische installatie

- Verwarmingsinstallatie = ja
- Elektriciteit en verlichting = ja
- Inbraakbeveiliging = ja
- Brandbeveiliging = ja
- Geluidsinstallatie = ja
- Rolstoelvriendelijk: vrije en vlakke doorgangsbreedte van minstens 90 cm.
- Toiletten aanwezig

### 3.9.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving



Figuur 48 Erfgoed in directe omgeving zijn het Pampoelhuis (waarvoor momenteel een herbestemmingsonderzoek loopt), het Kasteel van Groot-Bijgaarden en de gedenkzuil, elementen die maken dat de kerk behoort tot een ruimere waardevolle site. Bovendien vormt de kerk een geheel met het gemeenteplein. Iets verder ligt de school Don Bosco Instituut Groot-Bijgaarden. De kerk is bereikbaar met de auto en er is een bushalte voor de kerk. Het station van Groot-Bijgaarden gelegen ligt op wandelafstand van de kerk.

### 3.9.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

Deze kerk heeft nog een hechte geloofsgemeenschap. Er is wel potentieel voor alternatieve gebruiksmogelijkheden. Elke zondag is er een eucharistieviering om 10.00u. Ze wordt opgeluisterd door orgelmuziek en slechts uitzonderlijk vervangen door een gebedsviering. Er zijn ongeveer 5 huwelijken en 25 uitvaartplechtigheden per jaar.

Valorisatie:

- De kerk is elke werkdagen van 10 tot 13u publiek toegankelijk
- De kerk wordt regelmatig bezocht door pelgrims voor de H. Wivina.
- Een 10-tal maal per jaar organiseert de vereniging “Muziek Op Zondag” een opluistering van de zondagse eucharistie door een muzikaal ensemble.
- Een paar keer per jaar wordt de kerk verhuurd voor klassieke concerten en/of culturele evenementen die passen in het kader van een kerkgebouw.

Er passeren ook verschillende wandelingen en fietsroutes die af en toe een sporadisch bezoek aan de Egidiuskerk inlassen: kasteelwandeling (4,18 km), bloemistenwandeling (2,5 km), Westrand Brussel + Pajottenland (104 km), fietsroute (32 km), de bleitersnocture 4 (46,6 km) en de bleitersnocturne 6 (53,4 km).

**We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.**

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

## 3.10. SINT-ULRIKSKERK IN SINT-ULRIKS-KAPELLE

### 3.10.1. Identificatie

**Naam: Parochiekerk Sint-Ulrik**

Geografische ligging

- Sint-Ulrikskerk, Sint-Ulriksstraat z/n, 1700 Sint-Ulriks-Kapelle
- Provincie: Vlaams-Brabant

Plaats binnen kerkelijke structuur

- Bisdom: aartsbisdom Mechelen-Brussel
- Regio: Halle (pastorale zone Dilbeek)
- Parochie: parochie Sint-Ulrik

Eigenaar:

- volgens kadaster: kerkfabriek Sint-Ulrik
- volgens de lijst A. De Roquelaure en staten van Napoleon: gemeente Dilbeek

Bescherming(en)

- Beschermd als monument sinds op 16/10/1980
- Beschermd als stads- of dorpsgezicht, intrinsiek Dorpskom Sint-Ulriks-Kapelle sinds 16/10/1980
- Vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 5/10/2009

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.



*Figuur 49 Sint-Ulriks-Kapelle op de kaart van Ferraris (1771-1777)*

### 3.10.2. Beschrijving

#### **Cultuurhistorische waarde**

Georiënteerde laatgotische kerk met pseudo-basilicale aanleg, grotendeels opgetrokken in de 17de eeuw. Verbouwingen dateren uit de 18de eeuw, de westgevel en de toren werden eind 19de eeuw opgetrokken. De kerk staat op een hoogte in het centrum van het dorp en was oorspronkelijk omgeven door een ommuurd kerkhof. Ze is als monument beschermd en de omgeving maakt sinds 1980 deel uit van het beschermde dorpsgezicht (datum besluit: 16 oktober 1980).

#### **Historiek**

In de 11de eeuw was er in het huidige Sint-Ulriks-Kapelle een kleine nederzetting rond een kapel die afhing van de moederparochie Asse en toegewijd was aan de Heilige Ulrik. Hierbij waren ook de graven van Leuven betrokken, als heren van het Land van Asse met de heren van Bijgaarden als hun plaatselijke vertegenwoordigers. Al in de 12de eeuw groeide Kapelle uit tot een zelfstandige parochie. Verbesselt vermoedt dat een nieuwe kerk werd opgetrokken in het midden van de 13de eeuw en dat men daarbij is vertrokken van een verkleinde uitvoering van het grondplan van de kerk van Asse, met Latijns kruis. In de 15de eeuw zouden werken zijn uitgevoerd aan de toren. Rond 1618 werden het koor en het schip vernieuwd (Walravens daarentegen dateert als enige de bouw van het schip en het koor in 1686). De abdij van Affligem droeg bij aan de restauratie van de kerk in 1617-1619 en liet daarvoor stenen leveren uit Meldert. Ook de abdij van Groot-Bijgaarden speelde bij de restauraties een rol. Dat beide abdijen bijdroegen aan de bouw van de kerk, komt doordat Affligem als hoofd van de moederparochie Asse automatisch het patronaat van Kapelle bezat; later zou de abdij van Groot-Bijgaarden, als dochterabdij van Affligem, dat patronaat verwerven. In 1724 (volgens Verbesselt in 1726) werd de voorgevel vernieuwd. Boven de deur van het westportaal en in het gewelf van het koor zouden de thans niet meer leesbare jaartallen 1724 en 1756 zijn aangebracht, die volgens Wauters waarschijnlijk wijzen op een vergroting. In 1756 werd allicht de vlakke

zoldering aangebracht.



*Figuur 50 Het interieur van de Sint-Ulrikskerk*

In het kaartenboek van de abdij van Groot-Bijgaarden (schets naar kaartenboek van Paul Lindemans in Verbouwe) dat rond 1735 is opgemaakt door J. De Deken, staat de kerk afgebeeld als een driebeukige kerk van twee traveeën met uitstekend transept en koor van twee traveeën met een vijfzijdige sluiting en kruisingstoren onder ingesnoerde naaldspits. Net als heden was er geen lichtbeuk aanwezig en reikten de zijbeuken tot aan het zadeldak van het schip. De zuidelijke zijbeuk had een zijportaal en er was een vlakke westgevel met rondboogportaal.

De zuidelijke bij-sacristie werd gebouwd in 1794 en gedateerd met een steen: “rdcvh/ picsu/ anno 1794”. De kruisingstoren werd in de 19de eeuw, mogelijk in 1819, vervangen door een westtoren. De huidige ingebouwde bakstenen toren en de westgevel dateren uit de tweede helft van de 19de eeuw. In 1952 werd de dakbedekking vernieuwd (architect Ch. Van Der Beken). De kerk liep lichte oorlogsschade op en in 1959 gaf de KCML haar goedkeuring gegeven voor het herstel van de schade aan de glasramen. Tot heden werd zeer weinig onderzoek gedaan naar de kerk en haar geschiedenis. Het bouwhistorisch vooronderzoek voor de (nog niet uitgevoerde) restauratie van de kerk trekt de volgende conclusies: schip, zijbeuken, transept en koor mogen gedateerd worden in het eerste kwart van de 17de eeuw. In de literatuur wordt beweerd dat de kerk zou verbouwd zijn in de 18de eeuw (zijbeuken). Toch zijn de rondboogvensters van de zijbeuken waarschijnlijk 17de-eeuws. Het jaartal 1618 zou daarop terug te brengen zijn (deze periode wordt Wauters en Verbesselt genoemd als tijd waarin de kerk gebouwd is), enkel de zuidelijke sacristie dateert met zekerheid uit de 18de eeuw. De westtoren en westgevel dateren uit het laatste kwart van de 19de eeuw, samen met het westportaal en de aangrenzende doopkapel (aan de noordkant) en de bergruimte (aan de zuidkant).

### Beschrijving

De laatgotische kerk is voornamelijk opgetrokken uit witte zandsteen (Lediaanse kalkzandsteen type Balegem en in mindere mate Gobertanger) onder een gecombineerde leien bedaking. De neogotische bakstenen westgevel heeft een licht vooruitspringende vierkante toren van vier geledingen met westportaal onder een ingesnoerde leien naaldspits. De toren wordt geflankeerd door de westgevels van de doopkapel en de bergruimte. Witte natuursteen is gebruikt in de sokkel, de steigergaten en de hoekblokken van de

toren en de westelijke zijgevels. De sokkel heeft een hardstenen afzaat. Het spitsboogvormig portaal zit in een geprofileerde omlijsting van blauwe hardsteen onder een geprofileerde waterlijst met gestrekte uiteinden. Op de eerste verdieping bevindt zich een groot spitsboogvormig venster met erboven een klein steekboogvormig venster. Beide hebben een geprofileerde waterlijst met gestrekte uiteinden. Bovenaan in de muren van de klokkenverdieping zitten spitsboogvormige galmgaten, onderverdeeld door vier galmborden en met eveneens een geprofileerde waterlijst met gestrekte uiteinden. De vensters van de doopkapel en de bergruimte zijn tweelichten met een hardstenen tussendorpel, gevat onder een spitsboogvormige hardstenen waterlijst met gestrekte uiteinden.

De zuidelijke gevel van het schip is grotendeels opgetrokken uit witte zandsteen, de noordelijke uit baksteen met witte natuurstenen banden, stellinggaten en een natuurstenen sokkel. De noordelijke gevel werd begin 20ste eeuw gecementeerd met schijnvoegen en dat geldt ook het voor de eerste travee uit de 19de eeuw, die eveneens opgetrokken is in bak- en zandsteenstijl. In beide zijgevels bevindt zich een monumentaal smeedijzeren anker ter hoogte van de bouwnaad tussen beuken en westertoren met kapel en bergruimte. De zijbeuken van het schip hebben twee smalle rondboogvensters met glas in lood, afgeschuinde dagkanten en afzaat. Van het schip zijn de gevels niet zichtbaar, de lessenaarsdaken van de zijbeuken sluiten onmiddellijk aan op het zadeldak van het schip.

Het transept heeft overhoekse verjongende steunberen bekroond met een piron en aan de noordwestelijke hoek een hoeksteunbeer. Aan de noord- en zuidzijde heeft het transept puntgevels met aandak en schouderstukken en grote smeedijzeren ankers in de gevels. Er zijn grote rondboogvensters met glas in lood en waterlijst, hogerop bevindt zich klein rechthoekig venster.

Het koor wordt geritmeerd door verjongende steunberen met muurankers en spitsboogvensters met tweelichten, waarvan de drie oostelijke in de 19de eeuw gedicht zijn, alle met waterlijst en afzaat die als waterlijst doorloopt over de steunberen, de noordelijke sacristie en het transept.

De noordelijke sacristie uit de 17de eeuw heeft één bouwlaag onder een leien lessenaarsdak, korfboogvormige vensters met diefijzers en een kleine overhoekse steunbeer op de hoek. De zuidelijke sacristie heeft eveneens één bouwlaag, onder een half leien schilddak gedateerd met gevelsteen “rdcvh/ picsu/ anno 1794”; aan de zuidzijde zit groot steekboogvormig venster met diefijzers, aan de oostzijde bevinden zich twee grafplaten: één van de familie D’Hannosset en een recente plaat van Burggraaf Marc de Ghellinck Vaernewyck en Burggravin barones de Woelmont.

In de kerkgevels zijn meerdere grafstenen ingemetseld, met als opmerkelijkste de grafplaat van Théodore de Fourneau langs de zuidgevel aan de zijde van het westportaal. De Fourneau was heer van Kapelle en eigenaar van het kasteel Nieuwermolen. Op zijn grafplaat staat deze tekst: “Icy gist/ messire/ Theodore de/ Fourneau/ chlr, s. de La/ Chapelle, Ranst, etc., fils/ de Charles/ esquier, s. de/ cruquenbourg”. Onder de schildjes in de omlijsting staan de namen van volgende buurten: “Fourneau/ Lannoy/ Bailles/ Vrechem/ Ghyn/ Behem/ Tserclas/ van der Ryt” en onder de voeten staat: “morut – 13 febr/ 1634”. Het is een hardstenen grafplaat met centraal het bas-reliëf van de dode in een nis. Het hoofd van de man rust op een kussen en zijn voeten op een hond. Naast de man ligt een zwaard en aan zijn voeten liggen zijn helm en uitrusting. Boven de nis zitten twee engelen met een brandende toorts en een doodshoofd in de handen. Tussen hen prijkt een wapenschild bekroond met een helm en een vogel. Tegen de noordgevel aan de zijde van het westportaal, bevindt zich de grafplaat van Margareta de Login, Charles de l’Espinoy (haar echtgenoot), hun zoon Philips en diens echtgenote Cornelia de Norman. De plaat is niet meer leesbaar. Verder zijn er nog twee 18de-eeuwse hardstenen grafplaten met deels verdwenen witmarmere letters en

ornamenten tegen het westportaal en enkele grafplaten tegen het koor.



*Figuur 51 Het koor van de Sint-Ulrikskerk in 1974*

#### Interieur

Met uitzondering van de zichtbare kalkstenen zuilen en opstandbogen is het interieur bepleisterd en geschilderd. Er is een rondboogarcade op zuilen met achthoekige sokkel en koolbladkapiteel. De scheidingbogen tussen viering en transept zijn eveneens rondbogen. Op het koor na heeft de hele kerk een vlakke zoldering met gestuukte plafonds en moerbalkverdeling uit de 18de eeuw. Het koor heeft een kruisribgewelf met doorlopende en op consoles steunende ribben. De vloer in de kerk bestaat uit zwarte en witte tegels.

Het inkomportaal is van het schip gescheiden door het tochtportaal en de doksaalwand is doorbroken met een grote spitsboog. De doopkapel en de bergruimte, aan weerszijden van de inkom, zijn toegankelijk via vroeg 20ste-eeuwse ijzeren hekken. De 17de-eeuwse noordelijke sacristie heeft een segmentboogvormige toegangsdeur, een bakstenen plavuizen vloer in rood en grijs en natuursteen, bepleisterde muren en een bepleisterd bakstenen graatgewelf. De 18de-eeuwse zuidsacristie heeft dan weer vloertegels met ingelegde motieven, bepleisterde wanden en een vlak stucplafond.

#### Meubilair

Hoofdaltaar en zijaltaren zijn van eind 17de, begin 18de eeuw. Het gaat om portiekaltaren opgebouwd uit hout met marmerimitatie uit eind 19de eeuw, toen de altaren werden gerestaureerd. Boven het hoofdaltaar hangt De gekruisigde Christus, een schilderij van Rubens' leerling K. De Craeyer. Boven het Maria-altaar hangt een kruisafneming en boven het Sint-Hubertusaltaar een Christus met vier in het evangelie genoemde zondaars. Verder hangen er in de kerk schilderijen met portretten van vier kerkvaders (Ambrosius, Augustinus, Hiëronymus en Gregorius) en een marteling van Sint-Sebastiaan. In de nissen naast het hoofdaltaar bevinden zich beelden van Franciscus en Clara. In de winterkapel staan drie

polychrome houten beelden van Sint-Anna, Sint-Ulrik en Sint-Hubertus. Het halfverheven beeldhouwwerk op de preekstoel stelt Sint-Ulrik en de vier evangelisten voor. De drieledige eikenhouten biechtstoel



*Figuur 52 Het doksaal van de Sint-Ulrikskerk in 1974*

uit de 18de eeuw is versierd met beeldhouwwerk. Uit de 17de eeuw dateert de barokke doopvont van blauwe hardsteen, het reliekschrijn van Sint-Hubertus is van het einde van de 17de eeuw. Op het doksaal staat nog een oud pneumatisch orgel. In 1993 is in de kerk een nieuw mechanisch pijporgel geplaatst. De zes glasramen in het koor stellen de vier evangelisten, Sint-Ulrik en Sint-Hubertus voor. De twee dichtgemaakte vensters aan weerszijden van het hoofdaltaar hebben nog een oculus en twee rondboognissen voor beelden. In de twee oculi staan twee christelijke symbolen: een pelikaan en het Lam Gods. Alle glasramen dateren van 1906 en zijn een schenking van J.B. Schmedding (eigenaar van het huidige rusthuis De Verlosser). Het glasraam met de evangelist Johannes is gedateerd en gesigneerd: 1906 J.E.T. Coucke - Brugge. Ook de glasramen uit de zijbeuken en het transept zijn afkomstig van het atelier Coucke uit Brugge; ze zijn uitgewerkt met geometrische motieven.

Verder bevinden zich in de kerk verschillende grafstenen in de vloer en een marmeren gedenkplaat voor de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog van de hand van Theodoor Hendrickx uit Asse (zie gedenkzuil in de Kerkstraat).

#### Kerkhof

Het kerkhof rond de Sint-Ulrikskerk is bewaard gebleven, maar er wordt niet meer begraven. De nieuwe begraafplaats van Sint-Ulriks-Kapelle bevindt zich in de Bekkerzeelstraat. Het oude kerkhof maakt deel uit van het beschermde dorpsgezicht (datum besluit: 16/10/1980). Het werd in 1887 vergroot en voorzien van een lage bakstenen muur met ijzeren hekken. Op oude prentkaarten uit het begin van de 20ste eeuw is dit smeedijzeren hekken op een lage bakstenen muur nog zichtbaar. De toegang tot het kerkhof was afgesloten door middel van twee bakstenen pijlers en een ijzeren hek. Tot begin 21ste eeuw bleef de bakstenen muur behouden, zij het in slechte staat (het ijzeren hekken was toen al verdwenen). Tijdens de inventarisatie

(2010) was deze muur reeds afgebroken en in afwachting van heropbouw van de muur vervangen door een tijdelijke houten omheining.

Het oude kerkhof telt enkele merkwaardige grafmonumenten: grafkapel van de families Koning Vander Borch, Schmedding en Dansaert, onder andere voormalige eigenaars van het huidig rusthuis De Verlosser. Het is een neoclassicistische arduinen grafkapel, afgezet met een eenvoudig ijzeren hekken. Het fronton met een imortellenkrans van palmtakken is bekroond met een kruis. Het monumentale grafmonument van de familie Coullemont de Waterleet Tupigny is neogotisch; het is driedelig opgesteld, met centraal een gekruisigde Christus onder baldakijn dat uitgewerkt is als een neogotische torenspits met opengewerkte puntgevels voorzien van drielobmotief met maaswerk. Ook de grafplaten zijn voorzien van maaswerk.

Het grafmonument voor Jozef De Bolle vermeldt: “Ter gedachtenis van/ Jozef DE BOLLE/ soldaat van het 11 Linie Regi/ Telefoniste Signaleur/ Geboren te ST.Ulrich-Capelle/ den 6 Augustus 1894/ gevallen op het veld van Eer/ te Moorslede/ den 11 Oktober 1918”. Dit monument heeft een portiek bekroond met een kruis. In het portiek staat een bronzen beeld van een soldaat die de wacht houdt.

## Architecturale mogelijkheden

### Kerkgebouw

De plattegrond toont een Latijns kruis met ingebouwde westtoren, een driebeukig schip van twee traveeën plus de torentravee, een kruisbeuk van één travee met vlakke sluiting, een koor van twee traveeën met een vijfzijdige koorsluiting en in de oostelijke oksels van het transept twee sacristieën. De toren is ingesloten door een doopkapel aan de noordkant en een bergruimte aan de zuidkant.

De Sint-Ulrikskerk is toegankelijk via het portaal in de westtoren. Het inkomportaal is van het schip gescheiden door het tochtportaal, de doksaalwand is doorbroken met een grote spitsboog.

Op de zichtbare kalkstenen zuilen en opstandbogen na is het interieur bepleisterd en wit geschilderd. Het schip wordt geritmeerd door een rondboogarcade op zuilen. De scheidingbogen tussen viering en transept zijn eveneens rondbogen. Behalve in het koor heeft de hele kerk een vlakke zoldering met gestuukte plafonds en moerbalkverdeling uit de 18de eeuw. Het koor heeft een kruisribgewelf met doorlopende en op consoles steunende ribben. De vloer in de kerk bestaat uit zwarte en witte tegels.

### Uitbreidingsmogelijkheden

De Sint-Ulrikskerk ligt in het historisch centrum van Sint-Ulriks-Kapelle, dat aansluit op de Brussel- straat, de huidige hoofdstraat. Door het optrekken van een nieuw schoolgebouw in de 21ste eeuw is de zichtas verstoord, zodat de kerk thans minder zichtbaar is vanaf deze as. In oktober 2018 is door de gemeente het beheersplan dorpsplein Sint-Ulriks-Kapelle gepubliceerd. Het is een lijvig document. De zone rond de kerk krijgt daarbij een verkeersluwe invulling en het plein met parking voor de kerk krijgt een volledige facelift. De heraanleg van het voormalige, thans niet meer gebruikte kerkhof rond de kerk is mee opgenomen in dit beheersplan.

Typerend voor de neoklassieke stijl is de sobere aankleding van het interieur. Christelijke symboliek is niet zo uitdrukkelijk aanwezig, op de zeer opvallende kruisweg na. De soberheid werd in de jaren 1970 nog eens versterkt door het interieur wit te schilderen. Deze aspecten maken van het kerkgebouw een veeleer neutrale ruimte, zodat het zich gemakkelijker leent voor een nevenbestemming zonder dat daar grote ingrepen voor nodig zijn.



### 3.10.4. Beschrijving van het huidig gebruik en de huidige functie

Elke zondag is er een eucharistieviering om 9.15u, opgeluisterd door orgelmuziek en het kerkkoor. Daarnaast zijn er de hoogdagvieringen (Kerstmis met zowel een middernachtmis als een hoogmis, Pasen, Hemelvaart, Pinksteren), Mariavieringen, 11 november, 4 juli (feest van patroonheilige Sint-Ulrik), biddag, Sint-Hubertusviering, de vieringen in de Goede Week, ...)

Huwelijksvieringen zijn schaars, in tegenstelling tot de vele uitvaarten. Elk jaar worden ook enkele kinderen gedoopt in de parochiekerk.

#### Valorisatie

- Het parochiekoor repeteert elke zaterdag in de kerk. Ook andere zangers en muzikanten kennen en waarderen de uitstekende akoestiek van de Sint-Ulrikskerk.
- Er vinden minstens twee concerten per jaar plaats.
- Enkele jaren geleden stapte de kerk in het project Open kerken. In de maanden juli en augustus is de kerk op vrijdag, zaterdag en zondag open van 14.00u tot 18.00u. Ze wordt dan zowel voor devotie en stilte als uit toeristische overwegingen bezocht.
- Na overleg tussen de parochiepriester, de kerkfabriek en de parochieploeg kan de kerk voor culturele evenementen gebruikt worden, zolang die niet indruisen tegen de kerkelijke leer en ethiek.

| Statistieken |          |                 |           |            |            |                          |                |  |
|--------------|----------|-----------------|-----------|------------|------------|--------------------------|----------------|--|
| Jaar         | Doopsels | Eerste communie | Catechese | Huwelijken | Uitvaarten | Weekendviering (oktober) | Kerstvieringen |  |
| 2018         | 9        | 5               | 8         | 0          | 14         | 81                       | 199            |  |
| 2019         | 5        | 10              | 14        | 2          | 8          |                          | 166            |  |
| 2020         | 1        | 12              | 10        | 0          | 12         | 41                       | 0              |  |
| 2021         | 4        |                 | 12        | 0          | 12         | 61                       | 102            |  |
| 2022         | 2        | 10              | 8         | 2          | 14         | 53                       | 188            |  |
| 2024         | 2        | 7               | 8         | 0          | 10         | 52                       | 119            |  |

| Opmerkingen   |  |  |  |
|---|--|--|--|
| Weekendviering niet geteld                          |  |  |  |
| 1ste Coronajaar                                     |  |  |  |
| 2de coronajaar                                      |  |  |  |
|   |  |  |  |
| Jaar 2023 niet teruggevonden                        |  |  |  |
| Elk jaar komen de kleuters van KKK de kerk bezoeken |  |  |  |

## 4. Naar een toekomstvisie

---

### 4.1. Terminologie

#### Valorisatie

'Valorisatie' zijn die initiatieven die, met respect voor het normale gebruik van de parochiekerk, de betekenis van het kerkgebouw versterken en bevorderen. Daarbij benadruk je niet alleen de religieuze, maar ook de culturele, historische en kunsthistorische, architecturale en/of landschappelijke waarde. De initiatieven vullen de liturgie en bezinning aan of krijgen een plaats ernaast. Denk aan kunsthistorische rondleidingen, concerten, voordrachten, conferenties of tijdelijke tentoonstellingen. Ook de kerk 'buiten de uren' openstellen valt onder valorisatie.

#### Medegebruik

Wanneer je het kerkgebouw openstelt voor religieuze activiteiten van andere katholieke of christelijke geloofsgemeenschappen, spreek je over medegebruik. Doorgaans laten de bisdommen enkel religieuze groepen toe die behoren tot de Wereldraad van Kerken.

#### Nevenbestemming

Als er nog religieuze activiteiten plaatsvinden in de parochiekerk, maar die te groot is voor de plaatselijke geloofsgemeenschap, kan je een nevenbestemming overwegen. Er is een onderscheid tussen multifunctioneel gebruik en gedeeld gebruik.

##### **Multifunctioneel gebruik**

Multifunctioneel gebruik is een nevenbestemming in de **tijd**. Op momenten dat er geen religieuze activiteiten in de kerk plaatsvinden, kunnen andere organisaties het gebouw gebruiken. Denk aan een fanfare die de kerk af en toe gebruikt als repetitieruimte, of een school die de kerk tijdelijk als extra klaslokaal benut.

##### **Gedeeld gebruik**

Gedeeld gebruik is een nevenbestemming in de **ruimte**. Door architecturale aanpassingen te doen in het kerkgebouw, creëer je een kleinere liturgische ruimte. Daarnaast is er ruimte voor één of meerdere lokalen met een andere, (semi-)permanente invulling. Bij gedeeld gebruik zijn de liturgische ruimte en de andere ruimtes bouwkundig van elkaar gescheiden.

#### Herbestemming

Wanneer een parochiekerk niet meer voor religieuze activiteiten in aanmerking komt, kan de bisschop ze definitief aan de eredienst onttrekken. Het kerkgebouw krijgt dan een nieuwe functie. Volg de voorgeschreven kerkrechtelijke procedure. Ervoor vindt meestal een samenvoegen van parochies plaats. Alleen de bisschop kan beslissen om een parochiekerk definitief aan de eredienst te onttrekken.

## 4.2. Toekomstvisie kerken

| Kerk                              | Toekomstvisie           |
|-----------------------------------|-------------------------|
| Parochiekerk Sint-Ambrosius       | Eredienst - valorisatie |
| Sint-Annakapel                    | Nevenbestemming         |
| Parochiekerk Sint-Gertrudis       | Eredienst - valorisatie |
| Parochiekerk Sint-Martinus        | Nevenbestemming         |
| Parochiekerk Sint-Pieter          | Eredienst – valorisatie |
| Parochiekerk Sint-Rumoldus        | Herbestemming           |
| Parochiekerk Heilige Familie      | Medegebruik             |
| Parochiekerk Sint-Dominicus Savio | Eredienst - valorisatie |
| Parochiekerk Sint-Egidius         | Eredienst – valorisatie |
| Parochiekerk Sint-Ulrik           | Eredienst – valorisatie |

### Parochiekerk Sint-Ambrosius: erediensten - valorisatie

Deze kerk was de hoofdkerk voor de vroegere pastorale zone Dilbeek en blijft ook in de nieuw-samengestelde zone een belangrijke rol spelen. Erediensten blijven dus behouden en de valorisatie wordt verder uitgewerkt, met respect voor de primaire kerkelijke gebruiksfunctie. Dit betekent onder andere mogelijke samenwerking met de Dilbeekse muziek- en woordkunstacademie (o.a. oefenkansen door orgelstudenten op beide aanwezige orgels), CC Westrand (programmatie van klassieke koor- en muziekconcerten in de kerk), maar ook mogelijkheden om gepaste kunsttentoonstellingen te laten plaatsvinden in de kerk. Vanuit de parochiegemeenschap kan gewerkt worden aan een cultuurhistorische brochure die ter beschikking wordt gelegd voor nieuwsgierige bezoekers.

Initiatieven:

- Nieuwjaarsreceptie met de moslimgemeenschap
- Open kerk, nu alle dagen, voor persoonlijke devoties (kaarsjes branden, stil gebed,...), stilte en rustmoment, Open-Kerkendag, toerisme (historische valorisatie)
- Koorrepetities
- Concerten
- Samenwerking met de muziekacademie, voor orgelrepetities en les
- Bijzondere aandacht voor soldariteitsacties Broederlijk Delen en Welzijnszorg

### Sint-Annakapel: nevenbestemming

Voor deze kerk wordt een nevenbestemming in de tijd naar voor geschoven. Er is vanuit de geloofsgemeenschap en gelet op de omgeving en schaal van de kerk interesse om hier hoofdzakelijk familievieringen (doop, huwelijk,...) te organiseren.

De kapel wordt regelmatig gebruikt voor filmopnames. In juli 2025 kwamen twee buitenlandse ploegen voor opnames. De akoestiek is er ook heel goed, uitstekend voor voordrachten en concerten. Andere vormen van nevenbestemmingen worden overwogen.

### Parochiekerk Sint-Gertrudis: erediensten - valorisatie

In deze kerk is nog een groot gemeenschapsgevoel aanwezig. Via een actieve geloofsgemeenschap tracht men nieuwe inwoners te integreren in de buurt. Na de vieringen is er nog steeds de mogelijkheid om samen koffie te drinken. De kerk behoudt dan ook de eredienst, met extra aandacht voor valorisatie. Naast de vieringen worden nog verschillende activiteiten in en rond de kerk georganiseerd. De kerk mag na overleg met de pastorale verantwoordelijke en de Kerkfabriek gebruikt worden voor culturele evenementen die niet

in tegenspraak zijn met de kerkelijke leer en moraal.

De kerkfabriek zou wel open staan voor een nevengebruik, maar dit dient verder uitgewerkt te worden.

#### Parochiekerk Sint-Martinus: nevenbestemming

De Sint-Martinuskerk blijft beschikbaar voor occasionele vieringen, maar er wordt actief onderzocht of een nevenbestemming in de ruimte mogelijk is.

Men probeert verschillende activiteiten te ontwikkelen met plaatselijke verenigingen en concerten vooral omwille van de uitstekende akoestiek in het gebouw. Verder het gebouw ter beschikking stellen voor medegebruik door andere geloofsgemeenschappen (Orthodoxe gemeenschap van Dilbeek).

Ook wenst de kerkfabriek het idee verder ontwikkelen van 'geestelijk geïnspireerde' activiteiten met plaatselijke verenigingen.

#### Parochiekerk Sint-Pieters: eredienst - valorisatie

De Sint-Pieterskerk blijft beschikbaar voor erediensten, maar ook hier wordt extra ingezet op valorisatie.

De beschermde kerk is evenwel klein qua oppervlakte en dat beperkt de mogelijkheden. Bovendien dringt zich ook hier restauratie op en het is dan ook aangewezen op korte termijn te starten met de opmaak van een beheersplan. Voor de uitwerking van deze valorisatie en restauratie wordt eveneens een lokale projectgroep opgestart.

Het is aangewezen om naar de toekomst toe na te denken over een nevenbestemming. De kerk is niet permanent open en het aantal kerkgangers daalt. Als men de kerk voor andere zaken kan gebruiken, krijgen ze ook een grotere lokale maatschappelijke waarde. Immers, als er werken zullen dienen te gebeuren zullen het altijd omvangrijke werken zijn aan het hele gebouw, en dus zware budgetten vragen.

De kerkfabriek staat altijd open voor nieuwe initiatieven vb. samenkomsten voor lezingen, voordrachten, gebedsgroepen, jeugdvieringen, deelname aan een Trail wat een groot succes was. Net voor de start van de vakantieperiode het aanbieden van een kleine receptie na de avondviering waarbij de buurtbewoners en nieuwkomers uitgenodigd worden voor kennismaking. Ook andere vormen van nevenbestemmingen worden overwogen. De ligging van de St.-Pieterskerk vormt een aansluiting op de wandel- en fiets Bruegelroute.

#### Parochiekerk Sint-Rumoldus: herbestemming

Het gebouw is reeds meer dan 20 jaar dicht. Er gebeuren nu nog sporadisch begrafenissen. Het pastoraal weefsel is volledig verdwenen en deels overgegaan naar Savio. De kerkfabriek is bezig met een haalbaarheidsstudie rond een toekomstige herbestemming.

#### Parochiekerk Sint-Dominicus Savio: erediensten - valorisatie

De kerk heeft een relatief jonge en zeer actieve geloofsgemeenschap. De kerk wordt intens gebruikt voor de liturgie. De erediensten blijven hier dan ook behouden. Wel wordt nagedacht over verdere valorisatie: Culturele activiteiten, koorrepetities, concerten en voordrachten, gebruik van het orgel (les, oefening).

#### Parochiekerk Sint-Egidius: erediensten - valorisatie

De erediensten blijven behouden evenals de valorisatie. Het gebouw kan in de toekomst nog meer worden ter beschikking gesteld voor gemeenschapsactiviteiten die uiteraard dienen te passen binnen een kerkgebouw.

#### Parochiekerk Sint-Ulrik: erediensten - valorisatie

De lokale gemeenschap en de geloofsgemeenschap zijn sterk met elkaar verweven. De kerkgemeenschap ziet in de kerk dan ook nevenactiviteiten gebeuren, maar vooral in functie van het pastoraal (samen)leven. Daarom wordt hier eerder gekozen voor verregaande valorisatie dan voor nevenbestemming. Momenteel loopt een dossier voor de restauratie van het dak, de toren en de glas-in-lood-ramen. In een volgende fase volgen andere onderdelen, waaronder de historische kerkhofmuur. Er is een beheersplan in de maak voor de kerk en het omliggende beschermd landschap. Vanuit het beheersplan zal de toekomstvisie voor de omgeving duidelijk worden. De verdere valorisatie van het kerkgebouw zelf zal het voorwerp van verder onderzoek en de volgende renovatiefasen uitmaken.

## 5. Bijlagen

### 5.1. Bijlage 1: Historiek Ambrosiuskerk

De Sint-Ambrosiuskerk is eeuwenlang onderhouden en gekoesterd. Als geen ander draagt zij het verleden en beschermt zij de toekomst van Dilbeek. Je kan ze niet zien als een louter gebouw, dan doe je haar onrecht aan en maak je jezelf iets wijs. Ze was en blijft de ‘thuis’ van een gemeenschap. Zij is zonder onderbreking door Dilbeek ‘bewoond’, nu al meer dan duizend jaar, van zover wij kunnen nagaan tot op vandaag.

Haar contouren zijn niet meer gewijzigd sinds de renovatie van 1908. Op de oudste afbeeldingen waarover wij beschikken, zie je ze nu eens met zware zijbeuken en de toren in het midden (1624 en 1722) dan met een westertoren zoals nu het geval is (1565, 1633). Ze werd al vermeld in 1075, maar ze is met zekerheid ouder. Hoeveel ouder is niet meer te achterhalen. Gezien de vruchtbare aarde, de talrijke bronnen, de oude landwegen, ontbossingen en kouters (culturen) van Dilbeek-dorp mogelijk véél ouder.

Niet te onderschatten is feit dat Sint-Alena van Dilbeek was. Volgens haar vita leefde ze in de vroege 7<sup>e</sup> eeuw. Daarmee is zij één van oudste inwoners van Brabant die bij name gekend is. Uit angst voor haar nog heidense vader ging ze in het geheim naar Vorst om haar geloof te voeden. Nadat zij een gewelddadige dood stierf door zijn toedoen bekeerde haar vader zich.

Evenmin te onderschatten is het feit dat de bisschoppen van Kamerijk in Dilbeek een wereldlijk goed bezaten, lang voordat zij het kasteel aan de vijver kochten. Hun bisdom strekte zich uit van Noord-Frankrijk, over Namen, Brabant en Antwerpen tot in Zuid-Nederland. Zij moesten in en dichtbij Brussel zijn, omdat de Hertogen van hieruit het hertogdom Brabant bestuurden, en hun opvolgers het Boergondische Rijk, dat groeide Europees en mondiaal, al naargelang ze overal kolonies stichtten.

Mogelijk was de Sint-Ambrosiuskerk aanvankelijk hun eigenkerk (privékerk), bediend door kanunniken van Anderlecht en opengesteld voor de lokale bevolking. Het zou de uitzonderlijke keuze van Sint-Ambrosius, een Kerkvader, tot patroonheilige verklaren.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 54 De mozaïek van Sint-Ambrosius (+397) in zijn kathedraal te Milaan werd mogelijk al tijdens zijn leven gelegd en vertoont mogelijk zijn werkelijke gelaatstrekken.*

In de 11<sup>e</sup> eeuw gaf het Concilie van Lateranen (1057) de aanbeveling om eigenkerken over te dragen aan kapittels; hetgeen bisschop Lietbertus van Kamerijk gedaan heeft met het altaar van Anderlecht (de Sint-Guidokerk) en haar appendix Dilbeek (de Sint-Ambrosiuskerk). Eerst droeg hij ze over aan het Kapittel van Kamerijk (1075). Later werd het Kapittel van Anderlecht bevoegd. Dat claimde lange tijd rechten te hebben over Dilbeek.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.



Figuur 55 De Heilige Lietbertus, Bisschop van Kamerijk, zette Dilbeek op de kaart in 1075.

In de 13<sup>e</sup> eeuw werd de feitelijke onafhankelijkheid van Dilbeek ten opzichte van Anderlecht echter telkens opnieuw officieel bevestigd. De kerk van Dilbeek had al heel lang, mogelijk al vanaf haar ontstaan, haar eigen doopvont, eigen kerkhof, eigen patrimonium, eigen tiende gebied, eigen kerkfabriek en eigen Heilige Geesttafel (ondersteuning van armen). Er werd begonnen met de bouw van het huidige kerkgebouw(toren) in zandsteen, gewonnen in Dilbeek.

In de 14<sup>e</sup> eeuw werd de Kapelanie van de Zalige Maagd Maria gesticht door Anselmus van Pede en een indrukwekkende lijst van giften en toezeggingen van Dilbekenaren. (23 september 1323) Als fondsenwerving kon het tellen! Het was méér dan dat. Het was een jaarlijks weerkerend engagement dat deze groep gelovigen op zich nam, geen eenmalige fundraising, om deze kapel te onderhouden en de kapelaan te betalen. Veel van deze mensen hebben het gewapend conflict van 1334 in Kraaienbroek (Elegem) meegemaakt.

Figuur 56 Het OLV-altaar van 1915 is de opvolger van de Zalig Maagd Maria-kapelanie van 1323 (Sinds het oorspronkelijke OLV-beeld in 1992 gestolen werd, met een Sint-Anna-den-Drieën beeld)

In de 15<sup>e</sup> eeuw kocht Hendrik van Bergen, de bisschop van Kamerijk, het kasteel van Dilbeek aan de vijver (1491) en heel de 16<sup>e</sup> eeuw bleven zijn opvolgers eigenaar. Sommige bisschoppen vertoefden af en toe in Dilbeek. Jacques de Croÿ verbleef er

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

heel vaak. Hij ontving er Keizer Karel V, is erin gestorven, en lag (tijdelijk) begraven in de Sint-Ambrosiuskerk.

*Figuur 57 Hendrik van Bergen, bisschop van Kamerijk, kocht het kasteel van Dilbeek in 1491. Zij opvolger Jacques de Croÿ (+1519) ontving er keizer Karel V, stierf er en werd (tijdelijk) begraven in Sint-Ambrosius.*

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

Van ca. **1500** dateren twee gepolychromeerde beelden. Een van Sint-Alena (met als attribuut de tak waaraan ze zich vasthield toen de soldaten van haar vader haar kwamen halen) en een van O.L.V. ten drieën.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

In de 16<sup>e</sup> eeuw braken er godsdienstoorlogen uit. Toen de vervolging van de protestanten door de hertog van Alva op zijn hevigst was, woonde Pieter Breughel in Brussel, in de nabije parochie van de Kappellenkerk. Hij kwam vaak in Dilbeek en omgeving tekenen en schilderen. De kapel van Sint-Anna-Pede, de watermolen van Sint-Gertrudis zijn met zekerheid herkend op zijn doeken. In **1565** schilderde hij een kerkje dat wel héél sterk gelijkt op de Sint-Ambrosius op zijn schilderij de 'Hooitijd'.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

In **1573** werden fresco's aangebracht op de zuilen van de Sint-Ambrosiuskerk. Het fresco van Sint-Jan de Evangelist, vervaardigd in opdracht van de familie Van Ghindertaelen, kon nog gerestaureerd worden in 1915. De andere waren toen al te sterk aangetast.

In **1577** kreeg Brussel een Calvinistisch bestuur en moesten vele Katholieke gebouwen eraan geloven. Uit de lijsten van de kerkvisites blijkt dat alle 40 kerken en/of pastorijen van de dekenij Sint-Pieters-Leeuw schade geleden hebben toen. Zo ook de pastorij van Dilbeek (platgebrand) en de altaren van haar kerk (onteerd).

**De 17<sup>e</sup> eeuw** was eveneens bijzonder bewogen, gekenmerkt door hevige oorlogen en pestepidemieën. Het waren geen 'godsdienstoorlogen' meer. Ze kregen louter wereldse 'kolonialistische' en 'imperialistische' trekken. De allianties die gesmeed werden, overbrugden alle godsdienstige tegenstellingen. De katholieke devotie herleefde intens, én verwelkomde of 'assimileerde' tegelijkertijd verregaand en diepgaand de vernieuwingen die de Reformatie gebracht had.

In **1601** zag aartsbisschop Mathias Hove zich genoodzaakt om de relieken van Sint-Alena in Vorst te laten onderzoeken omdat haar beide bedevaartsoorden Vorst en Dilbeek claimden in het bezit te zijn van haar gebeente. De hevige heropleving van de devotie voor Sint-Alena en de heiligen in het algemeen was een reactie op de beeldenstorm en een protestantse kerkvisie die deze heiligen verwierp. Mathias Hove sprak zich uit ten gunste en Vorst. Dilbeek onderwierp zich wijselijk aan zijn uitspraak, om niet geëxcommuniceerd te worden. De relieken van Vorst werden toevertrouwd aan nieuwe schrijnen. Drie ervan bleven in Vorst, één (van latere datum) kwam naar Dilbeek.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 58 Het reliekschrijn van Sint-Alena in de Sint-Ambrosiuskerk*

In **1621** werden volgens een decanaal verslag grote werken uitgevoerd aan de kerk. Het is niet geweten wat die inhielden. Mogelijk is er een verband met de godsdienstoorlogen.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 59 De Sint-Ambrosius-kerk in het Kaartboek van de Abdij van Groot-Bijgaarden (1624)*

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 60 De Sint-Ambrosiuskerk, het Kasteel aan de vijver (van Louis Clarisse) en het klein kasteel in de huidige Broekstraat-Voorspoedlaan (eerst van de Lester, dan van graaf d'Oyenbrugge) in 1633*

In **1652** werd de oudste biechtstoel van Dilbeek vervaardigd, in Lodewijk XIII-stijl, kort nadat de Lodewijk XIII van vlees en bloed via zijn gevolmachtigde minister, kardinaal Richelieu, onze provincies de oorlog had verklaard (1635). Deze biechtstoel van Dilbeek is nu een van de oudste ter wereld. Het Concilie van Trente (1565) had de aanbeveling gegeven 'een paneel' te plaatsen tussen biechtelinge en biechtvader. De evolutie van één paneel naar drie. Van drie naar een hele kast rond de biechtvader, en kasten rond de biechtelingen was nog niet voltooid in Dilbeek.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

In **1654** werd de Broederschap van Onze-Lieve-Vrouw opgericht in Dilbeek. Zij is blijven bestaan tot ca.1900. De voornaamste feestdag was de 1<sup>e</sup> zondag van Oktober. Bij de initiatiefnemers waren priester Joannes De Marez, onderpastoor Joannes Huenaets, Louis Clarisse, Heer van Dilbeek, en Nicolaus Batens, Meyer van Dilbeek. Vermoedelijk zijn zij ingegaan op een algemene oproep van aartsbisschop Boonen. Op de ledenlijst van de Broederschap van OLV van Dilbeek staan 520 namen. Zij zijn niet allemaal van Dilbeek afkomstig. Dit is trouwens niet zo eenvoudig om te achterhalen, want onze pastoors waren pas begonnen met doopregisters bijhouden in 1620. Niettemin. 520 namen! Dat moet zowat de totale volwassen bevolking van Dilbeek geweest zijn.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 61 Het monumentale schilderij van de Broederschap van de OLV in het koor van de Sint-Ambrosiuskerk werd geschonken door schepenen armenmeester Joannes De Kempeneer en echtgenote Maria van Nuvele*

Ook de **preekstoel** is van de tweede helft van de 17<sup>e</sup> eeuw. Het oprichten van preekgestoelten in katholieke kerken om de gelovigen toe te spreken was eveneens te danken aan de reformatie, die het catechetisch onderricht in de volkstaal sterk had doen heropleven.

In **1662** liet priester Jacobus Biesemans het schilderij 'De Verheffing van Sint-Alena en het doopsel van haar ouders' door Caspar de Crayer maken. Het is een monumentaal werk dat helemaal past boven een altaar. Mogelijk verving

het een vroeger exemplaar dat 'onteerd' was tijdens de godsdienststroevelen. Er hangen overal werken van Caspar de Crayer om die reden. Zijn werk in Dilbeek hangt nu boven het OLV-altaar. Het is een meesterwerk van compositie.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 62 De preekstoel van Dilbeek van de 17e eeuw*

In 'De Verheffing van Sint-Alena en het doopsel van haar ouders' wordt onze blik kriskras dynamisch doorheen het tafereel geleid. Eerst wordt onze aandacht onbewust getrokken naar midden van het doek, naar het hoofd van Levold, vader van Sint-Alena, en de opwaarts gerichte, open hand van de bisschop. Die ontvangt de genade van het doopsel van boven en stort ze uit over het hoofd van Levold. Wij volgen die zijn gedachten, via de blik van zijn gesloten ogen. Ze kijken neerwaarts in de ogen van een jongeman. Die reflecteert zijn blik. Hij kijkt opwaarts naar de personen die zich achter Levold bevinden. Zijn dat Levold en zijn echtgenote Hildegarde? In het verleden? Of kijken zij al in de toekomst? Zij kijken op hun opwaarts, naar de Man op de troon. Die kijkt op Zijn beurt opwaarts naar nog Hoger... en wijst tegelijk met zijn vinger neerwaarts naar een kind. Is dat een dood kind? Is dat Sint-Alena? Het ligt in de armen van een engel als Jezus in de armen van zijn moeder Maria. De engel kijkt neerwaarts naar de scène en nu zien wij de soldaten daarachter. Zij kijken op hun beurt opwaarts naar boven. En eindeloos herhaalt zich de kringloop van verheffing en bekering.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

In **1668-1670**, gelijktijdig en aansluitend op de devolutieoorlog van Lodewijk XIV was er een grote pestepidemie. De ziekte was endemisch in Europa. De grote pestepidemieën (1636 en 1651) bleken niettemin telkens opnieuw van elders binnengebracht. Ook deze keer was ze, eind 1663, aan land gebracht door een schip dat lang in de Levant gezeild had. In 1664 werd Amsterdam zwaar geteisterd en Antwerpen, ondanks maatregelen, besmet. In 1665 bereikte de ziekte Lier (en vooral Londen). In 1666 Aarschot (en Keulen). In 1667, op 20 oktober, Brussel. In de koude winter was er bijna geen verkeer en werd de ziekte weinig rondgedragen. Eind februari 1668 kwamen er opnieuw ziektemeldingen. Vanaf april dagelijks. Oktober piekte met 811 doden in die maand. Nadien nam de dodentol geleidelijk af tot 28 november 1669, toen de laatste werd begraven. Een maand en een dag later, op 29 december, luidden de klokken van de Sint-Goedele kathedraal, en werd het Te Deum aangeheven en acht dagen lang dankgezegd. Het was voorbij. Ook in Dilbeek waren er mensen bezweken aan de ziekte. Vooral in de families Vanderhoeven en Petrus Roobaert. Binnen een tijdspanne van amper 23 dagen bezweken eerst, op 20 augustus 1696, zoontje Guillielmus, 3 jaar oud. Acht dagen later dochtertje Maria, 9 jaar oud. Twee dagen later echtgenote Anna Vanderperre, 43 jaar oud. 's Anderendaags Petrus Roobaert zelf. Hij was 49. Vier dagen later zoontje Henricus (7 jaar) en als laatste, op 12 september 1669, bezweek Anna, hun oudste, 13 jaar oud. De nakomelingen van zijn oudste zoon, die het drama overleefde, hebben een grote rol gespeeld in Dilbeek. Meerderen werden pachter, schepen, burgemeester, kerkmeester. Velen kregen een graf in onze kerk, maar niet hun voorouders Petrus en Anna, die in de 'pest-put' rusten, overeenkomstig de veiligheidsvoorschriften van die tijd.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken? Vraag het dan op bij de gemeente.

Het schilderij **'De Graflegging van Christus'** van de 2e helft de 17e eeuw, werd waarschijnlijk besteld kort na de hevige pestuitbraak van 1668-1669, toen Dilbeek haar doden niet meer in en rond de kerk, maar in een 'pest-put' moest begraven. In een massagraf gegooid om vergeten te worden was het normale, te verwachten lot van ter dood veroordeelden als Jezus Christus. Hij kreeg echter een eervol graf, waaruit Hij verzezen is. Een vaste bron van hoop voor onze kerkgemeenschap in haar bange en sombere dagen. Want de oorlogen van Lodewijk XIV bleven elkaar opvolgen. De eersten alias 'de Frans-Spaanse oorlog' (1648-1659) De tweede, alias 'de devolutieoorlog' (1667-1668) Die plunderde (o.a.) Sint-Ulriks Kapelle, Groot-Bijgaarden en Dilbeek op de 19<sup>e</sup> september 1667. De derde, alias 'de Hollandse oorlog' (1672-1679) Toen kampeerden en 'foerageerden' het enorme Franse leger en Lodewijk XIV zelf in Vlasendaal en Sint-Anna-Pede. De vierde alias 'de Chambres de Réunion-oorlog' (1683-1684) Toen 'strafte' en

brandschatte Maarschalk De Boufflers systematisch alle dorpen in onze streek en werden ettelijke honderden huizen in brand gestoken tijdens de ijsskoude winter (de 19<sup>e</sup> januari 1684 was hij in Dilbeek) De vijfde, alias de Negenjarige oorlog (1688-1697) Toen verloor Dilbeek zijn eeuwenoud kasteel aan de vijver en bombardeerde het Franse leger vanuit Scheut en Dilbeek de stad Brussel. De zesde alias de Spaanse successieoorlog (1701-1713). Toen betaalde Dilbeek, evenals elke andere parochie en klooster, mee de zware Franse oorlogsbelasting van 1702.

Was de 17<sup>e</sup> eeuw getekend door veel oorlogen, ziektes en menselijk lijden. Ongetwijfeld ook veel door veel edelmoedigheid. Is het een wonder dat veel grafstenen van toen bewaard zijn gebleven in de kerk, ook toen haar vloer heraangelegd werd in 1824? Achteraan in de kerk liggen nog de grafstenen van enkele mensen die het allemaal meegemaakt hebben. Priester Robert de Reu (+1621) Burgemeester Nicolas Batens (+1646) Priester Judocus Vanden Bossche (+1654) Kerkmeester-pachter Jacobus van Cutsem (+1656) en zijn eega. Schepen Jan Vanderperre (+1660) en zijn eega. Armenmeester Hendrik Vandersmissen (+1662) en zijn eega. Priester Johannes Huenarts (+1664) Pachter-schepen Gillis Vander Smissen (+1667) en zijn eega. Pachter-Kerkmeester Aert van Lathem (+1667). Johannes Schoonjans (+1667) Priester Jacobus Biesemans (+1672) Joos Vandenborre, eega en zoon (+1686) Kerkmeester Philippus De Ridder (+1693) Burgemeester Gabriel Nicolas (+1699) Priester Henricus Van Linthout (+1708).

De 18<sup>e</sup> eeuw begon rustiger. Veel grote huizen en pachthoven in Dilbeek konden hersteld worden of nieuw gebouwd. Getuige waren de jaarankers die overal in de pachthoven verschenen. In het Hof ter Smissen, Hof ter Mullen, Het Neerhof, Het hof van Elegem, Het Hongersveld. Maar de 18<sup>e</sup> eeuw, de eeuw van de Verlichting, werd in toenemende mate anti-kerkelijk en antireligieus. Dat uitte zich in kleine dingen, die vroeger zeldzaam of onbestaande waren, zoals inbraken in kerken en eindigde met de grote onverdraagzaamheid en terreur van de Franse revolutie.

Brabant werd geteisterd door meerdere diefstallenreeksen in kerken. De eerste (1729) de tweede (1742) en de derde (1755-1756) reeks passeerden nog aan de Sint-Ambrosiuskerk (niet aan Dilbeek in zijn geheel) maar aan de vierde (1770-1778) is ze niet meer ontsnapt. In de nacht van 23<sup>e</sup> op 24<sup>e</sup> november 1770 werd

de kast van de proost van Sint-Alena opengebroken en 66 à 70 gulden ontvreemd. De 20<sup>e</sup> april 1776 eveneens, maar deze keer zonder dat iets meegenomen werd.

Ondanks het zich sterk wijzigende levensbeschouwelijke klimaat bleven de parochianen van Dilbeek investeren in hun kerk. De Sint-Ambrosiuskerk kreeg in de 18<sup>e</sup> eeuw haar fraaie lambrisering met ingewerkte biechtstoelen (bewaard), haar communiebank (bewaard), een doksaal met een prestigieus orgel van Jean-Baptiste Bernabé Goynaut (hersteld in 1769-1774) (afgebroken tijdens de renovatie van 1908)



*Figuur 63 De 18e-eeuwse lambrisering met ingewerkte biechtstoelen. Ook de zuilen waren toen ingekapseld*



*Figuur 64 De 18e biechtstoel en de 18e Sint-Antonius van Padua (gerenoveerd in 20e eeuw)*

In **1761** werd een nieuwe **klok** gegoten door meester klokgieter Stefaan Roelans.

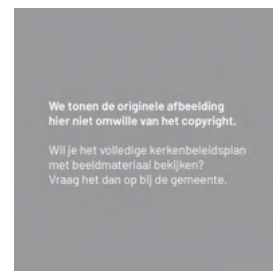
In 1783 werden 163 contemplatieve kloosters opgeheven, in 1789 brak de Franse Revolutie uit, en werden de kloosters opgeheven en als nationaal goed openbaar verkocht en daarna bijna altijd afgebroken. (Zoals

de abdij van Groot-Bijgaarden).

In **1825** werd een inventaris gemaakt van de grafstenen in de kerk.

In **1886** kreeg de kerk een nieuwe **doopvont** vervaardigd door G.M. Lathouwers

In **1908-1912** werd de kerk grondig gerestaureerd, o.l.v. *architect Valcke*  
**1<sup>e</sup>** De beide zijbeuken, de noordelijke (kant Verheydenstraat) en de zuidelijke (kant parking en school), beide onder een lessenaarsdak, werden vervangen door **zijbeuken onder haakse zijkapellen**



*Links de zuidgevel voor 1908. Het zadeldak van de middenbeuk loopt over in het lessenaarsdak van de zijbeuk. Er was geen lichtbeuk mogelijk.*

*Rechts de zuidgevel na 1912. Het zadeldak van de middenbeuk loopt niet meer verder door, want de zijbeuk(en) zit onder haakse zijkapellen.*

**2<sup>e</sup>** Hierdoor kwam er **een lichtbeuk** 'met kleine ramen op de verdieping van de middenbeuk' die de kerk binnenin extra verlichten (binnenzicht op de noordbeuk)

**3<sup>e</sup>** In de Zuidoostelijke hoek werd een **sacristie in neogotische stijl** aangebouwd.

**4<sup>e</sup>** De beide zijtraveeën, Noordelijk en Zuidelijk van de toren, kregen een puntgevel in plaats van een lessenaarsdak en er kwamen twee brandramen bij

**5<sup>e</sup>** In de Noordwestelijke hoek werd een **neogotische doopkapel** aangebouwd.

De doopkapel was volledig neogotisch ingericht en heeft een houten spitstongewelf met schildering. Het ontwerp van de schildering dateert van 1907 (L. Bressers). De wanden kregen ook een damastschildering met daarboven baksteenimitatie met decoratieve motieven.

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

*Figuur 65 De westgevel voor en na de renovatie van 1908-1912.*

**6°** Het doksaal (met orgel erboven) werd afgebroken en vervangen door een **neogotisch tochtportaal** (zonder orgel).

**7°** Er kwam **een nieuw Van Bever-orgel** op het zuidelijk balkon. Salomon Van Bever (°Laken 16/11/1851 + Laken 27/12/1916) was officieel de orgelbouwer, maar het waren zijn neven Drabs, François (ontwerper), Louis (schrijnwerker) en Nicolas (intonatie), die veel van zijn orgels ontwierpen en bouwden.

**8°** De gebeeldhouwde **kruisweg** werd in de kerk opgehangen  
De beelden werden geschonken door de parochianen.

In **1908** kreeg het koor **5 brandramen**, vervaardigd door het atelier van Edward Steylaert (1868-1932) in Schaarbeek, en geschonken door de familie De Viron

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

In **1913** werden het nieuwe Sint-Alena-altaar (in de zuidbeuk) en O.L.V.-altaar (noordbeuk) geplaatst

In **1917** werden koor en schip neogotisch overschilderd door Léon Bressers

In **1919** werd het beeld van de Heilige Ambrosius geschonken door baron de Viron

In **1930** werd het nieuwe hoofdaltaar vervaardigd door Bruno Gerrits.

In het hoofdaltaar staat de inscriptie "Gegeven door de parochianen 1930" en "Sanctis Ambrosio et Alenae hoc voverunt fideles hujus parochiae aem. Geets past."

In **1930** werd ook het kerkhof rond de Sint-Ambrosiuskerk geruimd

Tijdens WOII werd de Sint-Ambrosiuskerk beschadigd.

De brandramen in het schip dateren van **1938 tot 1955**. Zij werden geschonken door de parochianen uit dankbaarheid voor de behouden terugkeer uit Frankrijk van de 16-jarigen (1941) (het brandraam met afbeelding van de H. Alena en de kerk) en die van pastoor De Rey uit

gevangenschap in Duitsland (1944).

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

In **1942** kwam er een neogotische sjabloonbeschildering in de gewelven

In **1948** werd het torenuurwerk hersteld en kwamen er nieuwe klokken

In **1991** kocht de kerk het Thomas-orgel

We tonen de originele afbeelding  
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan  
met beeldmateriaal bekijken?  
Vraag het dan op bij de gemeente.

In **1993** begon de 1<sup>e</sup> fase van de restauratie van de Sint-Ambrosiuskerk (toren en dak)

In **2005** begon de 2<sup>e</sup> fase (gevels en brandramen) (met stabiliteitswerken eerst)